

TAMPEREEN YLIOPISTO

Opettajan työhyvinvointi vuonna 2008
Opettajien työhyvinvoinnin diskursiivinen tarkastelu Helsingin Sanomissa

Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinna
Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
KAISA AITTOMÄKI
Kevät 2011

Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinna
KAISA AITTOMÄKI: Opettajien työhyvinvointi vuonna 2008. Opettajien työhyvinvoinnin
diskursiivinen tarkastelu Helsingin Sanomissa
Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma, 75 sivua
Kesäkuu 2011

Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia työhyvinvointidiskurssien ilmenemistä vuoden 2008 Helsingin Sanomien lehtikirjoituksissa ja mielipidekirjoituksissa. Opettajan työhyvinvointiin liittyvät niin työelämässä laajemmin vaikuttavat trendit kuin vain kouluinstituutiota koskevat ajankohtaisilmiöt. Työhyvinvointi käsitteenä viittaa työntekijän työkykyyn sekä työn tekemiseen positiivisesti vaikuttaviin tekijöihin. Nykyisin mediatutkimuksessa ei ajatella, että kansalaisten mielipiteitä voitaisiin suoraan muokata, mutta media voidaan nähdä kuitenkin yhtenä toimijana vaikuttamassa ihmisten mielipiteisiin koulusta ja opettajan työstä.

Tutkimusaineistona oli Helsingin Sanomien vuoden 2008 koulua ja työelämää koskevat kirjoitukset, joita oli koottu esiluentaa varten 625. Koulusta ja työelämästä siis kirjoitettiin tuon vuoden aikana hyvin paljon. Suurin osa esiluentaan valituista jutuista koski kuitenkin koulua. Tutkimusmenetelmänä tutkimuksessa toteutettiin diskurssianalyysia. Diskurssianalyysi korostaa kielen ja tekstien voimaa ilmaista vallitsevia käytäntöjä sekä myös muokata todellisuutta. Tutkimusmenetelmänä se korostaa tulkintaa ja on pikemmin teoreettis-metodologinen viitekehys kuin tarkkarajainen tutkimusmenetelmä.

Tutkimuksessa ilmeni, että lehtikirjoitusten diskursseissa rakentui kuva koulun ja opettajan kohtaamista lukuisista haasteista ja opettajalle ja koululle kohdistetuista vaateista. Opettajan hyvinvoinnille asettavat haasteita lehtikirjoitusten mukaan niin fyysiset kuin henkiset häiritsejät. Koulurakennusten huono kunto oli esillä paljon sekä lehtijutuissa että mielipidekirjoituksissa. Koulurakennusten heikkoa kuntoa käsiteltiin ennen kaikkea lapsen edun toteutumisen kannalta eikä kirjoituksissa tuotu juurikaan esiin huonon fyysisen työympäristön tuomia haittoja koulun henkilökunnalle. Opettajien henkisen työhyvinvoinnin kannalta uhkaavina diskursseina on nähtävissä suurten oppilasryhmien tuoma haitta opettajan jaksamiselle, mutta myös tässä aiheessa nousi lapsen etu-diskurssi työhyvinvointipuheen rinnalle. Koulusurmat vuonna 2008 muodostivat lehtikirjoitusten perusteella koulun toiminnalle niin henkisen kuin fyysisen uhan. Lehtikirjoituksissa oli melko paljon esillä monikulttuuriseen kouluun liittyvät ongelmat ja niitä käsiteltiin niin normalisaation kuin haastepuheen merkityssysteemeistä. Yleisesti oli todettavissa, että pääosassa kirjoituksia ei asetettu kyseenalaistamaan inklusiivisen koulun periaatetta ratkaisuna koulua koskeviin ongelmiin, vaan ratkaisumallien tuli noudattaa ajatusta kaikille yhteisestä koulusta. Koulun kohtaamista haasteista kirjoitettaessa oli taloudellisten resurssien käyttäminen argumenttina hyvin yleistä aiheesta riippumatta. Kuntatalouden ongelmat ja maailmanlaajuinen taantuma vuonna 2008 linkittyivät resurssipuheen hegemoniaan. Kirjoitusten perusteella rakentui pikemminkin kuva opettajien työpahoinvoinnista kuin työhyvinvoinnista. Opettajien työhyvinvoinnin takaamiseksi tulevaisuudessa tulisi tukea paremmin vanhempia heidän kasvatustehtävässään sekä löytää keinoja luokkakoon pienentämiseen.

Avainsanat: työhyvinvointi, diskurssianalyysi, Helsingin Sanomat, koulu, opettajat

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	KASVATUS JA OPETTAJAN TYÖ.....	6
2.1	KOULUKASVATUKSEN MUUTTUNUT ASEMA JA OPETTAJAN ROOLI KASVATTAJANA	6
2.1.1	<i>Koulu kehityksessä .....</i>	6
2.1.2	<i>Kasvatuksen arvoperusta murroksessa .....</i>	7
2.2	OPETTAJAN TYÖ.....	8
2.2.1	<i>Opettajuutta koskeva diskurssi.....</i>	9
2.2.2	<i>Peruskoulu vuonna 2008.....</i>	11
3	TYÖHYVINVOINTI.....	15
3.1	TYÖHYVINVOINTIA TYÖNTEKIJÄN JA TYÖNANTAJAN NÄKÖKULMASTA	16
3.2	TYÖELÄMÄ 2000-LUVULLA	17
3.3	SUOMALAISTEN TYÖSSÄVIIHTYMINEN- JA JAKSAMINEN.....	19
3.3.1	<i>Koulu fyysisenä työympäristönä.....</i>	19
3.3.2	<i>Koulu henkisenä ja sosiaalisena työympäristönä .....</i>	20
3.3.3	<i>Opettajat väkivallan kohteina ja kiusattuina .....</i>	22
4	SANOMALEHTI MEDIANA	24
4.1	MEDIAN VAIKUTUKSET KANSALAIISIIN	25
4.2	TOIMITETTUJA SISÄLTÖJÄ JA YLEISÖN PUHEENVUOROJA	27
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSOTE.....	29
5.1	TUTKIMUKSEN LUONNE JA AINEISTON LUOTETTAVUUS.....	29
5.2	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA TULOSTEN YLEISTETTÄVYYS	30
5.3	DISKURSSIANALYYSI	31
5.3.1	<i>Diskurssianalyysi ja identiteetti .....</i>	32
5.4	AINEISTON HANKINTA JA ANALYYSI.....	33
6	OPETTAJIEN TYÖHYVINVOINTI HS:N VUODEN 2008 LEHTIJUTTujen PERUSTEELLA	35
6.1	AINEISTON KUVAUS.....	35
6.2	PISA-TULOKSIA MONESSA VALOSSA	36
6.3	RESURSSIPUHE.....	38
6.4	KOULUN ARKI TOISTEISUUDEN TUOTTAJANA	41
6.5	OPETUSRYHMIEN KOKO	44
6.6	KOULUN TURVALLISUUS.....	45
6.6.1	<i>Fyysinen työympäristö ja henkinen työympäristö .....</i>	46
6.7	MONIKULTTUURISUUDEN HAASTE.....	49
6.7.1	<i>Haasteesta ongelmaksi.....</i>	52
6.8	KOULUISSA TULISI OPETTA AINAKIN	52
6.9	KOULUJEN LAKKAUTTAMISET	55
6.10	LASTEN JA VANHEMPIEN ARJEN HAASTEIDEN HEIJASTUMINEN KOULUMAAILMAAN	55
6.11	OPETTAJAN TYÖ 2010-LUVUN LOPULLA JA AMMATIN VETOVOIMAISUUS.....	59
6.11.1	<i>Mitattavuus.....</i>	59
6.11.2	<i>Suvivirrestä työttömäksi .....</i>	60
6.11.3	<i>Väsyneet opettajat .....</i>	61
6.11.4	<i>Opettaja puolisona .....</i>	61
6.11.5	<i>Palkkaus .....</i>	62
7	POHDINTA.....	65

1 JOHDANTO

Mistä on opettajan työn julkisuuskuva rakennettu? Ei kanelista eikä sokerista. Ylisuuria luokkia, oppimisen iloa, työtaakkansa alle musertuvia opettajia, homeisia kouluja ja kansalaisten esittämiä ristiriitaisia näkemyksiä kasvatuksen suunnasta – vai jotakin ihan muuta?

Koulusta kirjoitetaan paljon ja koulussa tehtävä työ saa moneen muuhun työhön verrattuna paljon mediatilaa. Tutkielmani tutkimusidea syntyi ajatuksesta tutkia, millaisena opettajan työ näyttäytyy mediassa. Vaikkei nykyisten mediateorioiden mukaan voidakaan puhua suorista median vaikutuksista, oli keskeisenä ydinkysymyksenä läpi tutkimuksen teon mielessäni, kuinka koulua ja opettajuutta koskeva uutisointi vaikuttaa opettajan ammatin mediakuvaan ja ammatin vetovoimaisuuteen. Keskeiseksi käsitteeksi tarkastelussa tarkentui opettajan työhyvinvoinnin ilmeneminen eri muodoissaan. Työhyvinvointi on laaja-alainen käsite, joka on työkyvyn käsitettä laajempi, sillä se huomioi myös työn tekemiseen positiivisesti vaikuttavat tekijät (Saaranen, Tossavainen, Turunen, Vertio 2004, 329; Manka, Kaikkonen & Nuutinen 2007, 7).

Opettajan työhyvinvointia käsittelevät lehtijutut voidaan kiteyttää kysymykseksi siitä, miksi koulusta työpaikkana puhutaan juuri kyseisellä tavalla eikä jollain toisella tavalla. Koulusta kirjoittivat vuoden 2008 aikana niin monet ammattitoimittajat ja koulu sekä kasvatusta herättivät myös monet kansalaiset tuomaan oman äänensä esiin kirjoittamalla yleisönosastolle. Tutkimusaineistoni rakentuu vuoden 2008 aikana Helsingin Sanomiin kirjoitetuista lehtijutuista ja mielipidekirjoituksista. Aineiston keruu on rajattu juuri kyseiselle ajanjaksolle, sillä tuolloin koulun turvallisuus nousi laajaksi yhteiskunnalliseksi kysymykseksi Jokelan ja Kauhajoen kouluampumistapausten myötä.

Koulu yhteiskunnan instituutina herättää vahvoja mielipiteitä ja näkemyksiä myös sellaisissa henkilöissä, jotka eivät suoranaisesti ole ammattinsa puolesta koulun kanssa tekemisissä, kuten opettajat, rehtorit ja kouluterveydenhoitajat. Tähän laajaan koulusta kiinnostuneiden ja koulua käsitteleviin kirjoituksiin osallistuvat niin vanhemmat, kansalaisjärjestöjen kuin akateemisten instituutioiden jäsenet.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu työhyvinvointitutkimuksen, mediatutkimuksen ja opettajan työtä koskevan tutkimuksen varaan. Ensimmäisessä luvussa olen tarkastellut nykyisen koulukasvatuksen rakentumista ja peruskoulun tilaa. Toisen luvun teemana on työelämä laajemmin

ja työhyvinvoinnin käsitteen perusteet. Tutkielmani perustuu media-aineiston analyysiin, joten mediatutkimuksen historiaa ja sanomalehden erityispiirteitä median olen avannut luvussa neljä. Tutkimusmenetelmä on laadullinen ja tutkimusmetodina tutkimuksessani olen käyttänyt diskurssianalyysiä, joita käsittelen luvussa viisi ennen aineiston ja tutkimustulosten esittelyä. Pohdinnassa olen tuonut esiin keskeisiä temaattisia kokonaisuuksia, joita tulosten perusteella oli muodostettavissa sekä mahdollisia ratkaisumalleja aineistosta esiinnousseisiin ongelmiin.

Monissa lehtijutuissa ja mielipidekirjoituksissa puhutaan ala-asteesta tarkoittaen alakoulun 1.–6.-luokkia, sillä alakoulun käsite ei ole vielä löytänyt oikein paikkaansa arkikielessä, vaikka yhtenäisen peruskoulun hallintomallia toteutettiin jo vuonna 2008. Vanhempiin lähteisiin olen myös viitannut niissä käytetyillä termeillä ala-aste ja yläaste. Helsingin Sanomista olen käyttänyt tutkimuksessa yleisesti lyhennettä HS.

2 KASVATUS JA OPETTAJAN TYÖ

2.1 Koulukasvatuksen muuttunut asema ja opettajan rooli kasvattajana

Opettajan rooli ja merkitys yhteiskunnassa on muuttunut kansakoulun kansankynttilämallista nykyiseen monipuoliseen kasvatustehtävään, jossa oppilaalle pyritään rakentamaan hyvät puitteet oman oppimisensa rakentamiselle. Opettajan asema luokkansa ehdottomana auktoriteettina on muuttunut keskustelevammaksi ajatukseksi tutkivasta oppimisesta, jolloin myös opettaja on itse osa oppimisprosessia. Suomalaisten perhekoko on myös pienentynyt kansakoulun syntyajoista ja kasvatusteoriat kotona muuttuneet. Lapsi on noussut tasavertaiseen asemaan kuultavaksi aikuisen rinnalle.

Alasuutari (2003) kuvaa vanhempien kokevan kasvatuksen useammin projektiluonteiseksi kuin näkevän lapsen kasvavan ikään kuin luonnostaan, jolloin kasvu ilmentää lapsen luonnon. Vanhemmat toivat esiin kasvatuskäsityksissään kasvatuksen projektin lapsilähtöisyyden, jossa yksilöllisyys kanavoidaan lapsen kehityksen kannalta myönteiseen suuntaan. Yhteiskunnallinen kasvattaja nähdään oleellisena osana kasvatuksen projektia. Vaikka institutionaalinen kasvatusteoriat nähdään oleelliseksi ja opettajat lapsen elämässä tärkeiksi aikuisiksi, muodostavat yhteiskunnalliset kasvattajat toisaalta myös uhan vanhemmille merkityksellisyytensä vuoksi. Kasvatusteoriat toimivat omaehtoisesti ja vanhemmista riippumatta. Tämä saattaa aiheuttaa vanhemmalle tunteen, ettei hän pysty vaikuttamaan enää yhtä paljoa lapsen kehityksen suuntaamiseen. Tämän vuoksi keskeiseksi tekijäksi kasvatuksen projektin onnistumiseksi nousi yhteistyön korostaminen. (Alasuutari 2003, 163–165.)

2.1.1 Koulu kehityksessä

Yhteiskunnan pahoinvoinnin on sanottu näkyvän lapsissa ja puhe hyvinvointiyhteiskunnan heikentymisestä on kääntynyt paljon myös keskusteluun lasten pahoinvoinnista. Lasten nähdään oireilevan niin vanhempien kiireestä, hukassa olevasta vanhemmuudesta kuin puutteellisista resursseista niin terveydenhoidossa kuin kasvatusalallakin.

Kansalaiset arvostavat universalistisen periaatteen mukaan järjestetyn peruskoulun korkealle (Anttonen & Sipilä 2000, 163). Myös ulkomailta on tultu ihmettelemään, millä keinoin suomalaiset ovat saavuttaneet korkeat Pisa-tulokset. Vuosia korkealla pysyneiden Pisa-tulosten rinnalla kuitenkin kummittelevat toisenlaiset tulokset. Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat olivat vuonna 2008 ankara herätysliike tutkimaan suomalaisen koulun turvallisuuden tunnetta ja siellä opiskelevien lasten ja nuorten hyvinvointia. Vuoden 2010 Pisa-tuloksissa Suomi ei enää myöskään pystynyt loistamaan aiempien vuosien tavoin. Mikä neuvoksi, jottei korkeasti koulutettu opettajakunta karkaisi yksityissektorille leveämmän leivän ja kevyemmän työtaakan toivossa?

2.1.2 Kasvatuksen arvoperusta murroksessa

Rantala ja Keskinen (2005) kuvaavat kasvatukseen heijastuvan myös moniarvoisen maailman arvojen välisenä kilpailuasetelmana. Arvojen välisessä kilpailussa valinnan tekee individualistinen yksilö omien tarpeidensa mukaisesti. Rantala ja Keskinen näkevät tämäntyyppisen valintatilanteen kuitenkin ongelmalliseksi lapsen kasvun kannalta, lapsi ei enää hahmota villakoiran ytimessä piileviä perusarvoja. Lasten maailmankuva jäsentyy yhä pienemmistä pirstaleista ja maailmankuvasta on muodostumassa yhä kapea-alaisempi. Ongelmia saattaa syntyä, kun individualistinen yksilö hylätessään perinteiset arvot hylkää myös kunnioituksen auktoriteetteja kohtaan. (Rantala & Keskinen 2005, 134–135.)

Keskeisiksi postmoderniin aikaan kuuluviksi koulua koskeviksi muutoksina Lapinoja (2006) pitää kasvatuserustan muutosta sellaiseksi, että nykyisin korostetaan erityissivistystä ja suorituskkyä klassisen koulusivistyksen saadessa väistyä. Täsmäosaamiseen kasvattaminen näkyy koulumaailmassa taas siten, että oppilasta kasvatetaan ennen kaikkea työelämässä tarvittavia ominaisuuksia ja taitoja varten, ei hyvään ihmisyyteen. Täsmäosaamisella ja täsmäivistyksellä ei kuitenkaan luoda oppilaalle mahdollisuutta rakentaa omaa maailmankatsomustaan. Kasvatuskäsitysten murrokseen liittyy myös opettaja-oppilas suhteen tasapainon muutos, joka on tuonut oppilaan liki yhtäläiseksi toimijaksi kasvattajan rinnalle. Samalla korostetaan myös itseohjautuvuutta oppimisessa, jolloin kasvatettava itse rakentaa omaa oppimistaan haluamaansa suuntaan. Opettajan tehtävänä tällöin on tukea omalla toiminnallaan oppijan itseorganisoitumista. (Lapinoja 2006, 60–65.)

Uusliberalismin hengen pesiytymistä suomalaiseen kasvatukseen kuvaa Suoranta (2008) markkinavoimien ja kasvatusvoimien välillä käytävänä kamppailuna. Suorannan mukaan

koulutuspolitiikassa ja koulutusreformissa tulisi huomioida paremmin näiden reformien ja politiikan käytännön toteuttajia, kuten opettajia ja vanhempia. (Suoranta 2008, 104.)

Lapinoja (2006) kirjoittaa väitöskirjassaan koulun järjestelmänä menettäneen itsestään selvän asemansa. Kasvatuksen kentän voidaan nähdä hajonneen ja koulukasvatuksen merkitys on vähentynyt. Opettajat joutuvat hänen mukaansa perustelemaan kasvatustyön merkitystä ja samalla he yrittävät saada otetta, mitä muutoksia kasvatusperustassa kulloinkin on. Koulun sanotaan jääneen moderniin aikaan muun yhteiskunnan porskuttaessa jo postmodernissa. (Lapinoja 2006, 56–59.)

Myös Kiilakoski (2005) kritisoi koulun kehittämistyötä, sillä hän näkee koulun heittopussina ulkoa asetettujen odotusten välillä. Koulu on organisaationa kuitenkin hidas reagoimaan asetettuihin odotuksiin ja tämä saa koulun näyttämään hitaalta ja kömpelöltä. Samanaikaisesti on nähtävissä heittopussikehittämisen vaihtoehtona, että koulu eroaa muista yhteiskunnan organisaatioista. Se kulkee omia polkujaan kehittämisensä suhteen eikä toimi samalla logiikalla kuin talouselämän organisaatiot. Kiilakoski näkee opettajien kannalta ongelmallisena, mahdollisen oman työn arvostuksen vähenemisen, sillä ulkoa johdetut hallinnolliset uudistukset syövät opettajan autonomiaa. Tilannesidonaisuus ja omaleimaisuus jäävät jalkoihin, kun koulun kehittämiseksi laaditaan yhä uusia ja uusia reformeja. (Kiilakoski 2005, 160–161.)

2.2 Opettajan työ

Lindénin väitöskirja tuo esiin opettajan työn luonteen muuttuneen, työn kutsumusperusta on hälventynyt ja tilalle on tullut ajatus opetustyöstä palkkatyönä siinä missä muutkin alat (Lindén 2010, 164). Aiemmin opettajan työ nähtiin pikemmin moraalisen projektina, kuten hoiva- ja auttamistyökin. Tällöin työ perustui ennen kaikkea kutsumukseen ja haluun välittää yhteiskunnassa vallitsevaa moraalista tahtoa sekä jatkuvuutta. Opettaja oli omalla työpanoksellaan takaamassa yhteiskuntarauhaa. Nyt kuitenkin työn moraalinen projekti on menettänyt merkitystään, sillä entisen kaltaista ehyttä kansallisvaltion edustamaa kokonaisuutta ei ole enää olemassa. (Linden 2010, 12–14.)

Kiviniemi (2000) tutki opettajien käsityksiä työstään, opettajuudestaan ja opettajankoulutuksen haasteista. Opettajat kokivat, että opettamisen sijasta merkittävä osa koulupäivästä kuluu kasvatuksellisiin tehtäviin. Yläasteen opettajien kertomuksissa korostui oppilaiden häiriökäyttäytymisen tuomat ongelmat ja ala-asteen opettajat kertoivat oppilaiden olevan yhä levottomampia. He arvioivat myös kasvatustehtävän vaikeutuneen johtuen edellä mainituista asioista. (Kiviniemi 2000, 126.)

Linden (2010) kuvaa opettajan työhön liittyvänä haasteena sen, että nykyisin työhön liitetään yhä uusia vastuita ja uusia työtehtäviä. Lisäksi työtä nykyään arvioidaan ja kontrolloidaan aiempaa enemmän. (Linden 2010, 14.) Opettajan työn itseisarvo on korvautumassa muualta määritettävillä arvoilla. Aiemmin opettajat olivat itse tärkeimmässä asemassa määrittämässä tätä. Varma työpaikka viran myötä ei ole enää itsestäänselvyys, sillä työpaikka tulee ansaita niiden kriteerien mukaisesti, jotka koulun ulkopuoliset tahot asettavat opettajan työlle. (Linden 2010, 128.)

Opettajat arvioivat Kiviniemen tutkimuksessa oppilaiden käytöshäiriöiden ja levottomuuden syiden juontavan kotikasvatuksessa tapahtuneisiin muutoksiin. On siirrytty väljempään kasvatukseen, jolloin arkipäivään ei juuri kuulu sääntöjä ja rajoituksia. Koulussa seuraa konflikti toistaan, kun koulu on asettamassa kuitenkin lapsen ja nuoren toiminnalle rajoja. Opettajat kokivat joidenkin vanhempien suoranaisesti säilyttävän kasvatusvastuun perusasioistakin, kuten perushoivan, opettajalle. Lasten häiriökäyttäytymistä he selittivät johtuvan useasti hylätyksi tulemisen kokemuksista, lapsella ei ole asiaa aikuisten maailmaan. (Kiviniemi 2000, 134–137.)

Työelämän muutoksien mukanaan tuoneet henkiset rasitteet ovat heijastuneet myös nykyiseen vanhemmuuteen sekä vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen (Kinnunen & Mauno 2002, 107–109). Kiireisten vanhempien kiire kulkee perintönä myös heidän lapsilleen (Kuivakangas 2002, 42). Kun vanhemman aika ei kotona riitä, on lapsen aikuisen kaipuu erityisen suuri koulussa. Jotkut oppilaat hakevat huomiota sitten vaikka huonon käytöksenkin avulla. Suorannan (2008, 82) mukaan yhtäläillä tuloerojen kasvu ja kodeissa ilmenevät ongelmat heijastuvat ongelmat näkyvät kouluissa työrauhaongelmina ja oppilaiden psykososiaalisina ongelmina.

2.2.1 Opettajuutta koskeva diskurssi

Vuorikoski (2007) kuvaa opettajuutta koskevaa tutkimusta runsaaksi, mutta yleisesti ottaen yksiulotteiseksi. Opettajat nähdään tutkimuksissa abstrakteina olentoina vailla identiteetin perusrakennusaineiksia, kuten sukupuolta. Vahvimmin opettajuutta koskevaa diskurssia määrittävät koulutuspolitiikan ja hallinnon edustajat sekä opettajankouluttajat. Heidän opettajuusdiskurssinhallintansa perustuu valtaan. Tämän diskurssin valossa opettajan työhön päivittäin kuuluva kasvatustyö liki sivuutetaan ja korostetaan neutraalia tiedonjakoa. Virallisen diskurssin ohessa vallitsee kuitenkin myös opetustyön käytännön diskurssi, joka koostuu opettajien omista henkilökohtaisista ja koulun arjessa käytävästä opettajuutta koskevasta keskustelusta. Opetustyön pohtiminen kasvatuksen ja varsinaisen opettamisen välisenä tasapainoiluna ei näy tiedonjakoa koskevassa diskurssissa. (Vuorikoski 2007; 469, 471.)

Opettajan työhön liittyy historiasta käsin määrittyviä ideaaleja. Historian lisäksi ideaaleja määrittää opettajankoulutus. Hyvää opettajaa kuvaavassa diskurssissa ovat esillä persoona ja kutsumus. (Vuorikoski 2007, 469–470.)

Nais- ja miesopettajien identiteettien rakentuminen eroaa toisistaan suhteessa hoivan ja tietämyksen arvostamisessa. Vuorikoski korostaa artikkelissaan nais- ja miesopettajien erilaisia rooleja. Naisopettajuuteen liitetään edelleen vahvasti äidillisyyttä ja hoiva, kun taas miesopettajan roolissa korostuu tieto ja osaaminen. Pieniä lapsia opettavaan naisopettajaan liitetään automaattisesti ajatus hoivaamiskyvystä- ja halusta kun taas pieniä lapsia opettava ja kasvattava miesopettajan miehisyyttä saattaa joutua kyseenalaistetuksi. (Vuorikoski, 2007, 472.) Opettajaopiskelijat ovat pitkälti sisäistäneet sukupuolineutraalin koulun käsitteen. Yleisesti oli nähtävissä, että opetustyössä painottui hyvin vahvasti luokkahuonekeskeisyys, jolloin yhteydet ympäröivän yhteiskunnan sidoksiin ja sukupuolimalleihin jäivät taka-alalle. (Vuorikoski 2007, 475.)

Opetussuunnitelmasta kumpuava normatiivinen puhe osaltaan vahvistaa yhteiskunnallisten sidosten hälventymistä. Opetussuunnitelma kyllä velvoittaa opettajan tekemään monia asioita ja opettajan omalle vastuulle annetaan näiden määräysten toteuttaminen. Kuitenkin opettajan työtä koskevasta diskurssista karsiutuu se oleellinen seikka, kuinka kompleksisissa tilanteissa opetussuunnitelmaa todellisuudessa sovelletaan. Virallisista diskursseista ei ilmene opettajan työn kietoutuminen osaksi koulu- ja yhteiskuntapolitiikkaa, jossa sukupuolisuus ja muut erot on ohitettu. Opetussuunnitelman soveltamisessa todellisuudessa sekä ammatillisuus, opettajan oma henkilökohtainen tilanne että poliittisuus kietoutuvat monitahoiseksi vyyhdeksi. (Vuorikoski 2007, 475.)

Sosiologi Ellsmore on tutkinut opettajien työn kuvan ilmentymistä viidessä yhdysvaltalaisessa ja brittiläisessä elokuvassa sekä tv-sarjassa. Niissä opettajat esitetään karismaattisina ja messiaankaltaisena yksilönä, joilla on vastaus niin oppilaiden kuin työtovereiden ongelmiin. Ellsmore näkee ongelmalliseksi tällaisen messiaankaltaisen julkisuuskuvan rakentamisen, sillä on hyvin helppoa tuottaa pettymys, kun ideaali on ylettömän korkealla. Käytännössä opettaja ei voi kuitenkaan olla joka ikinen oppitunti lukuvuoden ympäri uskomattoman motivoitunut inspiraation lähde, joka saa asian kuin asian sujumaan. (Ellsmore 2005, 127–128).

Ellsmoren tutkimisissa elokuvissa ja sarjoissa ei ilmene millään tavalla, mitä opettaja tekee kello yhdeksän ja puoli neljän välisen ajan ulkopuolella. Näissä kuvauksissa opettaja ei tee työtä iltaisin ja pitkät lomautukset ovat esillä. Näin ollen median piirtämä kuva opettajan ammatista ainakin näiden mediatuotteiden perusteella vaikuttaa hyvin epärealistiselta. Opettajat kaitsevat paimentaen katrastaan ja selvittävät kurinpitotilanteet. Elokuvat eivät liene paras tapa kuvata opettajan työtä

realistisesti, sillä niin suuri osa työstä on todellisuudessa epäkuvauksellista paperityötä. Tuntien valmistelusta, arvosanojen antamisesta ja kokouksista ei saa rakennettua kovin vetävää kohtausta. (Ellsmore 2005, 128–130.)

2.2.2 Peruskoulu vuonna 2008

Peruskouluissa opiskeli vuonna 2008 538 100 oppilasta. (Tilastokeskus2009, 9). Erityisopetukseen siirrettyjen oppilaiden määrä on kasvanut jatkuvasti yli kymmenen vuoden ajan. Vaikka oppilaiden määrä väheni vuosina 2006–2007, lisääntyi erityisopetukseen siirrettyjen oppilaiden määrä vuonna 2007 3,1 prosentilla, osa- aikaisessa erityisopetuksessa oli vuonna 2006 joka viides peruskoulun oppilas (Oppilaitostilastot 2007; 61–63). Erityisopetuksen jatkuvaa laajentumista on kritisoitu milloin innokkaammin, milloin laimeammin. Perusopetuslaki julistaa inklusiivista toimintaperiaatetta, mutta erityisopetuksen jatkuvan laajentumisen trendi ei osoita merkkejä taittumisesta.

Peruskoulujen lakkauttaminen on ollut voimakas trendi 2000-luvun lopulla. Vuosi 2008 ei tehnyt siihen poikkeusta, sillä vuodesta 2007 vuoteen 2008 koulujen määrä väheni 95:llä. Edellisenä vuonna koulujen lakkauttaminen oli ollut vielä vauhdikkaampaa, silloin kouluja lakkautettiin 130. (Oppilaitostilastot 2009, 32.)

Hyvinvointivaltion tarjoamia palveluita kyseenalaistettiin parhaana mahdollisena palvelunjärjestämisen tapana 1990-luvun laman yhteydessä. Vuonna 2008 puhkesi kansainvälinen talouskriisi, joka tuntui myös Suomessa. Nyt hyvinvointipalveluita ei kuitenkaan ole syytetty resurssien tuhailusta ja kyseenalaistettu Pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan palveluntuotantomallia. Pikemminkin valtion on haluttu nousevan selvä rooli markkinoiden säätelyssä. (Tuomala 2009, 5.)

Lääninsivistysneuvos Laitila vertailee nykyistä koulua koskevaa puhetta 1930-luvun ja 1990-luvun lamojen aikaiseen koulutusta koskevaan puheeseen. Historia osoittaa hänen mukaansa lamapuheessa olleen kyse kansalaisten etuihin vetoamisesta harhaanjohtavin retorisin keinoin. Näiden perusteluiden varjolla kuitenkin on saavutettu todellisuudessa kansalaisoikeuksien ja tasa-arvon heikennyksiä. Hän kirjoittaa kuitenkin olevan haasteellista arvioida lamapuheessa ilmentyviä välttämättömyysperusteita, sillä nykypäivän lähtökohdasta on mahdotonta arvioida, kuinka paljon kunkin argumentin taustalla on ollut ideologisia intressejä. Lamaretoriikan arvioinnissa hän näkee olennaiseksi hahmottaa pidemmän aikavälin koulutuspoliittinen kokonaisuus. Tässä kokonaisuudessa on siis myös huomioitava se, että lamojen yhteydessä tehdyt koulutuspolitiikan uudet linjaukset ovat sovittaneet toiminnan kustannukset paremmin yhteen siihen varattuihin

resursseihin. Ongelmallista tosin on, että 1990-luvun laman jälkeen lamaretoriikka kaikuu edelleen koulutuspoliittisessa keskustelussa jatkuvina tehostamisvaatimuksina. (Laitila 2009, 57, 61–63, 67.)

Nykyisessä 2000-luvun lopun taantumassa on osin otettu samat säästökeinot käyttöön kuin 1990-luvun laman koetellessa Suomea. Lomautusjärjestelyjä on pantu toimeen useissa kunnissa 2008–2010 välisenä aikana. Kuntien kiristynyt taloustilanne on laittanut kaikki kunnallisen sektorin toimijat kiristämään vyötä entisestään. Toimintaa on haluttu tehostaa myös pieniä kouluyksiköitä sulkeamalla. Suuret luokkakoot ja niukka tuntikehys ovat osa säästötoimia.

Virtasen (2005) mukaan hyvinvointipalveluiden tuottamisessa on noussut uutena trendinä kansalaisten entistä vahvempi tietoisuus omista oikeuksistaan. He ovat hanakampia vaatimaan hyvää palvelua, ja valituskyynys on laskenut – kansalainen ei tyydy enää siihen palveluun, mitä hän sattuu saamaan, vaan vaatii myös laatua. Avun ja palveluiden tarve ei ole keskeisesti muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana, mutta kansalaiset palveluiden käyttäjinä ovat tulleet entistä herkemmiä reagoimaan palvelun laatuun. (Virtanen 2005, 38.) Peruskoulu asettuu osaksi tätä trendiä, jossa kansalaiset ovat laatu-tietoisina vaatimassa hyvinvointipalveluilta korkeaa tasoa. Valitukset koulujen ja opettajien toimintaa koskien ovat myös yleisempiä kuin ennen.

Julkisten palveluiden tuottamisessa tehokkuusajattelu on vienyt kehittämään uusia palveluntuottamistapoja (Virtanen 2005, 97). Tampereella esimerkiksi koulujen ruokailu järjestetään tilaaja–tuottaja-mallin mukaisesti. Tällöin kaupunki vastaa palveluiden järjestämisestä, mutta se voi ostaa tuotetut palvelut myös yksityisiltä toimijoilta tai järjestöiltä. Varsinaiseen opetustyöhön ei ole kuitenkaan sovellettu erilaisten ostopalveluiden ja muiden yksityisestä palveluntuotannosta peräisin olevia tuotantotapoja.

Kunnat ovat edelleen merkittävin perusopetuksen järjestäjä. Vuonna 2008 oppilaista 98 prosenttia opiskeli kouluissa, jotka olivat kuntien vastuulla (Tilastokeskus 2009 Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset 2008, 5). Tämä merkitsee myös sitä, että kunnat ovat merkittävin opetushenkilöstön työllistäjä. Tilastokeskuksen tietojen mukaan kevätlukukaudella 2008 Suomen peruskouluissa työskenteli yhteensä 16 060 luokanopettajaa. Luokanopettajat olivat hyvin päteviä tehtäviinsä, sillä kokonaan ilman opettajankelpoisuutta työssä olevista oli vain alle neljä prosenttia. Kuitenkin erityisluokanopettajista ja erityisopettajista 10,9 prosentilta puuttui kokonaan kelpoisuus. (Ojala, M-L 2009; 29, 37.)

Suurin osa (74,2 %) peruskoulun opettajista ja rehtoreista toimi vakituudessa työsuhteessa. Sukupuolten välillä oli kuitenkin jonkin verran veroa vakituisten palvelussuhteiden määrässä, naisista vakinaisissa palvelussuhteissa teki työtään 73,1 prosenttia kun taas miehistä 77,1 prosenttia. (Ojala, M-L 2009, 29.)

Suomalaista opetusta on paljon tultu tarkastelemaan ihan ulkomailta asti hienojen Pisa-tulosten vuoksi. Menestyksen avaimia on löydetty niin laadukkaasta opettajankoulutuksesta kuin yhtenäisen peruskoulun tarjoamista mahdollisuuksista koko väestölle. Opettajan ammatti on Suomessa edelleen vetovoimainen ja se saa hakeutumaan opettajankoulutukseen sankoin joukoin opinnoissaan menestyneitä opiskelijoita. Vuonna 2008 opettajankoulutukseen hakeneista 13 prosenttia hyväksyttiin opiskelijoiksi (Karhu, P. & Väistö, M. 2009, 19).

Kuitenkin vuosi 2008 oli myös koulun kannalta kriisipuheen aikaa. 7.11.2007 tapahtunut Jokelan ja 23.9.2008 tapahtunut Kauhajoen kouluammuskelu saivat kansalaiset kyselemään, mikä saa suomalaisen nuoren miehen toimimaan koulussaan siten. Vaikka kumpikaan kouluammuskeluista ei tapahtunut peruskoulussa, herättivät tapahtumat pohtimaan koko suomalaisen koululaitoksen turvallisuutta. Särkelä (2008) kuvaa koulujen turvallisuusajattelussa tapahtunutta käännettä, niin, että Jokelan jälkeen koulu alettiin nähdä mahdollisena sabotaasin kohteena. Ajattelutapa ajoi pohdiskelemaan, miten teknisesti pystyttäisiin takaamaan koulujen turvallisuus, tarvitaanko vartijoita ja metallinpaljastimia. Särkelä kritisoi kuitenkin kasvavan turvallisuushakuisen ilmapiirin lietsomista, sillä se ajaisi varautuneeseen ilmapiiriin ja madaltaisi väkivallan kynnyksiä. (Särkelä 2008, 133.)

Vaikka suomalaiset oppilaat menestyivät koulussa hyvin verraten muihin maihin, nousi esiin myös ongelma suomalaisnuorten- ja lasten huonosta kouluviihtyvyydestä. Opetushallitus teki tutkimuksen perusteella kehitysehdotuksia siitä, miten kouluviihtyvyyttä saataisiin paranemaan ja yhtenä näkökulmana tuotiin esiin myös opettajien hyvinvointi (Opetusministeriö 2005, 9).

Uutena ilmiönä suomalaisessa yhteiskunnassa ja peruskoulussa on monikulttuurisuus. Rajojen aukeaminen ja väestön vapaampi liikkuvuus on tuonut yhteiskuntaan uusia ilmiöitä, joihin myös hyvinvointipalveluiden tulee vastata. (Virtanen 2005, 38). Monikulttuurisuus heijastuu myös vahvasti peruskouluun, sillä peruskoulu kohtaa koko lasten ja nuorten ikäluokan. Alueelliset erot monikulttuurisuuden ilmenemisessä ovat tosin suuria, sillä valtaosa maahanmuuttajista on keskittynyt suurempiin kaupunkeihin ja siellä tiettyihin kaupunginosiin. Pääkaupunkiseudulla monikulttuurisuus on arkipäivää verrattuna moniin pohjoisemmassa Suomessa oleviin maalaiskuntiin.

Monikulttuurisuuden keskeiseksi kasvatukselliseksi haasteeksi muodostuu oman kulttuuriperinteen rinnalla muiden kulttuurien opettelu, oma kulttuuri tulisi oppia näkemään yhtenä näkökulmana muiden joukossa. (Pitkänen 1998, 71.) Viitalahti ja Silvennoinen (1998, 53) kuvaavat Suomen maahanmuuttajapolitiikan avainsanaksi intergraatiopyrkimyksen ja koulu nähdään keskeisenä integroinnin keinona. Viitalahti ja Silvennoinen korostavat onnistuneen integraation edellyttävän kuitenkin moniammatillista yhteistyötä, monipuolista vuorovaikutusta tulisi tukea

koulun lisäksi mm. urheiluseurojen ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Vain koulun kautta tapahtuvien integraatiopyrkimusten avulla lapset ja nuoret saavat jäädä irralliselle saarekkeelle omaksi ryhmäkseen. Kieli on keskeinen välinen sopeutumisessa ja tämän vuoksi he pitävät tärkeänä maahanmuuttajien opiskelua samassa opetusryhmässä suomalaisperäisten oppilaiden kanssa. He edellyttävät myös opettajien saavan parempaa koulutusta monikulttuurisuuden kohtaamiseen, sillä tällä hetkellä opettajilla ei ole heidän mielestään oikeita työkaluja hallussaan kannustamaan ja antamaan parasta mahdollista tukea myös sosiaalisten suhteiden solmimiseen. (Viitalahti & Silvennoinen 1998, 57–59.)

3 TYÖHYVINVOINTI

Työhyvinvoinnin samoin kuin työuupumuksen käsitteiden syntyminen pohjautuu Julkusen (2009) mukaan työelämän muutokseen. 1990-luvulla alettiin yleisesti puhua stressistä ja työuupumuksesta erityisesti anglosaksisissa maissa. Skandinaavisissa maissa työhyvinvointi on ollut pitkään esillä kehitettäessä työterveyshuoltoa ja työsuojelureformeja. Julkunen korostaa käsitteiden todellisuutta muokkaavaa roolia, ennen ei puhuttu työuupumuksesta eikä työhyvinvoinnista, sillä niitä ei käsitteinä ollut olemassa. (Julkunen 2009, 236–237, 264.)

Kuitenkin työhyvinvoinnin käsite muodostuu Mamian (2009) mukaan hieman ongelmalliseksi, sillä työtä on mahdotonta erottaa täysin muusta elämästä. Kodin murheet kulkevat työntekijän mukana työpaikalle ja vastaavasti työpaineet aiheuttavat ongelmia kotielämässä. Kuitenkin yleisesti tätä työntekijän kokemaa hyvinvointia ei eroteta työssä hyvinvoinniksi ja työntekijän hyvinvoinniksi. (Mamia 2001, 23–24.) Työhyvinvoinnista on erotettavissa myös työntekijän oma subjektiivinen käsitys työhyvinvoinnistaan samoin kuin objektiivisesti mitattava hyvinvointi (Mamia 2001, 21).

Työhyvinvointi on laajennettu käsite työkyvystä, sillä siinä ei tarkastella ainoastaan kapea-alaisesti työkykyä terveyden ja sairauden näkökulmasta eikä myöskään laajennetun työkykymallin mukaan korosteta tasapainomallia, jossa kuormitustekijöillä on huomattava rooli (Saaranen, Tossavainen, Turunen, Vertio 2004, 329). Manka, Kaikkonen ja Nuutinen (2007) pitävät ajanmukaisimpana työhyvinvoinnin käsitteenä laaja-alaista työhyvinvoinnin käsitettä, joka huomioi myös työn teon kannalta positiivisia tekijöitä, kuten työmotivaation ja työnimun. Ennen korostettiin enemmän työstä aiheutuvia stressitekijöitä. Työntekijän omaan yksilön kautta vaikuttavaan työhyvinvointiin ja asenteisiin työtä kohtaan vaikuttavat elämänhallinta, koettu fyysinen kunto ja terveys sekä työntekijän halu kasvaa työntekijänä. Häntä tukevina tekijöinä toimivat työympäristössä vallitseva avoin vuorovaikutus, jonka kautta rakentuu sekä työpaikan ryhmähenki että ryhmän toimivuus. Työntekijän tulee kokea voivansa vaikuttaa työhönsä ja esimiehen rooli on tukea alaistaan osallistamalla ja kannustamalla. Organisaatio pystyy tukemaan työntekijänsä hyvinvointia kehittämällä rakenteita joustaviksi, asettamalla tavoitteita ja parantamalla työympäristöjen toimivuutta. (Manka, Kaikkonen & Nuutinen 2007, 7.)

Työn imu kuvaa tilaa, jolloin työntekijä omaa korkean motivaation työn tekemiseen. Työntekijän kokema työn imu vaikuttaa myös muihin työntekijöihin, sillä sen voidaan katsoa ikään kuin leviävän työpaikoilla. Työn imu eroaa flow-kokemuksesta siten, että koettu työn imu on tilana pitkäaikaisempi. (Manka, Hakala, Nuutinen & Harju 2010, 10.)

Työntekijä kokee yleensä viihtyvänsä työssään parhaiten, kun työn vaatimustaso on riittävä. Toisin sanoen työntekijän kykyjä alemmasta työn vaatimustaosta seuraa, se ettei työntekijä viihdy työssään yhtä hyvin. Kuitenkin huomattava vaatimustason kasvu aiheuttaa työntekijälle stressiä. Sopivan haasteellisuuden lisäksi merkittävä työssäviihtymistä selittävä tekijä on työpaikan ilmapiiri. Stressin ja pahoinvoinnin kokemukset johtuvat pääasiassa kiireestä ja hankaluuksista sovittaa työtä ja perhe-elämää yhteen. (Mamia 2001, 38–39.)

Suurimmaksi ongelmaksi muodostuvat työntekijän kokeman työhyvinvoinnin kannalta puutteelliset aikaresurssit. Työntekijän näkökulmasta rahalliset korvaukset eivät ole niinkään tärkeitä kuin kokemus siitä, miten kokee työtehtävästä suoriutuneensa ja millaista palautetta työstään saa. Kustannustehokkuuteen pyrkiessä työhön varattu aikaresurssi on mitoitettu minimiin, ja tällöin työntekijän on vaikea saavuttaa kokemusta hyvin tehdystä työstä, sillä työntekijän käsitykseen hyvin tehdystä työstä tämä varattu aikaresurssi ei kerta kaikkiaan riitä. (Mamia 2001, 50.)

Julkunen nostaa esiin työhyvinvointikeskustelussa piilevän ristiriidan; kehittämistoimien määrän ja työtodellisuuden välillä vallitsee kuilu. Työhyvinvointi on esillä paljon julkis-poliittisessa keskustelussa, mutta se ei näy työn arjessa. Julkunen näkee työhyvinvoinnista ja vastaamisen olevan edelleen ensisijaisesti työntekijän omalla vastuulla. (Julkunen 2009, 265.) Karppanen (2006, 161) tuo myös esiin työntekijän oman vastuun hyvinvoinnistaan, sillä yrityksissä tuottavuuden kehittäminen on ensisijaista. On mielenkiintoista, kuinka kuntatyönantaja on ottanut vuosien varrella mallia yritysmaailmasta tehokkuusajattelun ja johtamiskulttuurin suhteen.

3.1 Työhyvinvointia työntekijän ja työnantajan näkökulmasta

Työhyvinvointi ilmenee eri tavoin työntekijän, edunvalvonnan ja kansalaiskeskustelun näkökulmasta. Suurinta osaa Suomen opettajista työllistää kunnat (Tilastokeskus, 2008, 5). Kuntien intressissä on parantaa kuntien mainetta työnantajana kiristyvässä kilvassa ammattitaitoisesta työvoimaista. Kuntatyönantaja on nyt aloittanut oman kampanjansa kuntatyön maineen kohottamiseksi, kun työn vetovoimaisuutta ei kerran voida lisätä palkkoja nostamalla, tulee se tehdä muilla keinoin esimerkiksi kiinnittämällä erityistä huomiota työhyvinvointiin. Ajatus julkisen

sektorin asemasta minkä tahansa alan palkkajohtajana on vieroksuttu erityisesti kuntien taloustilanteen kiristyttyä.

Karppasen (2006, 156) mukaan työnantajan näkökulmasta henkistä työhyvinvointia ei ole vielä nostettu varsinaisesti kilpailutekijäksi. Kuitenkin Wink (2006, 136) korostaa esimiesten olevan avainasemassa työpaikoilla työhyvinvoinnin kehittämisessä, sillä johtaminen on keskeisenä vaikuttamassa hyvinvointiin.

Hakanen kuvaa työhyvinvoinnin edistämisen haasteita nyt ja tulevaisuudessa siten, että nykyisen työelämän murros on merkinnyt työn muuttumista yhä yksilöllisemmäksi. Työhyvinvoinnin edistämisen kannalta tämä merkitsee haastetta, sillä samassakin työympäristössä toimivien työntekijöiden työhyvinvoinnin edistäminen saattaa edellyttää hyvin erilaisia toimenpiteitä. Keskeistä kuitenkin on esimiehen osoittama tunnustus ja arvonto. Työn imun kierrettä tulisi pystyä vahvistamaan ja työuupumukseen johtavat sairastelut ja muut tekijät tehokkaasti katkaista. (Hakanen, 2004, 291–292.)

Organisaatiota ja työyhteisöä tulisi kehittää dialogisesti kehityskeskusteluiden kautta (Wink 2006, 143). Myös kaiken muun kommunikaation tulisi olla dialogista ja tasa-arvoa eikä hierarkisia suhteita korostavaa. Kun esimies hallitsee dialogisen suhtautumistavan, edistää se työntekijän sitoutuneisuutta, motivoitumista sekä työhyvinvointia. (Wink, 2006, 150–151.)

Johtaminen ei ole kuitenkaan ainoa työhyvinvointiin vaikuttava seikka työpaikoilla. Esimiestyö erotetaan käsitteenä johtamisesta ja työnorganisointi on myös yhtenä tekijänä vaikuttamassa siihen, kuinka työntekijän työhyvinvointi muodostuu. (Nivala 2006, 104.)

Työn johtamisen näkökulmasta työhyvinvointi ja toimiva työelämä merkitsee tulevaisuudessa sitä, että suhtautumistapojen tulee siirtyä työelämässä inhimillisempään suuntaan. Käsitteet bio- ja elämysyhteiskunta korostavat yhteiskunnallisten rakenteiden perusteellista muutosta newtonilaisesta ylhäältä alas tapahtuvasta johtamismallista. Bioyhteiskunnan käsite korostaa teknologian merkittävää roolia kun taas elämysyhteiskunnan käsite nostaa esiin henkisten ja emotionaalisten arvojen nousun elämänlaadun takaajana. Työelämä ei suinkaan tule tulevaisuudessa yksinkertaistumaan eivätkä tulevat muutokset anna itsestään ennusmerkkejä. (Aro 2006; 69, 100.)

3.2 Työelämä 2000-luvulla

Hyvinvointivaltion takaamiseksi tulevaisuudessakin on nähty tärkeäksi kehittää Suomea kohti tietoyhteiskuntaa, sillä maataloudesta ja teollisuudesta ei ole enää takaamaan korkeata elintasoja kaikille. (Pyöriä 2001, 13–15). Tietoyhteiskunnassa nähdään ihmisen henkiset kyvyt keskeisenä tuotannon tekijänä ja näitä kehittämällä saavutetaan johtoasema muihin kilpailijoihin nähden

(Pyöriä 2001, 24). Tietotyössä keskeisiksi edellytyksiksi muodostuvat tällöin koulutuksen lisäksi tietotekniikan käyttö sekä työn huolellinen suunnittelu. (Pyöriä 2001, 27). Koulu on osallisena rakentamassa tätä tulevaisuuden yhteiskuntaa ja nyt opettajan työ vastaa kuvausta tyypillisestä tietotyöstä.

Haasteita 2000-luvun työelämässä kuitenkin riittää. Työelämästä käytävässä keskustelussa on ollut viime vuosina esillä erityisesti kaksi teemaa, työn vaatimusten kasvu sekä työn epävarmuuden lisääntyminen. Nämä muutokset työelämässä voidaan nähdä kielteisiksi työntekijän kannalta. (Pärnänen & Sutela 2009, 149).

Siltalan teos *Työelämän huonontumisen lyhyt historia* (2004) rakentaa kattavan kuvan työelämässä tapahtuneista heikennyksistä 2000-luvulla. Keskeisinä heikennyksinä suomalaisessa työelämässä Siltanen esittää mm. pätkätöiden lisääntymistä, työmarkkinoiden ylikoulutautumispakkoa, kiireen ja tulosvastuun lisääntymistä. Siltasen teos nostatti ilmestyessään keskustelun julkisuudessa uusliberalististen tuottavuuslähtökohtien soveltamisesta niilläkin aloilla, jossa sitä ei oltu totuttu ajattelemaan edes mahdolliseksi soveltaa, kuten vanhustyössä.

Työelämän tolkkuttomuuden tunne syntyy Aron mukaan osin siitä, että ennen kuin työ on saatu edes päätökseensä, on sen tavoitteet määritelty uudelleen (Aro 2006, 64). Ihmisten halu pois työelämästä selittyy sillä, että ihmisten työelämässä pitäminen on tapahtunut paljolti vain taloudellisin perustein korostaen joko kansantalouden tai henkilön oman talouden hallinnan merkitystä. Kuitenkin ihmiset arvostavat ennen kaikkea vapaa-aikaa läheistensä kanssa, vaikka se merkitsisi taloudellisia menetyksiä. (Aro 2006, 18–20.)

Työelämän muutoksista kertoo 1990-luvulta lähtien tapahtunut muutosten tahdin nopeutuminen, avainsanaksi muodostui dynaamisuus staattisuuden sijasta. Työntekijän tuli omaksua vahvasti kehitysmuuntoinen asenne, oppia sietämään epävarmuutta ja olla valmis oppimaan koko ajan uutta. Muutos itsessään nähdään itseisarvona. (Aro 2006, 22–24.)

Tietyt ammattialat ovat edelleen hyvin vahvasti miesten tai naisten hallussa. Opetusala kuuluu naisvaltaisiin aloihin. Kolehmainen tutki työmarkkinoiden segregoitumista vuosina 1970–1990 Suomessa ja tutkimuksessaan hän havaitsi, että opetusala kuuluu miehistyneisiin aloihin. Kuitenkin useimmat perinteisesti miehisinä pidetyt alat ovat naisistuneet kuin mitä naisvaltaiset alat ovat miehistyneet. (Kolehmainen 1999, 107–109.)

Sukupuolten välinen palkkaero on kaventunut 1970-luvulta, mutta edelleen naisilla on matalampi palkkataso riippumatta siitä tarkastellaanko sellaisia aloja, jossa työskentelee paljon naisia, miehiä tai ala on jakautunut tasaisesti molempien sukupuolten edustajien kesken. Miehet keskittyvät alasta riippumatta edelleen korkeammin palkatuille paikoille, haasteena olisi tämän

vuoksi saada työmarkkinoita avautumaan niin ammattiryhmien välillä kuin niiden sisällä tapahtuvan urakehityksenkin suhteen. (Kolehmainen 1999, 182–183.)

Huomionarvoista oli, että harvassa teoksessa esitetään työelämässä tapahtuneen merkittäviä parannuksia viimeisten vuosikymmenten aikana. Työturvallisuuden parantumista ei juurikaan tuoda esiin eikä työelämän tasa-arvoistumisesta aiheutuvia etuja. Työelämää koskevassa lähdeaineistossa tuntuu nousevan korostetusti esiin se, mikä on huonosti ja toimivat sekä positiiviset asiat nähdään itsestäänselvytenä työelämän toiminnan kannalta.

3.3 Suomalaisten työssäviihtyminen- ja jaksaminen

Manka, Kaikkonen ja Nuutinen (2004) kirjoittavat ilmapiirin olevan nuorilla tärkein kriteeri työpaikkaa valittaessa. Silti erityisesti juuri kunnissa jopa seitsemän kymmenestä työntekijästä sanoo olevansa psyykkisesti rasittuneita tai erittäin rasittuneita eikä työn mielekkyysskään ole viime vuosina parantunut. (Manka, Kaikkonen ja Nuutinen 2004, 3.) Tätä käsitystä vahvistaa myös Työolobarometri vuodelta 2008, jonka mukaan erityisesti kuntapuolen työntekijät olivat kokeneet oman työkykynsä huonoksi suhteessa työn vaatimuksiin. Huonosta työkyvystä kärsivien osuus palkansaajista oli merkittävä, sillä se muodostaa 10–20 prosentilla 250 000–500 000 työntekijäjoukon. Työntekijöiden omat arviot työkyvystään ovat lisäksi vahvasti ennustamassa työuran pituutta, heikoimmaksi työkykynsä arvioineet hakeutuvat työelämästä pois. (Ylöstalo & Jukka 2009, 127.)

Kuntien työntekijöiden arviot omasta työssäjaksamisesta eivät ole myöskään ole yleviä lukuja, kuntasektorilla epäillään omaa työssäjaksamista lähes kaksinkertainen määrä muihin verrattuna. Kuntapuolen työntekijät kokevat silti työelämän laadun parantuneen enemmän kuin muiden työnantajien palveluksessa olevat. He eivät esimerkiksi koe varmuuden työpaikasta heikenneen toisin kuin muilla sektoreilla työskentelevät. (Ylöstalo & Jukka 2009, 15–16.)

3.3.1 Koulu fyysisenä työympäristönä

Perkiö-Mäkelä, Mäkitalo ja Nevala (2002) selvittivät tutkimuksessaan ensisijaisesti opettajien fyysistä työhyvinvointia ergonomian ja esteettömyyden näkökulmista. Koulurakennusten kuntoa arvioi tutkimukseen osallistuneista rehtoreista puolet erittäin huonoksi tai välttäväksi. Kosteusongelmat olivat myös hyvin yleisiä, sillä niitä oli ilmennyt tutkittavista kouluista joka toisessa. Puutteellinen ilmanvaihto koettiin myös ongelmaksi, sillä useat opettajat kokivat ilmaston riittämättömäksi suureen oppilasmäärään nähden. Suuri oppilasmäärä aiheutti

ongelmia myös tilan suhteen, sillä luokissa oli usein enemmän oppilaita kuin millaiseen käyttöön tila oli alun perin suunniteltu. (Perkiö-Mäkelä, Mäkitalo & Nevala 2002, 79–80.)

Merkittävä koulurakennusten kuntoa heikentävä tekijä olivat kosteusvauriot sekä homeongelmat, joita oli ilmennyt yli puolessa tutkittuja kouluja (n=21 koulua Kuopiosta ja Helsingistä) (Perkiö-Mäkelä, Mäkitalo & Nevala 2002, 31). Alueellisesti koko maan peruskoulut kattavan kouluhyvinvointia koskevan tutkimuksen mukaan koulurakennusten kuntoa rasittaa myös vuosien aikana kertynyt korjausvelka eikä työolojen valvontaa ja tarkastuksia ole tehty useissa kunnissa asianmukaisesti. Kosteusvaurioiden lisäksi koulurakennuksia rasittaa huono ilmanvaihto, ja työskentelyä haittaa ahtaus, huono siisteys sekä tilojen epätarkoituksenmukaisuus. (M. Rimpelä, J. Kuusela, A-M Rigoff, V. Saaristo & K. Wiss 2008, 109–110.)

Työterveyshuollon erikoislääkäri Putus arvioi homekoulujen aiheuttamat haitat suuremmiksi opettajille kuin oppilaille, sillä opettajat viipyvät samassa rakennuksessa oppilaita pidempään. Kun homekoulu korjataan, kestää opettajien toipuminen pidempään homeen terveyshaitoista kuin oppilaiden toipuminen. (Putus 2009, 129.)

Työn kuormittavuudesta pystyttiin havaitsemaan, ettei opetustyö ole sydän- ja verenkiertojärjestelmää rasittavaa. Kuitenkin ergonomian kannalta ongelmia aiheuttivat työasennot, jossa opettajat joutuvat kumartelemaan ja kiertymään selkää rasittaviin asentoihin. Enemmän kokonaiskuormitukseen vaikuttivat henkiset kuormitustekijät, joita aiheutui mm. kiireestä ja melusta. (Perkiö-Mäkelä, Mäkitalo & Nevala 2002, 83.) Myös koulu yhteisön työhyvinvointia tutkineessa hankkeessa ilmeni, että koulun henkilöstön työssä korostuivat fyysisiä tekijöitä enemmän psyykkiset tekijät. Tässä tutkimuksessa fyysiseksi kuormitustekijäksi nousivat ennen kaikkea puutteelliset tilat. (Saaranen, Tossavainen, Turunen & Vertio, 2004, 328.)

3.3.2 Koulu henkisenä ja sosiaalisena työympäristönä

Koulun psyykkisenä kuormitustekijänä monet opettajat kokivat työn vaatimusten monimutkaistumisen, kiireen, taloudellisen tilanteen heijastumisen kouluun sekä yksinäiseksi koettu työ. Jotkut opettajat kokivat myös eri toimintapisteissä työskentelemisen työn psyykkisenä kuormitustekijänä. (Saaranen, Tossavainen, Turunen & Vertio 2004, 328.)

Koulun voimavaratekijät muodostuivat yhteisöllisestä toimintakulttuurista, johon kuuluivat niin hyvät työkaverit, ilmapiiri, yhteistyö kuin palaverien, työnohjauksen ja esimiehiltä saadun palautteen lisäksi huumori. Voimavaratekijänä koulun henkilöstön vapaa-ajalla toimivat liikunta, luonnossa ja vesillä olo, psyykkiset harrastukset, kuten kulttuuri, sekä kuntoutus. Ihmissuhteet yksityiselämässä olivat myös koulun henkilökunnan voimavaratekijä, johon kuuluivat kodin ja

perheen lisäksi ystävät. Mielekkyyttä toimia lasten kanssa ja haasteelliseksi koettu työ laskettiin motivoivasta työstä kertovaksi voimavaratekijäksi. Ammatillinen osaaminen voimavaratekijänä koostui niin työn rajaamisesta kuin riittävän ammattitaidon ylläpitämisestä ja kehittämisestä. (Saaranen, Tossavainen, Turunen & Vertio 2004, 334.)

Launisen ja Kolin tutkimuksessa opettajien työhyvinvoinnista muutoksessa ilmeni, että samat asiat sekä heikensivät, että lisäsivät työmotivaatiota. Opettajat kokivat, että ongelmia ilmeni työyhteisön sisäisessä vuorovaikutuksessa, mutta toisaalta työyhteisö oli myös työssä jaksamiseen positiivisesti vaikuttava. Oppilaiden viimevuosina lisääntyneet monimuotoiset ongelmat oli toinen opettajia uuvuttava asia. Silti opettajat pitivät perustehtävänä olla olemassa juuri opiskelijoita varten ja työssäjaksamisen kumpuavan tästä. Kolmantena työssäjaksamista kuormittavana asiaryhmänä opettajat näkevät raskaat vaatimukset ja monimuotoiset oheistehtävät sekä oman pätemättömyyden tunteen. Kuitenkin työn haasteet ovat samalla myös työn suola, joka antaa mahdollisuuden kehittää itseään ja iloita työstään. (Launis & Koli 2005, 355, 363.)

Launis ja Koli huomasivat etnografisessa tutkimuksessaan, että työhyvinvoinnin ongelmia oli turha yrittää ratkoa ilman ratkaisuja työn sujuvuuden ongelmiin. Työhyvinvoinnin lisääminen ei ollut onnistunut heidän tutkimassaan opettajayhteisössä puuttamalla yhteisön sääntöihin. Työhyvinvointi kuitenkin syntyy ennen kaikkea työn sujuvuudesta ja tällöin työhyvinvoinnin kysymyksiä on mahdotonta ratkoa erillään huomioimatta opettajan työssä tapahtunutta muutosta. Yksilötyön perinne ei vastaa enää parhaalla tavalla nykyisen koulunpidon haasteisiin, mutta uusien toimintatapojen kehittäminen sen tilalle on haastavaa. (Launis & Koli 2005, 363–364.)

Koulujen turvallisuus asettui aivan uudenlaiseen valoon koulusurmien yhteydessä. Jokelan (2007) ja Kauhajoen (2008) kouluammuskeluissa koulun oma opiskelija surmasi oppilaitoksensa muita opiskelijoita ja henkilökuntaa. Aiemmin on tehty tutkimuksia niin opettajien fyysisestä kuin henkisestä jaksamisesta, mutta koulusurmien yhteydessä henkisen ja fyysisen työhyvinvoinnin yhteyteen liittyi vahvasti puhe koulujen turvallisuudesta niin oppilaiden kuin muun henkilökunnan kannalta.

Euroopan työturvallisuus – ja työterveysvirasto (2003) tuo esiin fyysisestä väkivallasta aiheutuvia henkisiä haittoja. Opetusalalla toimiva työntekijä saattaa joutua väkivallan uhriksi ihan vain siitä syystä, että työntekijä edustaa instituutiota tai systeemiä. Väkivallan seuraukset ovat erittäin negatiivisia niin työntekijän kuin työnantajankin näkökulmasta. Työntekijä saattaa saada fyysisen väkivallanseurauksena vamman lisäksi stressiä, sekä erilaisia emotionaalisia traumoja. Väkivallasta voi seurata myös voimattomuuden tunnetta ja motivaation menetys. Työnantajan kannalta väkivalta aiheuttaa niin henkilöstön vaihtuvuudesta johtuvia rekrytointiongelmia,

taloudellisia menetyksiä suurentuneina vakuutusmenoina kuin arjen sujuvuuden haasteita lisääntyneinä sairauspoissaoloina.

Laitinen (2003) kirjoittaa turvallisuuden määritelmän riippuvan aina näkökulmasta. Hän viittaa myös turvallisuus-käsitteen käytön lisääntymiseen myös koulu- ja terveystoimen puheissa. Turvallisuus on keino tehdä politiikkaa, ohjata yhteiskunnan varoja niille osa-alueille, joista on herännyt turvallisuuskysymys. Laitinen näkee nykypäivän turvallisuuskäsitteen rakentamisen ongelmalliseksi kuitenkin jälkimodernissa yhteiskunnassa. Turvallisuutta pyritään hakemaan yhteiskunnassa hallinnan kautta, mutta kontrollin ja hallinnan hakeminen jatkuvasti muuttuvissa tilanteissa mahdotonta, kun maailma määrittyy aina kulloisenkin kontekstinsa mukaan uusissa tilanteissa aina uudelleen ja uudelleen (Laitinen 2003; 21, 24, 26).

3.3.3 Opettajat väkivallan kohteina ja kiusattuina

Rantala ja Koskinen (2005) tutkivat opettajien kokemuksia joutumisesta oppilaidensa kiusaamiksi. Heidän tutkimusaineistonsa muodostui yläkoulun opettajista ja he havaitsivat, ettei sukupuolella, virkavuosilla tai opetettavalla aineella ollut merkitystä kiusatuksi tulemiseen. Eniten opettajat kokivat henkistä väkivaltaa, vaikka sekään ei ollut yleistä. Henkinen väkivalta ilmeni useimmiten yleisenä herjaamisena ja sanojen vääristelynä. Yleistä herjaamista koki opettajista viikoittain 6,7 prosenttia opettajista. Henkinen ja fyysinen väkivalta ilmeni tyypillisesti tilanteissa, joissa opettaja oli pyytänyt oppilasta noudattamaan koulun järjestyssääntöjä. Henkisen väkivallan jälkeen yleisimmäksi kiusaamisen muodoksi koettiin opetuksen sabotointi. Harvinaisimpana väkivallan muotona kouluissa ilmeni seksuaalinen väkivalta. Suurin osa (86,7 %) opettajista ei ollut joutunut kokemaan koskaan fyysistä seksuaalista väkivaltaa, kuten lähentelyä tai koskettelua, ja yli puolet (60 %) vastasi, ettei myöskään koskaan ole joutunut kuulemaan loukkaavia seksistisiä huomautuksia tai vitsejä. (Rantala & Koskinen 2005, 140–142.) Kuitenkin lähes jokainen tutkimukseen osallistunut opettajan oli kokenut jossain vaiheessa työuraansa jonkinlaista väkivaltaa (Rantala & Koskinen 2005, 147).

Opettajat näkivät keinoiksi kouluissa ilmenevän väkivallan kitkemiseksi poistaa ongelmaoppilaat erityisluokille. Noviisiopettajien nähtiin hyötyvän työnohjauksesta, myös apuopettajan läsnäoloa vaikeimmissa tapauksissa harkittiin. Resursseja olisi haluttu lisää opetusryhmien pienentämiseen ja siihen että koulukuraattori olisi enemmän läsnä. (Rantala & Koskinen 2005, 145.)

Opettajien kiusaamista ehkäisi nollatoleranssi minkäänlaiseen väkivaltaan ja koulussa opettajien välillä vallitseva hyvä yhteishenki. Ongelma kuitenkin on, että opettajien kokemuksia

oppilaidensa kiusaamiseksi joutumisesta pidetään edelleen tabuna, erityisesti miesopettajien oli ollut vaikeaa pyytää tarvittaessa apua. Eroja siinä kuinka opettajat kokivat saavansa tukea työyhteisöltään, ilmeni myös erikokoisten koulujen välillä. Pienissä kouluissa opettajat kokivat saavansa enemmän tukea kuin suurissa kaupunkikouluissa. Tämä selittyy ainakin osin tiiviimmällä työyhteisöllä, joka helpottaa vaikeiden asioiden esiintuomista. (Rantala ja Koskinen 2005, 156–158.)

Kivivuori, Tuominen ja Aromaa tutkivat oppilaiden opettajiin kohdistamaa häirintää helsinkiläiskouluissa 1997–1998. Tutkimustuloksessa ilmeni, että ala-asteen opettajat kokivat yläasteen opettajia hieman useammin väkivaltaa oppilaidensa taholta. Tämä johtunee useammastakin tekijästä. Ensinnäkin on todennäköistä, että yläasteella opiskeleva murrosikäinen kohdistaa aggressionsa muualle kuin kouluun. Ala-asteen ja yläasteen opettajien kasvatusrooli saattaa myös erota niin, että aineenopettajat kokevat itsensä enemmän tiedonjakajiksi kuin oppilaidensa kasvattajiksi ja hoitajiksi. Yläasteen opettajat ovat todennäköisesti myös vältäneet fyysisiä kontaktitilanteita oppilaidensa voiman pelottamina. Ala-asteen väkivaltatilanteita kuvataan työtaturman kaltaisiksi tilanteiksi eikä niinkään tietoiseksi väkivallaksi. Ala-asteella tyypillistä opettajan kokemaa väkivaltaa ovat vahingot, joita sattuvat raivokohtauksen saaneen lapsen sylissä rauhoittamisesta. (Kivivuori, Tuominen, Aromaa 1999, 22–23.)

Oppilaiden harjoittamasta väkivallasta johtuvat uhrikokemukset näyttivät kasautuvan tietyille opettajille Kivivuoren, Tuomisen ja Aromaan tutkimuksessa. Erityisen alttiita oppilaiden väkivallalle olivat erityisopettajat. Ruotsinkielisten ja suomenkielisten koulujen välillä oli huomattava ero opettajien kokemissa uhrikokemuksissa. Ruotsinkielisissä kouluissa väkivaltatilanteet olivat huomattavasti harvinaisempi kuin suomenkielisissä kouluissa. Tyypillinen tilanne, jossa opettaja joutui oppilaansa väkivallan uhriksi, oli puuttuminen oppilaan rikkomukseen, kuten oppilaiden välisen väkivaltatilanteen selvittäminen. (Kivivuori, Tuominen & Aromaa 1999, 46–47.)

4 SANOMALEHTI MEDIANA

Kantolan, Moringin ja Väliiverosen (1998) mukaan joukkoviestinnän rooli on hyvin merkittävä arkipäiväisessä elämässämme. Joukkoviestintä välittää meille käsityksiä arkielämän tapahtumista, perhe-elämästä, terveydestä ja sairaudesta sekä parisuhdekäsityksistä. He nostavat tietoyhteiskunnan käsitteen rinnalle mediayhteiskunnan käsitteen korostamaan joukkoviestinnän kasvanutta roolia niin talouselämässä, politiikassa kuin yksityiselämässäkin. (Kantola, Moring & Väliiveronen 1998, 5.)

Suomalaiset ovat olleet innokkaita sanomalehtien lukijoita. Kuitenkin maailmalla yleinen trendi sanomalehtien levikin pieneneminen on näkynyt myös Suomessa. Sanomalehden lukemista on pidetty arvostettuna toimintana, sillä se on kulkenut käsi kädessä ajatuksesta valistuneesta kansalaisesta. Pystyäkseen osallistumaan julkiseen elämään, on kansalaisen ollut oltava ajan tasalla. Heijastaako vähentynyt sanomalehden lukeminen myös muuttunutta käsitystä kansalaisuudesta onkin mielenkiintoinen kysymys. Sanomalehden lukeminen on silti edelleen hyvin totunnaisia tapoja tiukasti noudattelevaa – tottumus ja tuttuus ovat sanomalehteä mediana hyvin kuvaavia käsitteitä. (Kunelius 2003, 111–112.)

Näen Helsingin Sanomat keskeisenä uutislähteenä laajalla alueella Suomessa ja myös yleisesti luotettuna uutislähteenä, joka myös uutisoinnillaan ohjaa kansalaisten mielipiteitä ja käyttäytymistä. Huolimatta sähköisten medioiden saavuttamasta laajasta lukijapeitosta pidetään perinteisiä sanomalehtiä ja painettua mediaa edelleen luotettavimpina ja niillä on laaja lukijakunta.

Vuonna 2008 suomalaisista 91 prosenttia piti sanomalehtensä uutissisältöä erittäin tai melko luotettavana. Erityisesti nuoret, ikäryhmään 15–34-vuotiaisiin kuuluvat liittävät sanomalehtiä kuvailtaessa laatusanat luotettavuus, arvostettu ja uskottava enemmän juuri sanomalehtiin kuin muihin viestimiin. (Malin 2008, 4–5.) Uutisviestinnässä kansalaiset luottavat edelleen eniten ammattilaisjournalistien tuottamaan uutissisältöön, vaikka internetistä löytää helposti ja ilmaiseksi monen luotettavana pidetyn tahon, kuten Yle, toimittamia uutisia.

4.1 Median vaikutukset kansalaisiin

Medioiden vaikutuksista ovat opettajat olleet kiinnostuneita pitkään, sillä koko modernien massamedioiden tutkimus on lähtenyt liikkeelle moraalista paniikista, jonka ovat aiheuttaneet elokuvien ja massalehtien synty. Kansanvalistustyötä tehneet ovat olleet silloin huolissaan median moraalista rappiota välittävästä maailmankuvasta. (Nieminen, Pantti 2009, 153.) Mediakasvatuksen ja kriittisen medialukutaidon puolesta puhuvat opettajat jatkavat edelleen sivistystyötä tekevien kiinnostusta medioihin, mutta suhtautuminen on muuttunut 1900-luvun alusta. Enää ei ole realistista ajatella, että medioiden sisältöjä voitaisiin tiukasti jostain ylhäältä annetuilla ohjeilla säädellä. Nykyisin rajaamista tärkeämmäksi keinoksi nähdään kriittiseen ajatteluun kasvaminen.

Media- ja kulttuuritutkimuksen historian mukaan medioihin liittyviä *moraalisia paniikkeja* on ilmennyt useampia lähihistoriassamme. Käsite viittaa uusien medioiden syntyyn ja niiden aiheuttamaan yhteiskunnallisen ahdistuksen jaksoihin. Tämän hetkinen *moraalinen paniikki* kohdistuu ensisijaisesti Internetiin ja väkivaltaviihteen aiheuttamaan rikollisuuteen. Mediaan liittyviin huolenaiheisiin liittyy läpi historian aina nykypäivään saakka yksinkertaisten syy-seuraussuhteiden näkeminen medialle altistumisesta. Median antamia käyttäytymismalleja ja asenteita omaksutaan sellaisenaan ja näin median vaikutuksen näkeminen jää hyvin yksinkertaistetuksi. (Nieminen, Pantti 2009; 62, 65.) Historiallisessa katsannossa median vaikutukset on nähty erilaisina ja niitä on tutkittu eri tavoin sekä erilaisista intresseistä. Joukkoviestinnän tutkijat ovat esittäneet pelkistyn mallin, jonka mukaan viestinnän keskeiset vaiheet voidaan jakaa kolmeen jaksoon. 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä median vaikutukset nähtiin hyvin voimakkaiksi. Tästä esimerkkinä on 1920–1930-luvuilla kehitetty teoreettinen malli medioiden vaikutuksesta, jota kutsuttiin *lääkeruiskumalliksi*. Teoria oletti yleisön olevan kritiikitöntä massaa, joka toteutti kaiken sellaisenaan, mitä median sisällöt siihen ruiskuttivat. (Nieminen, Pantti 2009, 153–154.) Tosin Rantanen (1997, 10) kritisoi yksinkertaistettua käsitystä *lääkeruiskumallista*, sillä hänen mukaansa kukaan silloinen joukkoviestinnän tutkija ei uskonut yksioikoiseen kaikkivoipaisuuteen.

Kuitenkin tultaessa 1940–1960-luvuille muuttuivat käsitykset niin, että nähtiin viestinnän vaikutukset olemattomaksi tai vähäiseksi. Tällöin tuli esiin *minimivaikutuksen hypoteesi*, joka ei olettanut joukkoviestinnän olevan merkityksellinen muutoksien saavuttamisessa. Kritiikkiä hypoteesi on aiheuttanut jälkikäteen. Kritiikki perustuu tutkimuksen taustavoimiin liittyvään paljastukseen, jonka mukaan sen kehittelyn taustalla oli ollut tupakkateollisuuden voimat, joille oli toki edullista esittää teorian valossa, ettei tupakkamainonta lisäisi tupakointia. (Nieminen, Pantti 2009, 153, 155.)

Suomalaista viestinnän tutkimuksessa ovat vaikuttaneet historian saatossa neljän eri koulukunnan käsitykset. 1920-luvulta 1950-luvulle voimakkaimpana vaikutti saksalaisvaikutteinen sanomalehtioppi, joka sai väistyä 1960–1970-luvuilla vaikuttaneen amerikkalaisvaikutteisen tiedotusopin kauden tieltä. Lännen vaikutteet jäivät 1970-luvulla marxismi-leninismien aallon alle, joka oli itäeurooppalaisvaikutteinen. 1980-luvulle tultaessa brittiläinen kulttuurintutkimus rantautui Suomeen ja siitä lähtien vallitsevana suuntauksena on ollut anglo-amerikkalainen viestinnän tutkimus. (Rantanen 1997, 127, 135.)

1980-luvulta lähtien vastaanottajaa ei ole pidetty passiivisena vastaanottajana, vaan nykyisin korostuu vastaanottajan oma rooli aktiivisena merkitysten tuottajana (Nieminen & Pantti 2009, 153, Pantti 2004, 230). Tähän vaikutti merkittäväällä tavalla Stuart Hallin artikkelin uudelleenjulkaisu televisiouutisia koskevasta tutkimuksestaan. Artikkelin keskeinen sanoma oli tuoda esiin katsojan omat mahdollisuudet tulkita ja muokata ideologista viestiä. Katsojan oma yhteiskunnallinen ja sosiaalinen asema muodostivat puitteet tulkinnoille. (Hietala 2004, 275; Pantti 2004, 238.)

Anglo-amerikkalaisen viestinnän tutkimuksen perusta kytkeytyy vahvasti kulttuurintutkimuksen syntyyn ja birminghamilaisen Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen perustamiseen ja sen johtajaan Stuart Halliin (Rantanen 1997, 109). Hall kehittämä sisäänkoodauksen ja uloskoodauksen -viestintämalli vaikutti viestinnän tutkimukseen merkittäväällä tavalla, sillä se kyseenalaisti viestintäprosessin kiertokulunomaisuuden (Rantanen 1997; 116, Hall 1992, 133).

1970-luvun lopulta lähtien alettiin kiinnittää huomiota siihen, että viestintä vaikuttaa myös rakenteellisesti eikä vain sisällöllisesti. Juuri brittiläinen tutkimus toi esiin ajatuksen yleisön epäyhteneväisyydestä ja kritisoi sen aikaista viestinnän tutkimusta liiasta käyttäytymistieteiden painottamisesta. Käyttäytymistieteiden korostamisessa tuli esiin vain viestinnän aiheuttamat käyttäytymisen muutokset. (Ruohonen 1994, 285.) Semioottinen näkökulma nousi behavioristisen näkökulman rinnalle (Pantti 2004, 240).

Hallin kulttuurintutkimuksen perustalta ponnistava Fiske jakaa viestinnän tutkimuksen kahteen merkittävimpään koulukuntaan, semioottiseen ja prosessikoulukuntaan. Prosessikoulukunta korostaa Hallin sisään- ja uloskoodauksen mallia. Viestintä nähdään prosessikoulukunnassa keinona vaikuttaa viestinnän vastaanottajan mielentilaan tai käyttäytymiseen. Jos tavoite epäonnistuu, tulee prosessista etsiä vika käymällä viestinnän eri vaiheita läpi. Prosessikoulukunta ottaa vaikutteensa ennen kaikkea psykologiasta ja sosiologiasta kun taas semiootikot omaksuvat enemmän vaikutteita taideaineista ja kielitieteistä. Semiootikkojen koulukunta korostaa viestinnässä tapahtuvaa merkitysten tuottamista ja vaihtoa. (Fiske 1996, 14–15.)

Onkin olennaista kysyä kenen tarjontaa mediat tuovat esiin. Vaikka vähemmistöihin kuuluvilla ryhmillä onkin periaatteessa mahdollisuus saada äänensä kuuluviin medioissa, käy niin vain harvoin. Tiedotusvälineissä kuuluu taloudellista, poliittista ja kulttuurista valtaa omaavien ääni. (Fairclough 1997, 58.) Tiedotusvälineissä käytävä valtakamppailu on yhteydessä muualla yhteiskunnassa käytävään valtakamppailuun (emt. 262).

Median vallan ja vaikuttavuuden pohtiminen ei kuitenkaan ole kovinkaan hedelmällistä vertailtaessa median omaamaa valtaa politiikkaan tai elinkeinoelämään. Median valtaa tutkittaessa tuleekin keskittyä sen linkittymiseen yhteiskunnan muiden tahojen käyttämään valtaan. (Kunelius, Noppari & Reunanen 2009, 12.)

Viime vuosina mediatutkimuksessa on korostunut median tarkastelu institutionaalisesta näkökulmasta, ja yhdeksi keskeiseksi avainkäsitteeksi on muodostunut medioituminen. Medioitumisen käsitteeseen kuuluu ajatus, jonka mukaan muut yhteiskunnalliset instituutiot joutuvat ottamaan yhä enemmän median huomioon, sillä media on alkanut noudattaa niistä riippumatonta toimintalogiikkaa yhä itsenäisemmin. (Kunelius, Noppari & Reunanen 2009, 12–13.) Media vaikuttaa muiden vallanpitäjien valtaresursseihin, sillä monen instituution kannalta median hallinta on oleellinen osa valta-aseman ylläpitämistä tai keino sellaisen hankkimiseen (Kunelius, Noppari & Reunanen 2009, 21).

4.2 Toimitettuja sisältöjä ja yleisön puheenvuoroja

Ammattitoimittajien tuottamien sisältöjen lisäksi sanomalehdissä on pitkään julkaistu yleisönosastokirjoituksia. Kuitenkin verkkoviestinnän myötä myös perinteisten sanomalehtien on pitänyt määritellä uudelleen suhteensa lukijoiden tuottamiin sisältöihin. Verkkoviestintä on tuonut tavalliselle lukijalle yhtäläiset julkaisuvälineet verkossa kuin mitä ammattimaisilla medioilla on ollut käytössään verkkojulkaisuun. Tästä huolimatta perinteinen sanomalehti ja isojen mediainstituutioiden ylläpitämät verkkopalvelut ovat säilyttäneet asemansa tiedonlähteinä. (Heinonen 2008, 14.) Edelleen ammattitoimittajat tuottavat sisällöt, vaikka lukijoita on osallistettu kyselemällä mielenkiintoisista aiheista ja pyytämällä palautetta (Heinonen 2008, 121).

Sanomalehti mediana on hyvin yksisuuntainen, sillä lehden lukeminen on viestintätilanteena yksinpuhelua verraten vaikkapa lääkärin ja potilaan välillä vallitsevaan vuorovaikutustilanteeseen. Lukevalla yleisöllä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa lukemaansa sisältöön tai muotoon. (Fairclough 1997, 57.) Vuorovaikutteista tilaa sanomalehdessä edustaa kuitenkin yleisönosasto, mutta sinnekin pääsevät kirjoitukset joutuvat käymään toimituksellisen seulan läpi. Julkaistavia kirjoituksia lähetetään paljon ja vain osa julkaistaan.

Heinonen kuvaa paperilehtien yleisönosastokirjoittelua tasoltaan melko korkeaksi verrattuna verkkokirjoituksiin ja sen vuoksi yleisönosastokirjoituksille ei yleensä anneta sanomalehdistä sen tarkempia kirjoitusohjeita. Yleisönosastokirjoitus on oma kirjoittamistyyhinsä, jonka ihmiset hallitsevat hyvin. (Heinonen 2008, 65.) Yleisönosastokirjoituksissa kirjoittaja punnitsee sanansa tarkasti, sillä tuottamisen tapa on hidas verrattuna verkkokeskusteluihin. Kuitenkin verkkopalveluilla on aidon keskustelun käymisessä luontevampi rooli Heinosen aineistoon kuuluvien toimittajien mielestä, sillä perinteisin yleisönosastokirjoittelun he näkivät pikemminkin kirjallisena mielipiteenvaihtona kuin keskusteluna. (Heinonen 2008, 107.)

Yleisön ja ammattijournalistien välistä kommunikointia ei kuitenkaan yleisönosastolla tai lehtien verkkopalveluissa käyty. Toimittajat noudattavat perinteistä rooliaan antamalla keskustelulle aiheita, mutta varsinaiset keskustelut aiheesta käydään lukijoiden kesken. (Heinonen 2008, 67.)

Uutta sanomalehtien yleisönosaston rinnalla on tekstiviestipalstan julkaiseminen, jossa mielipidekirjoituksen sisältö on perinteistä yleisönosastokirjoitusta huomattavasti lyhyempi, eikä siinä noudateta samanlaisia asialliseen argumentointiin liittyviä konventioita (Heinonen 2008, 68). Helsingin Sanomat ei julkaissut vuonna 2008 tekstiviestipalstaa, mutta yleisön mielipiteitä ajankohtaisiin aiheisiin tiedusteltiin mielipidepalstan yhteydessä olevan Päivän kysymys - osion kautta. Vastaaminen tapahtui joko Internetissä tai tekstiviestillä.

Nykyistä laatumediaakin uhkaa kuitenkin viihteellistymisen vahva nousu, jolloin voidaan puhua tablodisaatiosta. Iltapäivälehtien uutiskriteerit alkavat korvata perinteisten sanomalehtien uutisarvoja. Nykyistä uutisointia kuvaa hektisyys ja reaaliaikaisuus. Päättäjät kokivat myös uutisoinnin pinnallistuneen niin, ettei ilmiötä enää seurata syvällisemmin. Päättäjiä haastateltaessa kävi myös ilmi, että he erottivat asiajournalismin ja viihteellisen journalismin, silti näiden raja vaikutti häilyvältä ja koko perinteistä mediakenttää kuvaa heidän mielestään kaupallisuus. (Kunelius, Noppari & Reunanen 2009, 299–300.)

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSOTE

Tutkimustehtävänäni on tutkia opettajiin ja kouluun liittyviä diskursseja Helsingin Sanomissa vuonna 2008. Näissä diskursseissa mielenkiinnon kohteenani on opettajan työhyvinvoinnin ja työssäjaksamisen kuvaus. Tutkimuskysymyksiä tulevat olemaan:

- Millaisia diskursseja aineistosta nousee ja miten ne liittyvät työhyvinvointi-ilmiöön?
- Mistä aiheista käytiin lehtien palstoilla eniten kansalaiskeskustelua tai kirjoitettiin asiantuntijan auktoriteettiasemasta? Mitä aiheita oli määrällisesti eniten esillä?
- Millainen oli sävy, jolla koulusta ja opettajan työstä kirjoitetaan? Korostuuko kirjoituksissa kriisipuhe vai ratkaisukeskeisyys?
- Millaista identiteettiä kirjoitukset luovat opettajan työstä, voidaanko lehtikirjoitusten perusteella puhua opettajien työhyvin – vai pahoinvoinnista?

5.1 Tutkimuksen luonne ja aineiston luotettavuus

Tutkimukseni tieteenfilosofinen perusta on konstruktivismissa. Konstruktivismissa ontologia perustuu ajatukselle siitä, että nähdään todellisuuden olevan suhteellista kullekin eri henkilölle eri tilanteissa. Osa henkilöistä voi tosin jakaa saman todellisuuden toisten kanssa. Epistemologia nojaa käsitykseen tutkijan tekemistä tulkinnoista aineistosta. Tulkinta eli hermeneutiikka on tällöin tiedonhankinnan menetelmä. (Metsämuuronen, 2009, 218.) Tutkimusmenetelmä on laadullinen. Niekerk ja Savin-Baden kuvaavat postmodernin ajan muutosta ja konstruktivistista tieteenfilosofiaa tuomalla esiin käsityksen totuudesta muuttuneen pikemmin käsitykseen totuuksista. Tieteenfilosofiassa tämä on merkinnyt murrosta positivismista tulkinnallisuuteen. Totuutemme ovat monimutkaisia ja hauraita ja ne muovautuvat jatkuvasti neuvotteluissa omien arvojemme ja elämäntarinamme mukaan. (Niekerk & Savin-Baden 2010, 28–29.)

Hermeneuttinen tutkimuksen luonne painottaa tulkintaa. Moniäänisen tutkimusaineiston tulkinnassa käytän tutkimusmetodina diskurssianalyysiä, sillä se mahdollistaa myös ristiriitaisten tulkintojen tekemisen samasta ilmiöstä. Alasuutari (1999, 84) kuvaa kompleksisuuden ja monitasoisuuden olevan hyvin tyypillistä laadulliselle aineistolle.

Alasuutari (1999) kuvaa laadullisen tutkimuksen vaiheita havaintojen pelkistämiseksi ja arvoituksen ratkaisemiseksi eli tulkinnaksi. Havaintojen pelkistämisvaiheessa kootaan yhteen raakahavaintoja niin että havaintojen joukkoa saadaan harvennettua. Tämä perustuu ajatukseen siitä, että tiettyjen havaintojen voidaan ajatella edustavan laajemminkin kyseistä ilmiötä. Tämän jälkeen voidaan alkaa yrittää muotoilla tiivistetyistä raakahavainnoista sääntöjä tai sääntörakenteita, joiden voidaan ajatella selittävän ilmiötä. (Alasuutari 1999, 39–41.) Laadullisen tutkimuksen arvoituksen ratkaisussa aineisto herättää usein uusia kysymyksiä, jolloin palataan takaisin aineiston pelkistämiseen. Tulkinnassa muodostetaan tutkitusta ilmiöstä pelkistettyjen havaintojen avulla merkitystulkinta. (Alasuutari 1999, 46–47).

Tutkimuksessani on esillä teoreettisena viitekehityksenä mediatutkimusta ja joukkotiedotusoppia koskeva tutkimus. Tutkimukseni kohde on sidoksissa suomalaiseen työkuultuuriin ja työn tekemiseen liittyviin yhteiskunnallisiin muutoksiin. Laajemman koulutus- ja sosiaalipoliittisen tilanteen ymmärtäminen lehtijuttujen tapahtumaympäristönä on myös tärkeää. Tutkimuksessani tutkin siis työhyvinvoinnin ilmenemistä mediatutkimuksen keinoin koulumaailmassa. Tutkimuksen luotettavuus rakentuu laadullisessa tutkimuksessa hyvään raportointiin ja tutkijan ennako-oletusten avaamiseen. Alasuutarin (1999, 79) mukaan teoreettinen viitekehitys ohjaa tutkijan aineistosta löytämistä johtolangoista tehtäviä päätelmiä ja tulkintoja.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja tulosten yleistettävyys

Tutkimusaineiston esiluennassa vaikuttavat omat lähtöoletukseni luokanopettajaopiskelijana ja noviisiopettajana. Opettajien kuvaukset omista kokemuksistaan työhyvinvoinnistaan ja työssään kohtaamistaan haasteista heijastuvat omaan tulkintaani HS:n kirjoituksia lukiessa ja niiden takaa löytyviä diskursseja avatessani. Tiedotusopin perusopintojani olen pyrkinyt hyödyntämään median mekanismien ymmärtämisessä ja erityisesti median vaikuttavuuden pohdinnassa.

Laadullisen tutkimuksen yleistettävyydestä ja merkittävyyydestä puhuttaessa tulisi Alasuutarin (1999) mukaan keskittyä siihen, kuinka pätevästi tutkimus vastaa ilmiöstä esitettyihin kysymyksiin. Laadullisessa tutkimuksessa korostuu tutkimuskohteen ainutkertaisuus, jolloin tutkimustulokselta ei voida olettaa myös muihin vastaaviin kohteisiin sovellettavuutta. Kysymys tutkimuksen yleistettävyys ei ole olennaisin seikka, vaan sen ymmärrettäväksi selittäminen. (Alasuutari (1999, 234–237.) Yleistettävyyden ongelmaa pyritään kuitenkin ratkomaan laadullisessa tutkimuksessa viittaamalla aiempiin tutkimuksiin, jolloin ilmiö laajempaan kontekstiin kytkettäessä tutkija pyrkii tuomaan esiin, ettei havainto ole satunnainen ilmiö (Alasuutari 1999, 245).

5.3 Diskurssianalyysi

Analyysimetodina käytän diskurssianalyysia. Nieminen ja Pantti (2009) tuovat esiin joukkoviestinnän tutkimusta koskevassa kirjassaan, että mediatekstien analysoinnissa tulisi puhua diskurssianalyysistä. Diskurssianalyysin tausta on kriittisessä teoriassa, jossa nähdään kieleen ja sen käyttöön liittyvän aina vallan käyttämisen. (Nieminen & Pantti 2009, 124–125.) Keskeisiä oletuksia diskurssianalyysiin liittyvistä teoreettisista lähtöoletuksista ovat oletukset siitä, että kielen käyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta ja samanaikaisesti vallitsee useita eri merkityssysteemejä, jotka kilpailevat keskenään. Toimijat ovat kiinnittyneitä omaan merkityssysteemiinsä. Lisäksi nähdään, että merkityksellinen toiminta tapahtuu kontekstisidonnaisesti. Tutkimukseni lähtökohdista keskeisin lähtökohta on kuitenkin kielen käytön merkityksiä tuottava luonne. Tällöin mielenkiinto kohdistetaan erityisesti siihen, mitä kielenkäyttäjät kullakin ilmaisullaan tekee ja tuottaa. (Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 2000; 17–18, 42.) Kieltä ei voida tällöin nähdä vain reittinä todellisuuteen kielen verhon takana, vaan kieli itsessään on konstruoimassa luovana tekijänä todellisuutta (Valtonen 1998, 97).

Kielen käytön valtasuhteita korostava diskurssianalyttinen suuntaus liittyy kriittisen kulttuuritutkimuksen perinteeseen. Valtasuhteita analysoitaessa korostuvat poliittisuus ja vallan jakautuminen epätasaisesti. Toinen diskurssianalyttinen suuntaus taas korostaa tulkintaa ja liittyy hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen. (Valtonen 1998, 99.)

Valtonen (1998) kuvaa diskurssianalyysia teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi, jota ei voi pitää yhtenäisenä ja vakiintuneena tutkimusmenetelmänä. Koska kyseessä ei ole tarkka tieteellinen tutkimusmetodi, korostuvat tutkijan tekemät rajaukset. Tutkijan tulee itse ratkaista käyttämänsä määritelmät ja päättää metodisten ratkaisujen merkitys. (Valtonen 1998, 96–97.)

Valtonen (1998, 96) luettelee pitkän listan, mistä kaikkialta diskurssianalyysi on ottanut vaikutteita; antropologia, semiotiikka, kirjallisuudentutkimus, sosiologia, sosiaalipsykologia ja sosiaalipolitiikka. Väliverronen (1998) summaa koko mediatutkimuksen kentän muutosta viime vuosina rajojen hälventymisellä humanististen ja yhteiskunnallisten tieteiden välillä, mediatutkimus on muidenkin kuin viestinnän tutkijoiden kiinnostuksen kohteena. Diskursiivinen käänne on tuonut vahvana esiin tulkinnan ja merkitysten tuottamisen roolin viestinnässä. Tämä ilmiö on osa laajempaa kulttuuritutkimuksen muutosta. (Väliverronen 1998, 13.) Kieltä tutkittaessa tutkija on itse myös osallisena käyttämällä huomaamattaankin olemassa olevaa käsitteistöä sekä käytettyjä kategorioita (Jokinen, Juhila, Suoninen 2000, 23).

Diskurssien sisällä on nähtävissä myös valtasuhteita ilmentäviä seikkoja. Kenellä on valtaa ottaa aihe puheeksi ja kuinka vakavasti otetaan eri toimijoiden esittämät argumentit. Eri toimijoiden

velvollisuudet ja oikeudet diskurssin osallisina määrittellään heidän valta-asemansa perusteella. Fairclough (1997) kirjoittaa diskursiivisessa analyysissä keskeistä olevan yhteiskunnallisten muutosten ilmeneminen tiedotusvälineissä erilaisina diskursiivisina käytänteinä. Aineistosta tulisi näin ollen ilmetä sekä vakaana ja pysyvänä ilmeneviä aiheita kuin myös epävakautta ja vaihtelua ilmentäviä aiheita. Tekstejä analysoitaessa tulee nähdä tekstin ja yhteiskunnan välillä vallitseva dialektinen suhde, jolloin sosiokulttuurinen näkökulma korostuu. Tekstit siis muokkaavat yhteiskuntaa sekä uusintamalla että luomalla tyystin uutta kommunikoiden samalla ympäröivän kulttuurin kanssa. Tämän vuoksi diskurssianalyysissä on tärkeää tuoda esiin yhteiskunnallinen konteksti ja tiedotusvälineisiin liittyviä kulttuurisia käytänteitä. Tekstin tuotannon vaiheita ja kulutustottumuksia tulisi myös analysoida, sillä se antaa viitteitä siitä prosessista, jonka tekstin tuottamiseen ja tulkitsemiseen liittyy diskursiivisissa käytänteissä. (Fairclough 1997, 50–51.)

Jokinen, Juhila ja Suoninen (2001) tiivistävät diskurssianalyysia koskevat väittämät viiteen keskeiseen teoreettiseen lähtöoletukseen. Ensinnäkin kielen oletetaan rakentavan sosiaalista todellisuutta. Toisena oletuksena on, että merkityssystemejä on useita rinnakkain ja nämä kilpailevat keskenään. Kolmanneksi oletetaan, että toiminta tapahtuu aina kontekstisidonnaisesti. Täten toimijat myös kiinnittyvät tiiviisti omiin merkityssystemeihinsä. Viimeisenä oletuksena korostetaan kielen käytön voimaa tuottaa seurauksia. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2000, 17.)

Suoninen (2001, 67) kuvaa diskurssianalyysin kohteeksi soveltuvan erityisesti sellaisten aineistojen, josta voidaan erottaa erilaisia näkökulmia, jotka rakentuvat erilaisista merkityssystemeistä. Länsimaiseen kulttuuriin tosin kuuluu lisäksi, että sama toimijakin saattaa jäsentää argumentointiaan erilaisista merkityssystemeistä käsin. Moniulotteisuus on keskeinen käsite, joka leimaa puhettamme ja argumentointiamme. (Suoninen 2001, 74.)

Merkityssystemin tunnistaminen eroaa varsinaisen aiheen tunnistamisesta. Merkityssystemi rakentuu laajemmasta kielenkäytön alueesta, jolla jäsennetään aiheita ja teemoja. (Suoninen 2001, 68.) Puutarhanhoidosta aiheena voi esimerkiksi puhua niin harrastus-, elämäntapa- kuin kuluttajadiskurssin kautta.

5.3.1 Diskurssianalyysi ja identiteetti

Alasuutari (2001) kuvaa diskurssit representaatioina, jotka sisältävät subjektin asemia. Näin repertuaarit ja diskurssit ovat osaltaan rakentamassa identiteettiä. Identiteettipeli muodostuu vuorovaikutuksesta syntyvistä diskursseista ja eri diskurssien välillä tapahtuvasta vaihdannasta. Median tutkimisesta diskursiivisin menetelmin saadaan tietoa median roolista jokapäiväisessä

elämässä. Diskurssit myös aiheuttavat aktiviteetteja, jotka muodostavat käytävän keskustelun puitteet. (Alasuutari, 2001, 133–134.)

Valtonen (1998) kuvaa diskurssien ristikkäisyyttä ja ristiriitaisuuttakin niin, että eri viitekehyksiä saatetaan käyttää yhdestä ja samasta aiheesta tai teemasta puhuttaessa. Diskurssia ei voi eritellä yksittäiseksi mielipiteeksi tai asenteeksi, eikä diskurssianalyysin tarkoitus ole täten erilaisten mielipiteiden ja kantojen esiintuominen aineistosta. (Valtonen 1998, 98.)

Kulttuurintutkija Hall (1999) pohti diskurssien merkitystä kansallisten kulttuurien kannalta. Kansalliset kulttuurit hän näki tavaksi rakentaa merkityksiä omasta itsestämme niin, että voimme määrittää paikkaamme maailmassa ja ohjata toimintaamme sen mukaiseksi. Kansallinen kulttuuri muodostaa viitekehyksen kansallisuudelle, johon identifioitua eli rakentaa identiteettiään (Hall 1999, 47.) Yhtä lailla opettajuuteen ja kouluun liittyvä kulttuuri rakentaa opettajan identiteettiä, tuotamme merkityksiä niin hyvästä opettajasta, vaikeasta oppilaasta kuin mielekkästä työpäivästäkin. (Hall 1999, 248) täsmentää identifikaation olevan diskursiivisen lähestymistavan mukaan jatkuva prosessi, joka on luonteeltaan sattumanvaraista ja ehdollista.

Postmodernissa maailmassa identiteetit eivät ole kuitenkaan eheitä kokonaisuuksia, vaan ne muodostuvat erilaisten diskurssien kautta, jotka saattavat olla keskenään ristiriitaisia. Identiteetit muodostuvat pienistä paloista diskurssien, käytäntöjen ja positioiden kautta. Rakentaessaan identiteettiään korostuu pikemminkin kysymys suunnasta kuin tämän hetkisestä sijainnista, yksilö suuntaa kysymyksiä siihen mitä hänestä tulee ja millaisena hänet esitetään. Se miten muut meidät esittävät suuntaa myös oman itsemme muille esittämistä. Tärkeää on tarkastella identiteetin rakentumista kontekstissaan, sillä identiteetin rakentuminen tapahtuu diskurssin sisällä eikä erillisenä siitä. (Hall 1999, 250–251.)

Opettajan työhyvinvointia koskeva diskurssi rakentuu niin opettajankoulutuksessa, koulujen arkisessa työelämässä kuin julkisuudessa piirtyvästä kuvasta opettajan työstä. Median vaikuttavuudesta opettajuusdiskurssiin ja opettajan työhyvinvointiin ei nykyisen käsityksen mukaan voida johtaa suoranaisia johtopäätöksiä, kuinka lehtikirjoitukset vaikuttavat opettajaidentiteetin rakentumiseen. Keskeistä on huomioida niitä tekijöitä, joiden avulla media voi vaikuttaa laajemmin instituutioiden toimintaan.

5.4 Aineiston hankinta ja analyysi

Aineisto on kerätty Tampereen kaupunginkirjaston Metson kokoelmissa mikrofilmeiltä, johon on tallennettu sanomalehtien vuosikerrat. Aineiston kerääminen tapahtui syksyn 2009 aikana.

Aineiston hankinnassa luin vuoden 2008 Helsingin Sanomien vuosikerran ja tallensin skannaamalla kaikki millään tavalla koulua tai kunnallista työelämää koskevat lehtijutut ja mielipidekirjoitukset.

Suoranta ja Eskola (1992) avaavat laadullisen tutkimuksen analysoinnin ja tulkinnan vaiheiden linkittymistä. Ensimmäinen näkökulma painottaa hermeneuttista kehää, jolloin analyysi ja tulkintavaihetta ei voida teknisesti erottaa toisistaan. Aineistoa analysoitaessa tapahtuu jo tulkintaa ja tulkintavaiheessa palataan jälleen aineiston analysointiin. Toinen näkemys taas korostaa laadullisen aineiston analyysin ja tulkinnan erillisyyttä. Tällöin aineistosta tulee ensin nostaa esiin tutkimuksen kannalta olennainen aines tulkinnan kohteeksi. (Eskola & Suoranta 1992, 276.)

Kuten Torkkola (2008, 137–140) teki terveysjournalismia käsitelleessä diskurssianalyysisessä väitöskirjassaan, olen tutkimuksessani nostanut esiin eri aiheista nousseita kimppuja ja niiden muodostamia temaattisia kokonaisuuksia. Aineiston lähilukuun nostin aiheet, jotka käsitelivät oppilasainesta, opettajuutta ammattina, koulurakennusten fyysistä kuntoa koskevat kirjoitukset, koulun hallintoa ja taloutta, monikulttuurisen koulun tuomia haasteita koskevat kirjoitukset, yleisesti kunnallisen alan työhyvinvointia käsittelevät kirjoitukset.

Aineiston hankinnan ja luokittelun yhteydessä jouduin paljon miettimään, mikä aihe koskee opettajan työhyvinvointia. On helppoa todeta, että koulujen yleisiä sisäilmaongelmia käsittelevä lehtijuttu koskee opettajien fyysistä työhyvinvointia, mutta rajanveto on huomattavasti vaikeampaa, kun puhutaan yleisellä tasolla työsuojelusta tai vaikkapa vanhojen kurjien koulumuistojen esiintuomisesta, joissa kritisoidaan opettajien ammattitaitoa kohdata oppilas. Niiden näin kuitenkin kuvaavan ennen kaikkea menneisyyttä, ei tämän päivän koulua.

Aineiston rajaus koulua koskien ei ollut yksinkertaista, sillä esimerkiksi kouluruokailusta ja koulujen lomista kirjoitettiin lehdessä jonkin verran. Koulun työpaikkana tuottamasta työhyvinvoinnista kouluruokailun aiheena kuitenkin rajasin pois. Ylioppilaskirjoituksista ja lukioiden vertailusta kirjoitettiin myös erityisesti kevätlukukaudella, mutta tämän aiheen jätin pois tarkastelusta. Ongelmallinen oli myös kouluterveydenhoitoa koskeva aihe, sillä se linkittyi osaksi keskustelua suomalaislasten hyvinvoinnista ja pahoinvoinnista koulussa, oppilaiden heikot tukipalvelut heijastuvat luokkiin ja tätä käsiteltiin myös kirjoituksissa. Oppilashuoltoa koskevia lehtijuttuja en valinnut lähilukuun.

6 OPETTAJIEN TYÖHYVINVOINTI HS:N VUODEN 2008 LEHTIJUTTujen PERUSTEELLA

6.1 *Aineiston kuvaus*

Aineistoa voi kuvata laajaksi, aineiston keräämisvaiheessa kokosin koulua ja työelämää koskevia lehtijuttuja vuodelta 2008. Esiluentaan kokoamani koulua koskevien juttujen määrä oli suuri, jotenkin työelämää ja koulua koskevia kirjoituksia oli kaikkiaan 625. Suurin osa esiluentaan kootuista lehtijutuista koski koulua, työelämää koskeva uutisointi oli aineistossa vähemmän edustettuna.

Koulun arki toistaa vuosittain samaa rutiinia ja kaavaa, syksyllä koulunsa aloittavat ensimmäisen luokan oppilaat, joulua ja kevättä juhlitaan ja väliin mahtuu monta koulun arjen päivää. Vuodenaikojen vaihtuminen näkyi aineistossa hyvin ja on oletettavaa, että mikäli tarkasteltaisiin Helsingin Sanomien koulua koskevia kirjoituksia useammalta vuodelta, olisivat tietyt teemat toisteisia. Monet jutuista käsittelevät yksittäistä koulua tai yleisemmällä tasolla peruskoulussa opetettavaa oppiainesisältöä. Opettajia haastetaan oppiainesisältöjä koskevissa kirjoituksissa tuomaan milloin minkin intressiryhmän mukaisia sisältöjä paremmin perusopetuksessa esiin ja samalla esitetään myös vaateita tai moitteita opettajien ammattitaidolle. Vuoden 2008 koulua koskevassa kirjoittelussa oli jonkin verran esillä myös koulun turvallisuutta koskeva puhe johtuen Jokelan ja Kauhajoen kouluammuskelutapauksista. Jokelan kohdalla lehtikirjoittelu painottui enemmän koulun sisäiseen turvallisuuteen ja kansalliseen hätään nuorista, kun taas Kauhajoen käsittelyssä oli huomattavasti enemmän esillä ampuma-aselaki ja muut lainsäädännölliset seikat eikä niinkään esimerkiksi oppilashuolto.

Koulujen kesäloman aikana oli koulua koskeva kirjoittelu lukuvuotta vähäisempää. Tämä selittynee kouluun liittyvien ajankohtaisilmiöiden painumisella unholaan. Heinäkuussa koulua koskevia ja työelämää koskevia kirjoituksia julkaistiin vähiten, vain kymmenen, mikä on ymmärrettävää, kun koko Suomi viettää silloin kesälomaansa.

Tyypillistä kirjoituksille oli reagoivuus. Erityisesti yleisönosastolla käynnistyi useita ketjuja kirjoituksista, joissa joko puollettiin aiempien kirjoitusten sisältöä tai esitettiin vastineita. Usein myös HS:n toimittajien kirjoittama koulua koskeva juttu saattoi laukaista mielipideosastolla kiivaankin kirjoitusten sarjan. Erityisesti yleisönosastolla julkaistavat kirjoitukset ovat luonteeltaan usein vuorovaikutuksellisia. Vaikka osa kirjoituksista oli melko provokatiivisiakin, ei kaikkiin kirjoituksiin silti ilmennyt vastineita. Pääasiassa kirjoitusten sisältö oli hyvin asiallista ja kirjoittajat esittivät huolellisesti argumentteja väitteidensä tueksi. Yleisönosastokirjoitukset olivat muodoltaan hyvää kieliä noudattavia ja ilmaisultaan kaukana nettipalstojen nimettömästä argumentoinnista, kuten Heinonen (2008, 68) myös totesi. Vain hyvin harvat kirjoituksista julkaistiin nimimerkillä. Tyypillistä yleisönosastokirjoituksille oli myös oman nimen lisäksi ilmoittaa kirjoittajan asemointi suhteessa ilmiöön, usein kirjoittaja saattoi yleisönosastolla ilmoittaa myös oman ammatillisen pätevyytensä ja edustamansa instituution.

Helsingin Sanomien yleisön osastolla koulua ja kasvatusta koskeva kirjoittelu oli ympäri vuoden vilkasta. Kirjoitteluun osallistuivat niin koulua käyvien lasten vanhemmat, opettajat, kansalaisjärjestöjen edustajat, aktiiviset kansalaiset kuin yliopistojen opettajankoulutuksesta vastaavat.

6.2 *Pisa-tuloksia monessa valossa*

Pisa-tutkimuksen tuloksiin vedotaan osoittamaan useassa otteessa halutessa todistaa korkean opettajankoulutuksen ja ammattitaidon merkitystä. Helsingin Sanomien kirjoituksissa Pisa-tutkimuksessa annetaan paljon tunnustusta korkeasti koulutetuille opettajille ja Pisa-tuloksia koskevassa kirjoittelussa rakentuu diskurssi Pisa-tulosten merkityksellisyydestä ja koulutulosten mitattavuudesta. Kuitenkaan Pisa-tulokset eivät rakenna peruskoulun erinomaisuuden hegemoniaa yksinäisesti, vaan tulosten merkitystä peruskoulun kannalta käsitellään myös kriittisesti.

Positiiviseen sävyyn Pisa-tutkimuksen myötä tuomaa huomiota suomalaiselle peruskoululle käsittelee juttu 24.2.2008:

”Selvitys: Pisa-vertailu on tuonut Suomeen tuhansia turisteja

OECD:n tekemät 15-vuotiaiden osaamista tutkailleet Pisa-vertailut ovat tuoneet Suomeen jo tuhansia asiantuntijamatkailijoita, jotka ovat tutustuneet esimerkiksi erityisopetukseen, opettajankoulutukseen ja yleensä koulunpitoon.---

--- Opetushallituksen kautta Suomeen on tullut vuodesta 2004 lähtien noin 1200 vierasta vuosittain yhteensä noin 60 maasta. Viime vuonna heitä tuli noin 1800.

Tyypillisin Pisa-vieras onkin aasialainen virkamies, joka on lähetetty tutustumaan Suomen koulutusjärjestelmään omassa maassa tapahtuneen poliittisen tilanteen muutoksen seurauksena.

Ryhmissä on mukana opettajia, rehtoreita, tutkijoita, virkamiehiä ja toimittajia”.---

Pisa-tuloksia käytetään myös perusteltaessa tehtyjä ratkaisuja. Erityisopettaja Päivi Kamula vetoaa Pisa-tulosten erinomaisuuteen puolustaessaan erityisoppilaiden määrän kasvua erityisesti Vantaalla ja Espoossa. *Mistä erityisoppilaiden suuri määrä kertoo?* -mielipidekirjoitus on vastine aiemmin lehdessä esillä olleisiin kirjoituksiin erityisoppilaiden määrän kasvusta, joissa kirjoittajan mukaan asiaa on perusteltu liian yksioikoisesti johtuvaksi vain väestörakenteista näissä kunnissa. Kirjoittaja näkee suuren osuuden erityisoppilaita kertovan osin myös siitä, että näissä kouluissa opettajat ovat osanneet vastata oppilaiden tarpeisiin riittävällä tavalla.

---”Suomalaislasten hienoa menestystä kansainvälisessä Pisa-tutkimuksessa selittää mielestäni osaltaan myös se, että meillä välitetään ja huolehditaan valtakunnallisesti kuntien välisistä eroista huolimatta kaikista oppilaista tasa-arvoisesti välittämällä kaikista päästään parhaimpaan mahdolliseen menestykseen ja hyvään.”---

Kuitenkin halutaan tuoda myös esiin, etteivät Pisa-tulokset kerro koko totuutta suomalaisesta peruskoulusta. Steinerkoulun opettaja 4.1.2008 kirjoittaa yleisönosastolla jutussaan *”Lapset tarvitsevat myös tunnekasvatusta”*, kuinka suomalaislasten koulukasvatuksessa on ylikorostunut tiukka aineenhallinta, mutta oppilaiden tunnetaidot ovat jääneet kehittämättä. Hän kritisoi nykyistä kasvatusympäristöä liiaksi oppiaineen hallintaan keskittyneeksi. Tästä seuraa kirjoittajan mukaan myös lasten psyykkisiä ongelmia.

”Meillä on Suomessa maailman parhaana pidetty yleinen koulujärjestelmä. Olemme kolmannen kerran peräkkäin maailman huipulla. On mitattu lukutaitoa, luonnontieteellistä ja matemaattista osaamista.

Pisa-tutkimukset eivät kuitenkaan kerro luovuudesta, tunne-elämän kehityksestä tai vuorovaikutustaidoista. Toisaalta lasten ja nuorten psyykkiset häiriöt ja

väkivallan käyttö ovat lisääntyneet. Tämä kertoo, että kasvatuksessa on myös puutteita.

Erilaiset sielulliset ja henkiset tasapainohäiriöt ovat yhä suurempi ongelma yhteiskunnassa, sadattuhannet syövät masennuslääkkeitä.

Kaikki kunnia tiedollisille aineille, mutta tosiasia kuitenkin on, etteivät nämä ongelmat johdu tiedon puutteesta, vaan tunne-elämän ristiriidoista.---

Koulut pitäisi nähdä laajemmin kasvatusyhteisönä eikä niinkään kilpailua ja materialistista suoristuskeskeisyyttä korostavan tiedon välityksenä.

6.3 Resurssipuhe

Torkkola tutki väitöskirjassaan diskurssianalyttisen menetelmän avulla journalistista sairaalaa analysoimalla Aamulehden lehtijuttuja Tampereen yliopistollisesta sairaalasta vuosilta 1980–1998. Kuten Torkkolan sairaalaa koskevassa väitöskirjassa (2008, 146) myös koulua koskevissa Helsingin Sanomien kirjoituksissa nousee vahvasti esiin resurssipuheen hegemonia. Se pilkottaa monien aiheiden lomasta käsiteltäessä esimerkiksi homekoulujen korjausaikatauluja ja opetusryhmien pienentämistä.

Koulut kilpailevat muiden yhteiskunnan instituutioiden, kuten terveydenhoidon kanssa rajallisista resursseista. Myös opetustoimen tulee priorisoida resurssien käyttöään eri hankkeiden välillä. Resurssien jakaminen koulun toimintaan ja koulurakennusten korjaamiseen asettuu osaksi laajempaa poliittista järjestelmää.

Kuntatalouden ahdinko heijastuu myös koulutuksesta käytävän resurssipuheen yleisyytenä. Torkkolan väitöstutkimuksessa sairaalaa koskevassa uutisoinnissa resurssipuhe oli vahvasti osana puhetta sairaalasta. Koulutusta koskeva uutisointi asettuu terveydenhoitoa ja sairaalaa koskevan uutisoinnin rinnalle kilpailemaan yhtäläisesti kunnallispoliittisella kentällä varainjaosta. Monia kuntia koskeneet opettajien lomautukset olivat yhtenä osana kuntien merkittäviä säästötoimia. Sijaisuuksia ei myöskään ole aina ollut mahdollista käyttää lyhyiden sairauslomien aikana. Vastaavasta tilanteesta uutisoi myös HS 14.11.2008 ”*Espoossa tuli voimaan uusien työntekijöiden palkkauskielto*”. Palkkauskielto oli rajattu koskemaan juuri opetus- ja hoitoalan sijaisuuksia.

Suomessa vallitsee kova luottamus siihen, että yhteiskunta järjestää koulutuspalvelut laadukkaalla tavalla ja hyvinvointivaltion ja universalismin periaatteen on sanottu näkyvän parhaiten suomalaisessa yhteiskunnassa juuri peruskoulun kohdalla (Anttonen & Sipilä 2000, 163). Resurssien pula ja niukkuus vaikuttavat silti monessa lehtikirjoituksessa muodostavan uhan koulun ja opettajien toiminnalle. Jatkuva taistelu toiminnan perusteisiin tarvittavista resursseista on vaikeaa

nähdä työmotivaatiota lisäävänä tekijänä ja ulkopuolelta osoitettuna tukena opetustyön edellytysten takaamiseksi.

Erityisesti yleisönosastokirjoittelussa nousee esiin resurssien lisäämisen teema. Vuonna 2008 järjestettiin kunnallisvaalit ja tämä näkyi kirjoituksissa niin, että vedottiin ihmisten tahtoon äänestää lapsiystävällisesti. Kuitenkin päällimmäisenä teemana vuoden 2008 vaaleissa oli vanhustenhuolto sekä sairaanhoito. Helsingin Sanomissa 21.9.2008 kyseltiin puolueilta tärkeimpänä pitämiään asioita ja tällöin kaikkien viiden suurimman puolueen tärkeysjärjestyksen kärjestä löytyi jompikumpi tai molemmat aihealueet. Koulujen määrärahat olivat neljäntenä tai viidentenä listalla kolmella puolueella ja kahdella puolueella määrärahat eivät mahtuneet viiden tärkeimmän aiheen joukkoon.

Rehtori Martti Laakkonen kirjoitti 19.5.2008 HS:n yleisönosastolle otsikoiden kirjoituksensa ”*Koulujen homeongelmiin tulisi vihdoin puuttua*”

---Suunnitelmat korjauksien osalta ovat valmiit, mutta rahoitussuunnitelmat eivät. Kunnat ovat opetuksen järjestäjinä vastuussa opetustiloista, mutta yhä lisääntyvät velvoitteet ajavat niitä taloudellisesti ahtaammalle.

Valtion selvä tavoite lienee myös tätä kautta vähentää kuntien määrää, mutta hinta, joka tästä maksetaan, on turhan kova.

Myös kuntapäätäjien on syytä vilkaista peiliin ja miettiä, onko vuotuisissa korjausmäärärahoissa pihistelty liikaa, kun usein säästöjen lopputuloksena on homekoulu.---

Koulut ovat vuosikausia saaneet valtion rahoittaman Suomi tietoyhteiskunnaksi – hankkeen kautta tietokoneita ja muita tietotekniikkaan liittyviä laitteita.

Hanke on ollut tarpeellinen, mutta tarvitaanko kouluille joka vuosi uusia tietokoneita, joiden käyttöä opiskellaan homeisissa luokissa? Enemmän kuin viimeistä huutoa olevaa tietotekniikkaa kouluilla kaivataan turvallista työympäristöä.

Toinen esimerkki siitä, että rahaa niin halutessa löytyy, on koulujen kerhotoiminnan elvyttämiseen varatut kuusi miljoonaa euroa.

Kirjoittajan mukaan koulun käyttöön asetettavat varat asetetaan kilpailemaan eri käyttötarkoituksista. Vaihtoehtona on joko tai -malli. Kouluilla on mahdollisuus päivittää tietotekniikkaansa, elvyttää kerhotoimintaansa tai peruskorjata rakennus terveelliseksi. Kaikkia näitä koulu ei voi kirjoittajan mukaan nykyisellä rahoitusmallilla saavuttaa. Rehtorin kirjoituksessa

tietotekniikan hankkiminen ja koulujen kerhotoimintaan laitettut rahat ovat olleet pois koulurakennusten kunnostamisesta.

Rehtori tuo kirjoituksessaan resurssipuheen lisäksi vastuudiskurssin, taloudellisen tasapainon lisäksi kunnissa tulisi huolehtia myös terveellisestä oppimisympäristöstä. Kirjoittaja korostaa kirjoituksessaan kuntien vastuuta kouluopetuksen turvallisesta järjestämisestä. Kirjoittaja on rehtorin asemansa puolesta edustamassa omaa kouluaan ja samalla toimii myös oman koulunsa henkilöstön äänitorvena.

Säästöintegraation kritiikkiä ilmaisee yleisön osastolle kirjoittanut äiti, joka vetoaa niin moraaliargumentteihin kuin opettajan työssäjaksamiseen. Esteenä hyvään toteutumiseen hän näkee tällä hetkellä liian pienet resurssit. Säästöintegraation toteutuessa ryhmäkoko kasvaa suureksi huolimatta ryhmässä ilmenevistä lasten erityistarpeista, opettajalle ikään kuin sysätään lauma, jonka kanssa vain on pärjättävä paremmin tai huonommin. Tästä tilanteesta kärsivät kirjoittajan mukaan koko luokan lasten oppiminen ja tilanne aiheuttaa riskin opettajan työssäuupumiseen. Kirjoittaja kuvaa nykyistä tilannetta opettajan jaksamisen kannalta niin suureksi, että opettaja saattaa uupua nykyisenkaltaisten työn edellytysten vallitessa jo yhden lukukauden aikana. Kirjoituksen kuvaama perusopetuksen toteuttamisen tapa tarjoaa heikot edellytykset puhua opettajan työhyvinvoinnista eikä kirjoittaja myöskään näe lähitulevaisuudesta löytyvän ratkaisua tilanteen parantumiseksi, sillä hän epäilee yhteiskunnan moraalien vajonneen niin alas, ettei halua tilanteeseen puuttumiseksi edes löydy.

---"Suurin osa kunnista on pikkuhiljaa siirtymässä lähikouluperiaatteeseen. Tämä tarkoittaa sitä, että erityisopetusta tarvitsevat lapset integroidaan normaaliluokkiin. Ajatus on kaunis. Mutta miten opetus hoidetaan niin, että koko luokka pystyy kehittymään ja opettaja jaksaa enemmän kuin yhden lukukauden?

Ainakin täällä Lohjalla resurssit lähikouluilla on kiristetty äärimmäisyyksiin. Yksi opettaja voi vetää 25–30 oppilaan ryhmää, jossa seitsemän oppilasta voi olla erityisopetuksen piirissä ja toiset seitsemän tarvitsee erityistä tukea ilman erityisopetuspäätöstä.---

Onko yhteiskuntamme moraalitodella laskenut näin alas? Kukaan ei halua hoitaa erityislasten asioita, jos se tarkoittaa kustannuksia, ei edes opetusvirasto?"

Resurssien kiristäminen näkyi välillä myös hieman yllättävissä yhteyksissä. Tilanteissa, joissa usein nähdään resurssien lisäämisellä parannettavan tilannetta, todetaankin lisäsäästöjen tarvetta. HS uutisoi 2.9.2008 ”Aggressiivisten lasten ja erityisoppilaiden määrä kasvussa Espoossa”

Ingressissä kuitenkin todetaan jo ”*Sivistystoimi pohtii silti säästöjä perusopetukseen.*” Jutussa kerrotaan erityisoppilaiden määrästä ja kuvataan erityisoppilaiden asettamia haasteita koulutyölle. Jutussa mainituilla luokassa olevilla aikuisilla toimittaja tarkoittanee niin opettajia, kouluohjaajia kuin koulunkäyntiavustajia. Aggressiivisesti käyttäytyvien lasten toimintaa ei voida kuvata oppilaiden opettajaan kohdistama kiusaamisena, vaan voidaan puhua suoranaisestä oppilaan opettajaan kohdistamasta väkivallasta. Kivivuoren, Tuomisen ja Aroma (1999, 22) kouluväkivaltaa koskeneessa tutkimuksessa tyypillistä koulussa tapahtuvaa väkivaltaa oli alakouluikäisten lasten saamista raivokohtauksissa opettajalle aiheutuneet vauriot. Väkivaltatilanteiden kasvua osoittavalle trendille on varmasti pyritty hakemaan laajempia yhteyksiä. Yksi selittävä trendi hakee perustansa lasten yleisestä pahoinvoinnista ja perheiden tuloerojen kasvusta. Perheiden monimuotoiset ongelmat, kuten työttömyys ja päihdeongelmat, heijastuvat koulumaailmaan lasten aggressiivisena käytöksenä.

”Erityisesti on kasvanut sosiaalisesti sopeutumattomien lasten määrä. Näiden esimerkiksi aggressiivisten lasten määrä on yli kaksinkertaistunut vuoden 2006 luvusta. Nyt heitä on 190.

”He voivat olla aggressiivisia itseään, luokkatovereitaan tai luokassa olevia aikuisia kohtaan. Aggressiivisuus näkyy kirjojen heittälynä, riehumisena tai ennalta arvaamattomana käytöksenä, opetuspäällikkö Ilpo Salonen kertoo.

6.4 Koulun arki toisteisuuden tuottajana

Fairclough'n (1997, 50) mukaan diskurssianalyyssissä tulee pyrkiä löytämään myös niitä aiheita aineistosta, jotka ovat muuntuvia, mutta yhtä tärkeää on löytää myös niitä, jotka ovat pysyviä. Koulun arki jäsentyy paljolti lukukausirytmien ja viisipäiväisen työviikon mukaan. Koulun juhlat ovat tärkeä osa koulutusinstituutiota ja koulun aloitus on vuodesta toiseen esillä erityisesti ensimmäistä luokkaansa aloittavien oppilaiden kohdalla. Koulun alku elokuussa aloittaa lukuvuoden ja kevätjuhla sen päättää, kuitenkin välissä on monta muuta pienempää koulun juhlaa ja satoja arkisia oppitunteja.

”Opettajaakin jännittää ensimmäinen koulupäivä

Toisen kerroksen käytävillä tuoksui maanantaina puhdistusaine. Kaulaan ripustetut avainnippit kilisivät, kun opettajat kiirehtivät sisäkengissään luokista toiseen.

Vielä ei ollut liian kiire, mutta koskemattomat värikynät ja uunituoreet vihkot piti saada paikoilleen ennen ensimmäistä koulupäivää, joka on tänään tiistaina.---

Valasmo aikoo valmistautua ensimmäiseen opettajan päiväänsä hyvillä yöunilla. ”Kyllä minua jännittää, ja onhan se lapsillekin jännittävä päivä. katson varmasti vielä kerran läpi huomisen aikataulun ennen nukkumaanmenoa.---

Ensimmäisen koulupäivän tunnelmia kuvattiin seuraavan päivän lehdessä 13.8.2008 *”Herra Pikku Myy ja opettajan uudet kaverit”*.

---” Valasmo otti kakkosluokkalaiset heti omikseen.

”Hyss. Oole hyvä ja istu omalle paikalleesi.” Kun opettaja vähänkin nosti ääntään, luokka rauhoittui – ainakin hetkeksi. Kaikilla tuntui olevan kiire jakaa kesän kuulumiset luokkakavereiden kanssa.---

Koulun arki piirtyy Valasmon luokan toiminnassa melko harmoniseksi toiminnaksi, jossa opettaja on luokkansa auktoriteetti. Kuva luokan toiminnasta on opettajajohtoista ja oppilaat toimivat pääasiassa opettajan kehotusten mukaisesti. Huomionarvoista on kuitenkin, kuinka suuren merkityksen koulun ja opettajien toimintaa kuvaavaksi tekijäksi muodostuu kiire. Lehtijuttu asettaa kysymyksen koulun toiminnan lähtöoletuksesta, kuuluko koulussa olla aina kiire. Työelämään vahvasti liitetty kiireen tuntu aiheuttaa työntekijän näkökulmasta kuitenkin helposti ongelmia, kun työ pitäisi pystyä tekemään hyvin puutteellisella aikaresurssilla, moni uupuu tilanteen pitkittyessä (Mamia 2001, 50).

Viimevuosina koulun juhlat ovat olleet keskustelunaiheena paljolti monikulttuurisuuden aihepiiriin liittyen. On keskusteltu esimerkiksi siitä, saako Suvivirttä laulaa ja onko kirkko oikea paikka järjestää koulun joulujuhla. Pääkaupunkiseudulla asuu huomattavasti enemmän maahanmuuttajia kuin muualla Suomessa ja tämän vuoksi monikulttuurisuuden teema vaikutti olevan suhteellisen paljon esillä. Leppävaaran koulun joulujuhlasta uutisoitiin 19.12.2008 *Hiljentymishetki joulukirkon vaihtoehto Leppävaarassa*”. Lehtijutussa korostui maahanmuuttajien ja tiedostavien ateistivanhempien vaatimukset uskonnon harjoittamisen estämisestä. Päätöksiä perinteiden noudattamisen ja uskonnonvapauden toteutumisen suhteen on harkittu tarkkaan, sillä

oppilaista on noin neljäsosa maahanmuuttajia. Monikulttuurisuuden ja luterilaisen valtionuskon väheneminen edellyttää opettajilta erityisjärjestelyitä ja monen eri ryhmän intressien huomioimista.

Koulun juhlaa edustaa myös 30.5.2008 Nyt-liitteessä julkaistu ”*Varmat niagarat*” –lehtijuttu, jonka teemana on koulujen kevätjuhlat. Lehtijuttu tuo esiin vanhempien tunnelatauksen ja liikituksen tunteet, joita koulun juhliin liitetään. Koulun arki ja juhlat eivät ole vain tasaista puurtamista, vaan siihen liittyy myös vanhempien vahvoja tunne-elämyksiä.

--- ”Miksi kevätjuhlat ovat niin liikuttavia? Lapsilla itselläänhän on vain hauskaa. Ja onko se lapsillekaan reilua, että aikuiset niiskuttavat ympärillä?

Sehän se onkin vaikeinta, itkun pidättäminen.”---

Vaikka vanhempien kevätjuhlakokemukset kuvataan vahvojen tunne-elämysten juhlaksi, eroaa esikoulunopettajan kokemuksen kuvaus huomattavasti vanhempien tunne-elämysten kuvaamisesta. Koulun juhlasta uutisoidessa kasvatustieteen ammattilaisen ammatillisuuteen ja työtahtiin ei sovi liika tunteilu. Koulun juhlaan liittyy niin ammatillisuus- kuin emotionaalisuusdiskurssi. Emotionaalisuus on varattu vanhemmille, kun taas ammatillisuus on opettajan osa. Vaikka opettaja kokee myös vahvoja tunne-elämyksiä, korostuu opettajan työtehtävissä kiire ja työtehtävien hoitamisen ensisijaisuus.

--- ”Muutama silmäpari pysyy kuivana jäähyväislaulujen aikana. Ei ole aikaa itkeä.

”Juhlajärjestelyt ja pieni jännitys pitävät open kiireisenä, kertoo esikoulunopettaja Marja-Liisa Kärkkäinen. ”Omia tunnelmia ehtii esitysten jälkeen miettiä vain pieninä palasina. ---

Ammattilainen itkee vasta juhlan jälkeen.”---

Mutta miten näkyvät aivan tavalliset koulupäivät lehden kirjoituksissa? Siitä mitä aivan tavallisilla oppitunneilla tapahtuu, kirjoitetaan melko vähän. Koulujen sanomalehti viikko helmikuun alussa toi kirjoituksiin enemmän koulun arjen toiminnan kuvausta, sillä oli varmastikin oletettavaa, että tuon viikon aikana lehteä tulisi lukemaan erityisen moni kouluikäinen. Otsikoina olivat mm. luokkalehteä käsitelleessä jutussa 4.2.2008 ”*Korian koulussa kasvaa uutisnuuskijoita*”, koululiikuntajuttu 4.2.2008 oli otsikoitu ”*Hikeä ja tekemisen meininkiä*”, uutta opetusteknologiaa käsiteltiin 6.2.2008 otsikolla ”*Sanomalehti korvasi oppikirjan*”. Sanomalehti viikon jutuissa oli

erityispiirteensä se, että niissä oli haastateltu paljon oppilaita ja opettajia eikä ylempiä koulutoimen henkilöitä, kuten usein koulua koskevissa jutuissa oli tehty.

Vaikuttaa siltä, että työn motivaatio ja palkitsevuus syntyvät ainakin lehtikirjoituksissa näistä arjen hetkistä ja koulun juhlasta. Opettaja vaikuttaa kiireestä huolimatta hallitsevan tilannetta, mutta Ellsmoren tutkimuksen 2005 tapaan suomalaisesta opettajasta ei piirry kaiken aina hallitsevaa sankarikuva. Luokka hiljenee, mutta rauha ei ole järkkymätön, opettajankin kyynel vierivät, mutta vasta juhlan jälkeen.

6.5 Opetusryhmien koko

Perkiö-Mäkelän, Mäkitalon ja Nevalan (2002) opettajan työn kuormittavuutta koskeneessa tutkimuksessa yhtenä keskeisimpänä opettajien toiveena työn kehittämiseksi oli ryhmäkoon pienentäminen. Kuitenkin suuntaus kunnissa on näyttänyt olevan enemmänkin ryhmäkokojen kasvattamiseen, jolloin ahtaus ja eriyttämisen vaikeus tulevat olemaan entistäkin suurempina. opetustyön haasteina. (Perkiö-Mäkelä, Mäkitalo, Nevala 2002, 87.)

Opetusryhmien sopiva koko on ollut yksi keskeinen kysymys opettajien työhyvinvoinnin kannalta ja se on ollut esillä niin Helsingin Sanomien toimittajien laatimissa lehtijutuissa kuin yleisönosaston kirjoituksissakin. 18.3 HS uutisoi: ”Arviointi: suuret luokat esteenä hyvälle opetukselle”.

”Opettajia häiritsevät myös ylimitoitettut oppimistavoitteet

Liian suuret ja epätasaiset opetusryhmät ovat opettajien mukaan ylivoimaisesti suurin este hyvän opetuksen toteuttamiselle, käy ilmi tuoreesta perusopetuksen arvioinnista.

Haasteita lisäävät ylimitoitettut tavoitteet oppisisällöissä, työrauhaongelmat, erilaiset kotitausta, riittämätön motivaatio ja erilaiset työrauhaongelmat.

Myös puutteet opetustiloissa ja – välineissä sekä täydennyskoulutuksessa tulivat esille koulutuksen arviointineuvoston opettajakyselyssä. ---

Rehtoreitten mukaan opetusryhmän eli luokan keskikoko oli 20 oppilasta.

Seitsemässä prosentissa ala-asteen kouluista ryhmäkoko oli yli 24 oppilasta ja yläasteen kouluista 3,5 prosentissa.

Jopa runsas viidennes alaluokkien opettajista mainitsi ryhmäkoon olevan 26–30.

Alaluokkien opettajista lähes kolmannes katsoikin, että ryhmän suuri koko vaikeuttaa hyvää opetusta erittäin paljon, kun vastaava osuus yläluokilla oli alle 20 prosenttia.

Opettajat toivovoivat enemmän mahdollisuuksia joustaviin opetusryhmittelyihin, mutta vain harva haikaili ”vanhanaikaisia tasokursseja”.

Vaikka opetusryhmät eivät ole Suomessa kansainvälisesti katsottuna erityisen suuret, niistä aiheutuu opettajille kuitenkin kohtuuton tilanne yhdistettynä koviin vaatimuksiin, arvioinnissa päätellään.

”Suomalainen opettaja osaa työnsä, pyrkii tekemään oppilaan eteen voitavansa ja haluaa kehittää osaamistaan”, arviointi kehuu.

Toisaalta monien esteiden takia opettaja ei ole aina kovin innokas opetuksensa tai koulunsa pedagogiikan muutoksen edistäjä, raportti tiivistää.”

Opettajien kokemuksissa ala- ja yläkoulun välillä vaikuttaa tekstin perusteella olevan eroa. Yläkoulussa ylisuuret ryhmät olivat harvinaisempia. Alaluokkien opettajat toivat myös huomattavasti enemmän suurista opetustyhmistä kokemansa haitan esiin tässä jutussa esiin. Ratkaisuna opettajat eivät näe paluuta vanhaan, jossa oppilaiden ryhmäjako perustuisi eritasoiseen osaamiseen. Inklusiivisuuden ideologia ilmenee täten opettajien ajatusmaailmasta.

Yleisönosastonkirjoituksessa lastensuojelulain uudistamistyöryhmän puheenjohtaja Sirpa Taskinen vetosi YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen edellyttäessään pienempiä ryhmäkokoja kirjoituksessaan 15.6.2008 ”*Suuret ryhmäkoot ovat vastoin lapsen etua*”. Tässä kirjoituksessa korostetaan lapsen edun toteutumista ryhmäkokoja päätettäessä. Päiväkotien ja koulujen henkilökunnan kannalta tilanteen tuomia haittoja ei tuoda esiin.

”Allekirjoittaessaan YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen Suomi sitoutui siihen, että kaikessa päätöksenteossa etusijalle asetetaan lapsen etu.

Ryhmäkokojen suurentaminen päivähoidossa tai koulussa on vastoin tätä periaatetta.

6.6 Koulun turvallisuus

Koulujen turvallisuuteen kuuluu niin henkinen kuin fyysinen työympäristö. Selvän uhan oppilaiden ja opettajien fyysiselle työympäristölle vaikuttavat muodostavan homekoulut. Homekouluja koskevaa uutisointia oli Helsingin Sanomissa lähes ympäri vuoden. 24.9.2008 etusivun täytti

Kauhajoen kouluampumistapaus. Tuon jälkeen koulun turvallisuus ja yhteiskunnan arvot olivat uudestaan entistä voimallisemmin esillä kirjoituksissa. Ihmiset kysyivät onnettomina, oliko Jokelasta opittu mitään ja koko liian tietopainotteiseksi koettua perusopetusta haluttiin kääntää sosiaalisia taitoja vahvistavaan suuntaan.

6.6.1 Fyysinen työympäristö ja henkinen työympäristö

Koulujen fyysistä turvallisuutta ja sen mahdollisesta puuttumisesta aiheutuvaa pelkoa käsiteltiin kouluampumistapauksiin liittyen. Tehtyjä koulu-uhkauksia ja niistä annetuista tuomioista uutisoitiin paljon. Koulujen arkea laittomat uhkaukset häiritsivät lukuvuoden 2008–2009 aikana uutisoinnin perusteella melko paljon.

Koulujen homeongelmat oli yksi aiheista, joka nosti koulun työympäristönä hyvin useasti esiin vuoden 2008 aikana. Erityisen paljon esillä homeongelmien vuoksi oli Laajasalon koulu, joka jouduttiin evakuoimaan. Koulujen homeongelmia koskevissa lehtijutuissa ja yleisönosastokirjoituksissa korostui homeen aiheuttamat haitat oppilaille ja harvassa tuotiin esiin homeen aiheuttamia ongelmia koulun henkilökunnalle.

Palokan koulun tapauksessa koululle kaavailtu korjausaikataulu on työhyvinvoinnin näkökulmasta melko pitkälle tulevaisuuteen sijoittuva. Uutisessa ilmenee, että hyvin merkittävä osa koulun oppilaista kärsii homeen aiheuttamista haitoista. Oppilaat ovat ottaneet kansalaisaktiivisuuden keinot käyttöön ja suunnittelevat lakkoa tuodakseen esiin oppimisympäristössään ilmenevän haitan. Opettajia kuitenkin sitovat myös lakon aikana virkavelvoitteet ja he antavat opetusta normaalisti. Lehtijutussa ei tuoda lainkaan esiin homeen aiheuttamia haittoja rakennuksessa vuosia työskentelevälle henkilökunnalle.

Homeongelmat johtamassa koululaisten lakkoon Palokassa

Palokan yläkoulun vanhempaintoimikunta valmistelee oppilaille viikon lakkoa ensi tiistaista lähtien. syynä ovat rakennuksen homevauriot, joiden seurauksena hengitystie- ja muista oireista kärsii jopa 90 prosenttia 9-luokkalaisista ja noin puolet 7-luokkalaisista.

Palokan koulussa on noin 570 oppilasta. Lakko kestäisi toukokuun 29. päivään asti.

Koulun vt. rehtorin Tuija Hakkaraisen mukaan koulussa on oireiltu jo pitkään, mutta kuluvalle lukukaudella ongelmat ovat kärjistyneet.

Opettajat työskentelevät koululaisten mahdollisen lakon aikana normaalisti ja antavat tarvittaessa opetusta.

Koulun peruskorjaus on määrä aloittaa 2010.”

6.6.1.1 Lukuisat koulu-uhkaukset ja 23.9.2008

Oma pitkä lukunsa vuoden 2008 uutisoinnissa olivat lukuisat koulu-uhkausuutisoinnit ja niistä annetut tuomiot. Tyypillinen uutinen koulu-uhkauksista Jokelan jälkeen oli pikku-uutinen, millainen uhkaus koululle oli tullut ja millaisiin evakuoititoimenpiteisiin sen vuoksi oli ryhdytty. Usein pikku-uutisessa oli myös ilmaistu, jos teosta oli poliisilla tiedossaan epäily. Tyypillinen pikku-uutinen koulu-uhkauksesta on syyskuun alusta muutama viikko koulujen alun jälkeen 3.9.2008.

”Pommiuhkaus johti koulujen tyhjentämiseen

Vaala. Kolme koulua jouduttiin tyhjentämään tiistaina pommiuhkausten vuoksi Vaalassa Kainuussa. Poliisi tutki koulukeskuksen tilat, mutta pommia ei löytynyt. Poliisi epäilee teosta koulun omaa oppilasta, alle 15-vuotiasta poikaa.

Komisario Risto Viipola kertoo, että uhkausviesti löytyi koulukeskuksen ruokalan vessasta noin kello 14. Viesti oli kirjoitettu vessapaperille.

Koulukeskuksessa sijaitsevien ylä- ja alakoulujen sekä lukion oppilaat passitettiin kotiin heti uhkausviestin löytymisen jälkeen.

Koulukeskuksen 400 oppilasta pääsevät kouluun normaalisti keskiviikkona.”

Kauhajoen tapahtumat lisäsivät entisestään perättömien koulu-uhkausten määrää. 26.9.2008 ja 27.9.2008 HS uutisoi useiden koulujen saamista perättömistä uhkausviesteistä. 27.9.2008 pyydettiin lukijoita vastaamaan myös verkossa Päivän kysymykseen: Pitäisikö koulu-uhkailijoita rangaista entistä kovemmin? Kauhajoen tapahtumien seurauksena lehdessä kirjoitettiin myös paljon koulukiusaamisesta niin asiantuntijoiden aikuisten koulukiusattujen näkökulmista.

Tässä koulu-uhkausta koskeneessa uutisessa, kuten monissa muissakin koulu-uhkauksia koskeneissa uutisissa olennaista on tekijän ikä. Tässä lehtijutussa tekijän ikä tarkoittaa sitä, ettei tekijä joudu rikosoikeudelliseen vastuuseen teostaan. Koulu-uhkausuutisoinneissa haastatellaan rikosasian kyseen ollessa yleensä poliisia eikä koulun edustajaa.

Koulu-uhkaukset muodostavat koulun toiminnalle välittömän fyysisen turvallisuuden riskin mahdollisesti toteutuessaan, mutta ne myös aiheuttavat niin oppilaille kuin opettajille pelkoja. Evakuoinneista aiheutuu huomattavaa haittaa koulutyön sujumuudelle ja osassa uutisointia tuotiin

esiin koulu-uhkausten ilkeävallanomaisuus – uhkauksilla haluttiin vain ylimääräinen vapaapäivä tai luistaa kokeesta, mutta niihin ei liittynyt todellista väkivallan uhkaa.

23.9.2008 sai surmansa yksitoista nuorta Kauhajoella tapahtuneessa kouluammuskelussa. Ampuja ja uhrin olivat ammattikorkeakoulun aikuisia opiskelijoita ja yksi opettaja, mutta tapaus herätti jälleen laajaa keskustelua yhteiskunnan arvoista ja syistä, miksi tällaiseen tilanteeseen oli jälkeen päädytty. Jokelan vuosipäivänä 8.11.2008 palattiin jälleen samojen vaikeiden kysymysten äärelle, miten luoda kouluun yhteisöllisyyttä ja havaita kiusaamistapaukset. Sekä Kauhajoen että Jokelan koulusurmaajaa yhdisti koettu koulukiusaaminen ja tämän vuoksi koululta edellytettiin entistä tiukempia malleja kiusaamisen vastaiseen taisteluun.

Osa kirjoittajista suhtautui kuitenkin kriittisesti surmautisointi: Heikki Taimio kirjoitti yleisönosastolle pari päivää Kauhajoen tapahtumien jälkeen 25.9.2008 kirjoituksen ”*Pieniä koululaisia ei saa pelotella surmilla*”.

”Sadattuhannet peruskoululaiset pohtivat nyt, voisivatko Kauhajoen tapahtumat toistua heidän koulussaan.

Pelkoa lietsovat monet tahot poliittisista päättäjäistä ja kouluviranomaisista aina opettajiin, psykologeihin ja toimittajiin asti, kun nämä puhuvat ”koulusurmista” ja nimenomaan kouluihin kohdistuvasta uhasta.---

Suomessa on kuitenkin satoja kouluja, joissa oppilaat ovat korkeintaan 12–13 tai jopa 8–9-vuotiaita. On edesvastuutonta lietsoa pelkoa näiden pienten koululaisten keskuuteen kriisitiedotuksella, valmiussuunnitelmilla ja muilla perusteettomilla toimenpiteillä.

Syiden ja virheiden etsiminen on varmasti monimutkainen ja vaikea prosessi, mutta hyvin helppoa olisi lopettaa heti puhuminen yleisesti ”kouluihin” kohdistuvasta uhasta.---

Myös HS otti jutussaan kantaa koulu-uhkauksista nousseeseen epäilyksen ilmapiirin syntymiseen jutussa 9.11.2008 ”*Koulu-uhkaajien etsinnässä ylilyönnejä*”. Lehtijutussa kuvataan opettajien ja oppilaiden herkkyyttä reagoida mahdollisesti uhkausviesteiksi tulkittuihin viesteihin tai uhkaavaan käytökseen. Jutussa haastatellaan useita vanhempia, jotka ovat kokeneet, että koulu ja muut viranomaiset ovat ylireagoineet heidän lastensa toimiin, poliisit kutsuttiin hyvin herkästi paikalle tilanteissa, joissa ei vanhempien mukaan ollut mitään epäilyttävää.

---”Myöhemmin rehtori myönsi, että poika oli ollut aiemmin kouluviikolla aivan normaali.

Silti hän ennemmin tilasi poliisit paikalle kuin kuunteli lapseni puolta tarinasta. Ymmärrän, että asioihin pitää reagoida, mutta olisiko kymmenen minuutin viivytyksestä ollut mitään haitta”, äiti kysyy”---

6.7 Monikulttuurisuuden haaste

Pääkaupunkiseudun kouluissa on huomattavasti muuta Suomea enemmän maahanmuuttajaoppilaita. Kevään aikana monikulttuurisuuden aiheuttamat haasteet kouluille olivat esillä monessa lehtijutussa ja yleisön osastokirjoituksessa. Huolimatta kirjoittajan tai haastatellun ammatillisesta asemasta, korostivat kaikki moniammatillisuutta. Koulu yksin ei pysty monikulttuurisuuden mukanaan tuomista haasteista ja kotouttamisesta selviämään.

”Kaupungille nämä oppilaat tulevat keskimäärin kalliimmiksi. Suomea puhuva oppilas maksaa keskimäärin 7000 euroa vuodessa, maahanmuuttajataustaisen oppilaan kustannus on noin 15 000 euroa.”

”Monenlaisista taustoista tulevat oppilaat ovat haaste myös opettajille.”

”Tämä ei ole yksin opettajien asia, työhän tarvitaan muitakin.” (Jukka Talvitie)

”Helsingissä on jo nyt pari koulua, joissa kolmannes oppilaista puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia. Toisaalta on myös kouluja, joilla ei ole käytännössä lainkaan maahanmuuttajataustaisia oppilaita”.

Jutussa on haastateltu myös Helsingin opettajien ammattiyhdistyksen sihteerä Jukka Talvitietä, joka korostaa jutun maahanmuuttajien laadukkaan koulutuksen järjestämisestä, kotouttamisesta ja opetuksen arkipäiväisten haasteiden ratkomisesta kuuluvan muillekin kuin opettajille. Jutussa ei kuitenkaan tuoda opetustyön kannalta esiin niitä konkreettisia haasteita, joita maahanmuuttajien opetus peruskoulussa tuo opettajille. Jutussa käsitellään oppilaiden monikielisyttä sekä maahanmuuttajien epätasaista jakautumista eri koulujen ja alueiden välillä. Kustannusten epätasaisen jakautumisen eri koulujen välille lisäksi lukijalle ei paljastu lehtijutusta keskeisiä konkreettisia lisärasitteita maahanmuuttajista.

”Helsingissä on jo nyt pari koulua, joissa kolmannes oppilaista puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia. Toisaalta on myös kouluja, joilla ei ole käytännössä lainkaan maahanmuuttajataustaisia oppilaita”.

Jutussa korostetaan maahanmuuttajaopetuksen arkipäiväisyyttä, sillä jutun alaotsikkona on: *”Myllypurossa monikulttuurinen koulu on tätä päivää.”* Ingressissä korostetaan myllypurolaisen koulun ja peruskoulussa perinteisenä pidettyjen tehtävien kohtaamista: *”Paistinlastoja sahataan*

huiveissa ja korvarenkaissa”. Myllypuroa käsittelevässä jutussa tuodaan esiin monikulttuurisen koulun arkipäivän haasteita, kuten liian täydet valmistavan opetuksen ryhmät. Kuitenkin jutun henki korostaa ennen kaikkea myllypurolaisen koulun arjen tavallisuutta. Jutussa on haastateltu koulun opettajaa Pekka Hurjasta.

”Hurjanen kertoo ulkomaalaistaustaisten oppilaiden määrän kasvun näkyneen koulun arjessa vähemmän kuin hän aluksi luuli. Valmistavat luokat tekevät hyvää työtä. Lähes kaikki kykenevät seuraamaan suomenkielistä opetusta.”

Monikansallisesta oppilasaineksesta tulevan oppilasaineksen haasteita tuotiin suorasukaisemmin esiin 8.5.2008 ilmestyneessä jutussa *”Myllypuron yläasteen syksyllä aloittavista valataosalla on maahanmuuttajatausta*”. Jutun sävy eroaa huomattavasti normalisoinnin henkeä ilmaiseesta *”Myllypurossa monikulttuurinen koulu on tätä päivää”* -jutusta, vaikka kyse onkin samasta koulusta. Lehtijutussa on haastateltu koulun rehtoria, joka tuntuu välittävän jutun kautta todellisen hätähuudon koulunsa puolesta.

---”Nyt on viimeinen hetki tajuta, että Itä-Helsingin koulut ovat erityisasemassa”. Myllypuron yläasteen rehtori Anneli Luotonen sanoo.

Pelkän opetuksen avulla ei voida enää ratkaista kaikkia koulun ovesta sisään tulevia haasteita.”

Lähiökoulujen harteille kasautuu iso urakka, sillä maahanmuuttajien osuuden nopea kasvu on jakautunut kaupungin sisällä epätasaisesti.---

Urban-projektin päämäärä oli ehkäistä syrjäytymistä ja lisätä suvaitsevaisuutta koulussa sekä tehdä yhteistyötä sosiaalialan kanssa.---

---”Meille oli karvas pettymys, että hanke päättyi”. Luotonen sanoo. Opetustoimi ei saanut rahoitusta järjestymään.

”Kouluopetus on Helsingissä tutkimusten mukaan hyvällä tasolla. Erot koulujen oppimistuloksissa johtuvat siis alueellisesta eriytymisestä”, tutkija Venla Bernelius Helsingin yliopisto toteaa. ---

Monikulttuurisuuden ongelmattomuuden sijaan lehtijutussa tuodaan esiin voimakkaasti eriytyneiden alueiden aiheuttamat ongelmat ja koulun keinojen hampaattomuus edessä olevien ongelmien suuruuden edessä. Koulussa oli toiminut projekti, jonka avulla koulu oli saanut avukseen sosiaalialan ammattilaisia yhteistyöhön, kuitenkin monikulttuurisuuden ongelmia ratkottaessa nousee esiin jälleen myös resurssipuhe. Hyvin toiminut hanke tuli lopettaa, sillä rahoitus ei jatkunut. Hankkeen pysyvänä hyvänä vaikutuksena rehtori näkee edelleen toimivan verkkopalvelun

koulun ja vanhempien tiedonkulkuun, mutta silti hän korostaa voimakkaasti laajemman yhteistyön merkitystä sosiaalitoimen välillä.

16.5.2008 yleisönosastolla kirjoitti Väestöliiton monikulttuurisuuden asiantuntija Anita Novitsky koulunkäyntiin ja kotoutumiseen liittyvistä haasteista. Novitsky vahvistaa kirjoituksessaan väitteen, että monikulttuurisesta taustasta tulevat oppilaat tuovat haasteita kouluille. Kirjoitus toimi vastineena 8.5.2008 julkaistuun maahanmuuttajaoppilaita käsitelleeseen juttuun. Mieli- ja tunteidenkirjoituksessaan hän toi esiin alueellisten oppimiseröjen näkymisen jo nyt. Novitsky näki parempien oppimistulosten, onnistuneen kotoutumisen takeena vertaistoiminnan ja vanhempien tehokkaamman osallistamisen. Olennaista Novitskyn kirjoituksessa on, että hän yhdistää koulun vastuulle myös vanhempien kotouttamisesta kuuluvan vastuun, koska se on myös koulun etu.

”Maahan muuttaneet vanhemmat ovat kuitenkin lapsen koulun käynnin keskeinen resurssi. Tämän resurssin koulu on jättänyt käyttämättä. ---

Koulut voivat tukea maahanmuuttajataustaisen lapsen koulunkäyntiä tukemalla lapsen vanhempia kotoutumisen alkuvaiheessa.---

Vertaistoiminta edellyttää kuitenkin kouluilta sitoutumista ja jonkin verran työajan panostusta. ”

Monikulttuurisuuden haasteeseen vastasivat 24.8.2008 myös Helsingin yliopiston dosentit Mirja Talib ja Satu Grünthal akateemisen näkökulman monikulttuurisuuteen esiintuoden. He tuovat kirjoituksessaan ”*Opettajille valmiuksia monikulttuurisuuteen*”, esiin opettajankoulutuksen merkityksen opettajan valmiuksissa kohdata monikulttuurisuuden haaste. He tuovat esiin niitä kurssi- ja opintokokonaisuuksia, joita Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitoksella on järjestetty vastaamaan tarpeisiin. Kirjoituksessa rakentuu kuva opettajan työn haasteisiin vastaamisesta koulutuksen avulla. Opettajankoulutuksen edustajien laatima kirjoitus on sävyiltään huomattavasti ratkaisukeskeisempi ja positiivisempi kuin koulun edustajien näkemys.

---”Helsingin yliopiston luokanopettajankoulutuksessa näihin polttaviin haasteisiin on kiinnitetty huomiota jo useiden vuosien ajan tarjoamalla sekä perusopinnoissa että erikoistumisopinnoissa mahdollisuuksia suorittaa monikulttuurisuuteen liittyviä kursseja.---

Monikulttuurisen osaamisen täytyy olla yksi keskeinen painopiste kaikessa nykyisessä opettajankoulutuksessa.”---

6.7.1 Haasteesta ongelmaksi

HS:n pääkirjoituksessa otetaan myös kantaa monikulttuurisen koulun haasteisiin pääkirjoituksessa 12.5.2008. Pääkirjoituksessa ei käytetä muissa kirjoituksissa ilmennyttä puhetta monikulttuurisuuden haasteista, vaan siinä puhutaan ongelmista ja erityisongelmista.

Kirjoituksessa ilmenee voimattomuus liian haastavan tilanteen edessä. Kirjoitus ei suinkaan ilmennä integraation ilosanomaa, vaan siinä käytetään pakkoa ilmentäviä verbejä ja korostetaan raskautta monitahoisten haasteiden vuoksi, opettajat esimerkiksi ”joutuvat opettamaan luokkia, joilla puhutaan useita äidinkieliä” ja tekstissä tuodaan myös ilmi maahanmuuttajaperheissä ilmenevien ongelmien kasautuminen.

---”Myllypuron yläasteella näkyy, mitä maahanmuuttajien määrän lisääntyminen merkitsee. Opettajat joutuvat opettamaan luokkia, joilla puhutaan useita äidinkieliä ja joiden oppilaiden kulttuuritaustat ovat hyvinkin erilaisia. ---

Mutta näissä kouluissa näkyy myös maahanmuuttoon liittyvien ongelmien lisääntyminen. Useat maahanmuuttajaperheet huolehtivat asioistaan ja pitävät lapsistaan huolta, ja lapset ovat yhtä hyviä oppilaita kuin suomalaistaustaistenkin perheiden lapset. Mutta maahanmuuttajien joukossa on paljon sellaisia perheitä, joissa ongelmat kasautuvat ja kärjistyvät. Vanhemmat eivät jaksa tai välitä huolehtia lapsen koulunkäynnistä.---

Näillä alueilla toimivat koulut ja opettajat tarvitsevat erityistukea. Opettajien kokemuksia ja ymmärrystä maahanmuuttajien elämästä on syytä kuunnella. Toivottavasti opettajat myös osaavat ottaa vastaan muiden tahojen tuen, kun sitä tarjotaan. Koulun merkitys on opetustyötään laajempi: hyvä koulu on asuinalueen sydän, joka sykkii alueelle myönteistä energiaa ja yhteishenkeä”.

6.8 Kouluissa tulisi opettaa ainakin

Hargreaves kiteyttää osuvasti ajatuksen opettajaan ja opetukseen kohdistuvista odotuksista: ”People are always wanting teachers change. Rarely has this been more true than in recent years.” Nykyiset opettajan työhön kohdistuvat paineet ottavat pontimensa globaaliin murrokseen ja taloudelliseen kilpailutilanteeseen perustuvasta moraalisesta paniikista – miten oikein valmistamme tulevat sukupolvet kohtaamaan tulevaisuuden haasteita? (1994, 5.) Koulu nähdään usein keinoksi saattaa tulevien kansalaisten tietoon tärkeänä pidettyjä seikkoja. Mielenkiintoista näissä kouluissa tulisi opettaa ja opettajan tulisi osata -aiheissa on se, että ne kohdistetaan usein nimenomaan henkilökohtaisesti opettajaan. Vaateissa ei aina keskitytä niinkään laajempaan koulutuspoliittiseen muutokseen ja opetussuunnitelman muutoshaluun. Tämä saattaa osittain selittyä, sillä ettei

esimerkiksi moni yleisönosastolle kirjoitettava välttämättä hahmota opetussuunnitelman ja tuntikehyksen velvoittavuutta. Koulun työ näkyy ulkopuoliselle ennen kaikkea luokkahuonetyöskentelynä, johon pyritään suoranaisesti vaikuttamaan. Kouluun ja opettajan työhön asetetaan myös laaja-alaisempia vaateita, kuten parempi erilaisen oppijan huomioiminen.

Koulujen oppiaineiden opetuksessa eniten yleisönosastolla puhuttivat uskonnon, kielten ja liikunnan opetus. Kuitenkin koululle ja opettajille asetettujen vaateiden kirjo oli hyvin monimuotoinen.

Ympäristökasvatuksen lisäämisen puolesta kirjoittaa yleisönosastolla ympäristöekonomisti Marjut Joensuu ”*Koulujen olisi panostettava ympäristökasvatukseen enemmän*”. Joensuu ilmaisee kirjoituksessaan arvostuksensa niitä opettajia kohtaan, jotka sitkeästi ilman ulkopuolista tukeakin toteuttavat ympäristökasvatusta omassa työssään. Hän ei suoranaisesti vaadi kaikkia muitakin kasvattajia toimimaan samalla tavoin talkootyön hengessä, mutta ilmaisee arvostuksensa niille kasvattajille, jotka tekevät työtä myös korvauksetta.

”Tuttu näky lähikaupan edessä: lähikoulun oppilaat käyvät välitunnilla ostamassa karkkia ja kylvävät paperit pitkin mäkeä. Roskis on parin metrin päässä, mutta ilmeisesti näiden lasten kodeissa ja koulussa ei opeteta sen käyttöä.”---

”Opettajankoulutuksessa ympäristökasvatus on vapaaehtoista eikä ympäristökasvatusta ole riittävästi tarjolla. Myöskään kunnat eivät varaa riittävästi resursseja ympäristökasvatukseen.

”Monet valveutuneet opettajat ja päiväkotien työntekijät tekevät ympäristökasvatusta ilman tukea omalta työyhteisöltään tai kunnalta – toisin sanoen talkootyönä, josta on palkkana hyvä mieli.”---

Taloudellisen osaamisen opettamista ja muuttunutta maailmankuvaa pohti yleisönosastokirjoituksessaan professori Arto Lahti 7.9.2008. Kirjoituksessaan, ”*Nuorille tulee opettaa talousosaamista*”; hän vetosi siihen, että nuorille tulisi opettaa talouden perustaitoja, jotta nuoret voisivat välttyä pikavippien käytön kaltaisiin taloudellisiin ongelmiin joutumiselta. Hän näkee kouluilla olevan keskeisen aseman taloudellisten tietojen ja taitojen välittäjänä. Kirjoittaja korostaa opettajien tarvitsevan lisäkoulutusta vastatakseen talousopetuksen tarpeeseen. Kirjoituksessa todetaan sekä vanhempien että opettajien kasvatustehtävän tulleen haasteellisemmaksi maailmankuvan muututtua pirstaleisemmaksi. Kirjoittaja asettaa kuitenkin suurimmat vaatimukset ammattikasvattajien toiminnalle, vastuu tietouden jakamisesta asettuu koulun koululle suuremmaksi. Kirjoitus ei ota vahvasti kantaa kodin ja koulun välisen kasvatusvastuun yleiseen jakautumiseen, mutta tämän aiheen osalta vastuu on ainakin selvästi koulun.

---”Nuorille pitäisi selvittää taloudellisen toiminnan vastuut. Velallisen oikeudellinen asema on Suomessa ankara. Tämä pitäisi kertoa rehellisesti. Velka on pääsääntöisesti maksettava ja velkaantuminen voi pilata nuoren ja usein myös aikuisen elämän vuosiksi eteenpäin.

Maaailma on myös muuttunut. Opettajat ja vanhemmat eivät enää kykene antamaan nuorille yhtä selkeää maailmankuvaa kuten ennen.

Rajat ovat auki. Rajojen yli kulkevat myös nettirikollisuus ja pikaluotot. Suomi ei voi sulkea rajojaan ilman vahinkoa viestiteollisuudelle. Siksi nuorilla tulee olla talousosaamista. Jotta koulut voivat onnistua, ne tarvitsevat opettajien koulutusta talousasioissa ja oppimisen työkaluja.---

Psykiatrinen sairaanhoitaja Mia Lehtoranta taas kirjoittaa yleisönosastolla 29.8.2008 siitä kuinka peruskouluun tulisi saada lisää huumevalistusta ”Kannabiksen haitoista tulisi kertoa kouluissa”. Kirjoituksessaan hän ei niinkään vetoa yksittäisen opettajan toimintaan luokassa, vaan hän edellyttää peruskoulun opetussuunnitelmaan tehtävän muutoksia.

--- ”Peruskoulujen opetussuunnitelmaan kuuluu muun muassa hampaiden hoitoa, sukupuolivalistusta ja muita hyvin tärkeitä asioita. Missä viipyy ajoissa (jo ennen murrosikää) aloitettu huumevalistus, jossa kerrotaan lapsille todellista tietoa ja todellisia lukuja?”

Varsinaista oppiainetta ja opetuksellista kokonaisuutta laajempi opetukseen esitetty vaateen esitti 4.9.2008 yleisönosastokirjoituksessa Teija Peltovuori. Kirjoittaja ei asemoi itseään millään tavoin, joten kirjoittajasta ei voi päätellä, kirjoittaako hän yleisönosastokirjoituksensa vanhemman, koulun työntekijän vai tyystin sivullisen näkökulmasta. Kirjoituksessa ilmenee moite opettajien vanhanaikaisia asenteita kohtaan, sillä hänen mukaansa opettajat edelleen usein selittävät lapsen hitautta tai vaikeutta oppia tyhmyydellä ja laiskuudella. Myös yhteistyössä vanhempien kanssa kirjoittaja näkee ongelmia, kirjoittajan näkemyksen mukaan kouluissa ei toteudu aito vuorovaikutus koulun ja vanhempien välillä, sillä opettajat eivät koe sitä mielekkääksi. Kirjoittaja näkee useita puutteita nykyisen peruskoulun ja sen opettajien toiminnassa. Tekstin ydin rakentuu ongelmien nimeämisen kautta, mutta varsinaisia ratkaisuja mielipidekirjoituksessa nimettyihin ongelmiin hän ei tuo esiin.

”Erilaiseen oppijaan suhtaudutaan yhä ennakkoluuloisesti

---Eniten olen huolissani siitä, että diagnosoidusta oppimisvaikeudesta huolimatta peruskoulussa sitä ei huomioida opetuksessa niiden kohdalla, joilla ei ole riittäviä perusteita erityisoppilaaksi. Mukautettua henkilökohtaista opetussuunnitelmaa ei tehdä, ja osa-aikainen erityisopetus on suunnittelematonta.

Opettajan ja erityisopettajan yhteistyössä on aukkoja, ja vanhemmat koetaan taakkana. Koulut tavoittelevat hyviä oppimistuloksia ja määrärahoja, joten panostukset opetuksessa sijoitetaan nopeasti omaksujiin.

Kokemukseni mukaan erilaiseen oppijaan suhtaudutaan opettajien taholta yhä ennakkoluuloisesti ja hitaana suoriutujana oppilasta pidetään vanhanaikaisesti tyhmänä ja laiskana. Tukitoimia etenkin yläasteelle resurssien puutteessa ei ole paljoakaan, ja ne vähäisetkään eivät toimi.—”

6.9 Koulujen lakkauttamiset

Tilastojen osoittama aktiivisuus lakkauttaa kouluja näkyi myös Helsingin Sanomien kirjoituksissa. Koulujen lakkauttaminen merkitsee paitsi oppilaiden koulupaikan muuttumista, myös opettajien kannalta epävarmuutta oman tulevan työpaikan sijainnista. 15.2.2008 uutisoitiin ruoveteläisen koulun lakkauttamispäätöksestä. ”Ruovesi päätti lakkauttaa palkitun koulun”.

”Kevätlukukaudella kaksiohjelmaisessa koulussa on 17 oppilasta. Se on poikkeuksellisen vähän 110-vuotiaan kyläkoulun historiassa. Parin vuoden notkahduksen jälkeen koulun oppilasmäärä nousee.”

Tässä kyseisessä kirjoituksessa oli lakkautuspäätökseen otettu hyvin kriittinen kanta, sillä koulu oli saanut juuri ennen kunnanvaltuuston päätöstä kansainvälisesti arvostetun palkinnon sekä sen oppilasmäärän odotettiin olevan muutaman vuoden päästä kasvussa. Lakkauttamispäätöksen seurauksia puitiin kuitenkin ennen kaikkea kyläyhteisön ja päätöksen lainvoimaisuuden kannalta.

Myös koulujen lakkauttamiseen liittyviä tilastoja uutisoitiin 24.2.2008 ”Peruskoulujen määrä väheni viime vuonna”. Tilastoja koskeva uutinen oli tyypillinen pikku-uutinen, jossa ei laajennettu aihetta koulujen lakkauttamisten seurauksiin toiminnassa oleville kouluille, kuitenkin kirjoituksessa ilmeni, että lakkautukset ovat jakautuneet epätasaisesti eri alueiden välillä. Tämä johtunee kuntien erilaisista väestöennusteista ja kuntien taloudesta.

6.10 Lasten ja vanhempien arjen haasteiden heijastuminen koulumaailmaan

Työelämä vie mehut koululaisten vanhemmilta ja kiire heijastuu lasten ja vanhempien väliseen vuorovaikutukseen. HS uutisoi 4.7.2008 ”Arjen kiireet syövät lasten ja vanhempien yhteistä aikaa”, Lastenklinikan kummien teettämästä tutkimuksesta, johon oli osallistunut 510 haastateltavaa. Jutussa esitetään kovia väitteitä vanhempien kokemuksista siitä, kuinka he kokivat olevansa työelämästä niin väsyneitä, että se haittasi heidän lastensa kanssa viettämää aikaa. Työelämä verottaa vapaa-ajalla käytettävissä olevia voimaresursseja, jolloin haastavan kasvatustehtävän toteuttaminen vaikeutuu entisestään.

”Työnantajat vaativat enemmän kuin ennen. Pitää olla joustava ja valmis tekemään myöhäisiä iltoja ja viikonloppuja.” ---

”Yli puolet vanhemmista kokee viettävänsä lastensa kanssa liian vähän aikaa”--

”Kokopäivätoissā käyvistä 40 prosenttia kertoo hyvittävänsä poissaoloaan panostamalla niin sanottuun laatu-aikaan”---

Siitä kuinka hyvin väitteet koskevat työelämässä olevia perheellisiä opettajia ei ole todisteita, mutta lasten vanhempien kiireisyys heijastunee lasten käyttäytymisessä koulussa. Lapsen kaipuu saada aikuinen lähelleen vaikka sitten häiriökäyttäytymisen avulla vaikuttaa opettajan jaksamiseen. Opettajat ovat tuoneet myös mielipideosastolla esiin käsityksiä muuttuneesta kasvatusympäristöstä. Yläasteen lehtori on otsikoinut 8.1.2008 julkaistun mielipidekirjoituksensa melko provosoivasti ”*Moni nuori mieltää koulun vain kokoontumispaikaksi*”. Mielipidekirjoitus välittää melko synkän kuvan peruskoulun yläasteen oppilasaineksesta. Kirjoittajan mukaan haastavan oppilasaineksen määrä on kasvanut hänen työuransa aikana.

”Olen opettajana peruskoulun yläasteella seurannut koululaisia lähes 30 vuoden ajan. Tuona aikana olen ehtinyt tehdä muutamia yleisiä havaintoja.

Huolestuttavinta on levottomien, keskittymiskyvyttömiä ja itsekeskeisten oppilaiden määrän lisääntyminen. Tähän joukkoon kuuluva oppilas ei pysty, osaa tai halua kuunnella: Hän ei saa selvää opettajan sanomasta ja kysyy.

Kun näitä kysyjä on monta, on asioiden selittäminen pysähtelevää ja toistavaa. Aikaa kuluu ja muut pitkästyvät.---

Moni nuori mieltää koulun kokoontumispaikaksi, missä voi tavat kavereita ja jutustella asioista koulupäivän alusta loppuun. Onhan koulu toki tärkeä kohtaamispaikka, mutta ennen kaikkea nuorten työpaikka. ---

Pitkän ajan kuluessa saattaa käydä niin, että arvomaailma vääristyy: Järjetönkin alkaa tuntua ihannoitavalta ja valhe uskottavalta.

Tietysti me opettajat ja koulun henkilökunta tunnemme huolta ja keskustelemme ”riskioppilaista”. Tapaamme oppilaan kahden kesken ja huoltajan kanssa, järjestämme vanhempainvartteja sekä -iltoja.

Mutta apua tarvitsevia oppilaita on paljon, ja on tilanteita, joissa auttamisen pitäisi tapahtua heti.”

Opettajien kasvatustehtävän haasteellisuutta pohtii Anna Karismo 29.6.2008 Välihuomio-kolummissa ”Kikattavat kullannuput”.

---"Olen tavannut alakoulun opettajia, jotka pitävät nykyvanhempia suurimpana työtään häiritseväksi. Uhkaillaan käräjillä ja pahimmassa tapauksessa väkivallalla. Päiväkodeissa on kuulemma lapsia, joihin ei saa koskea. Mitenkäs rahoittelet koskematta uhmaikäistä, joka saa raivokohtauksen?"

Karismon kirjoitus kuvaa palvelukulttuurin nousua myös kasvatuksessa. Useat vanhemmat haluavat osallistua koulun toimintaan, mutta Karismo ei näe puuttumisen keinoja kuitenkaan kovin rakentavina. Vanhempien ja opettajan käsityksen lapsen edun toteutumisesta joutuessa ristiriitaan, ovat vanhemmat yhä hanakampia käyttämään oikeusjärjestelmää koetun vääryyden korjaamiseksi. Väkivallalla uhkaaminen taas kertoo pikemminkin oikeusjärjestelmän ulkopuolella toteutettavasta oman käden oikeudesta, johon saattaa liittyä myös muita vanhempien ongelmia, kuten syrjäytymistä ja kyvyttömyyttä hillitä omia aggressioitaan.

Eräs iäkäs poliisi Espoosta pohti pitkään kysymystä siitä, mikä on ollut suurin muutos töissä viime vuosikymmeninä:

"Jo kymmenvuotiaat tekevät ihan mitä vain ilman mitään omantunnontuskia. Sellaista ei ollut ennen." "

Kuinka paljon kolumnissa lainatun poliisin kommentti ilmentää paluuta vanhoihin hyviin aikoihin, on vaikea sanoa. Tekstin pääasiallinen merkityssysteemi rakentuu kurittomien kakaroiden ja vanhempien kasvatustehtävän hukkumisen varaan. Ongelmallista koulujen kasvatustehtävän toteuttamiselle on eittämättä, jos yhteistyö vanhempien kanssa ei suju, koska vanhemmat haluavat olla ylisuojelevia ja siten estävät lapsen parhaan toteutumisen. Alakoulun toiminnassa korostetaan paljon vuorovaikutusta ja yhteistyötä vanhempien kanssa, mutta tämä kolumni rakentaa diskurssia vaikeista vanhemmista, joiden kanssa opettajan on mahdotonta tehdä yhteistyötä. Diskurssi asettuu osaksi helikopteri- ja curling-vanhemmuutta, joissa lapsia pyritään suojaamaan vastoinkäymisiltä liiaksikin.

Useiden vastinekirjoitusten ryöpyn koulun opettajankasvatustehtävästä käynnisti lehtori Jon Hirvilahden mielipidekirjoitus *"Opettaja ei ole lapselle mikään varavanhempi"* 20.1.2008, jossa hän vastasi Tuula Palmusen kodin ja koulun työnjakoa koskeneeseen mielipidekirjoitukseen. Hirvilahden näkemys koulun kasvatustehtävästä on selvästi koulun tietoa jakavaa roolia painottava ja hän vaatii opettajille työrauhaa opettamiseen. Samalla hän piirtää melko synkän kuvan oppilasaineen lähtökohdista. Hirvilahti haluaisi rajata kasvatuksen selvästi kodeille kuuluvaksi tehtäväksi ja tämä väite kirvoitti monet vastineet, joissa vedottiin perusopetuslaissa annettuun veloitteeseen opettajan tehtävästä lapsen kasvun tukena.

---"Opettaja on luokassa jakamassa tietouttaan ja toteuttamassa koulun hänelle määrittelemää tuntikehystä ja opetustavoitteita.

Sosiaalistuminen ja käyttäytymissäännöt on opittava kotona – tai nykyisin yhä useammin vankilassa tai ammattitaitoisessa hoidossa. Mitä tekemistä opettajalla on mennä sektoreille, joihin hän ei selvästi ole koulutettu tai kykenevä? Pitäisikö opettajankoulutusta muuttaa niin, että asiapainotteisen opiskelun sijaan korostettaisiin ihmissuhdetaitoja? Ja tulisiko koulua nimittää reilusti kasvatustaitokseksi.

Palmusen kaipaaman turvallisen auktoriteetin lapselle on löydyttävä kotoa. Mikäli näin ei ole, tavallinen peruskoulu huippukiireisine opetusohjelmineen ei ole eikä sen pidäkään olla mikään turvakoti. Tähän tarkoitukseen yhteiskunta on ohjannut varoja muissa budjetin pääerissä kuin koulutusmenoissa.

Hirvilahden esittämä ajatus opettajasta puhtaasti tietoutensa välittäjänä on varsinkin luokanopettajien keskuudessa vieras. Yhteiskunnan monimutkaistuessa ja koulun tehtävien muuttuessa yhä monimuotoisemmiksi harva on esittänyt ratkaisuksi Hirvilahden esittämää mallia, jossa opettaja pitäytyy omassa asiantuntijan roolissaan ja jättää muuhun kuin varsinaiseen opetussuunnitelman toteuttamiseen liittyvät seikat huomioimatta päivittäisestä koulutyöstä. Tällaiselle yksitahoiselle asiantuntijan roolille ei kasvatustutkijoiden tai vanhempienkaan parista juuri löydy kannatusta. Kirjoitus ei herättänyt yhtään puolustavaa kommenttia. Opettajan työtä ei voi rajata oman oppiaineen opettamiseen ja ammatillisesti toimivalla opettajalla tulee olla lähtökohtaisesti riittävät vuorovaikutustaidot ja täydennyskoulutuksen tehtävä on vielä entisestään näitä valmiuksia parantaa.

Puhetta opettajien työn lisääntymisestä ja työn kuvan laajenemisesta ei yleisesti nähdä hyväksyttävänä ratkoa torjumalla uusia asioita, vaan opettajan tehtäväksi nähdään kehittää itseään ja sopeutua ympäröivän yhteiskunnan asettamiin ehtoihin. Hirvilahti esittää, että koulun ensisijainen tavoite on saada opetusohjelma toteutettua. Hirvilahti rikkoo nykyisessä koulutuskeskustelussa vahvana elävän inklusiivisen koulun käsitteen, jota vain harvoin täysin kyseenalaistetaan.

Suomessa lapset on totutettu pienestä pitäen itsenäisiksi toimijoiksi, kuitenkin Mannerheimin Lastensuojeluliiton edustajan näkemyksen mukaan lapset joutuvat pärjäämään liiankin itsenäisesti. Kinnunen ja Mauno (2002) kuvaavat perheiden arvoja ja ajankäyttöä siten, että perhettä kyllä arvostetaan suuresti, mutta se ei silti näy ajankäytössä. Työ vaikuttaa häiritsevän enemmän ihmisten perhe-elämää kuin perhe-elämä työelämää. Työasiat kantautuvat vapaa-ajalle, mutta perheasiat kulkeutuvat vain harvoin työhön. (Kinnunen & Mauno 2002, 99–103.) 6.8.2008 HS uutisoi ”Yhä useampi lapsi joutuu pärjäämään omillaan pienestä pitäen”.

”Opettajat kaipaavat vanhempien tukea kasvatustyöhön

Vanhemmat laiminlyövät lapsiaan entistä useammin. Aivan pientenkin lasten odotetaan suoriutuvan monista arjen asioista omatoimisesti ilman vanhempien apua. Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL) peräänkuuluttaa vanhempien vastuuta myös pian alkavan koulutyön tukemiseksi.

”Suomessa on paljon lapsia, jotka syövät yksin, menevät nukkumaan yksin ja heräävät yksin. Usein lasten laiminlyönnit ovat tahattomia ja johtuvat esimerkiksi vanhempien uupumisesta”, MLL:n pääsihteeri Mirjam Kalland kertoo. ---

Sen lisäksi, että lapset tarvitsevat huolenpitoa, myös opettajat toivovat vanhempien tukea kasvatustyöhön.

”Jokaisella opettajalla on ainakin parikymmentä lasta omassa ryhmässään, joten hyvin mahdollista, että lapsen oma vanhempi huomaa esimerkiksi kotitehtävien yhteydessä oppimisvaikeudet ensin. Ongelmien esiintuominen helpottaa opettajankin työtä. Paras tuki, mitä opettaja voi saada, on koululaisen vanhempien antamaa”, espoolaisen Meriusvaaran koulun rehtori Hanna Sarakorpi sanoo.”

6.11 Opettajan työ 2010-luvun lopulla ja ammatin vetovoimaisuus

Työelämää koskevat kirjoitukset käsittelevät usein työterveyshuoltoa, palkkausta ja työsuojelua. Erityisesti luokanopettajan koulutus on ollut hyvin vetovoimainen tilastojen perusteella ja samaa kuvaa heijastaa osin myös HS:n kirjoitukset. Opettajan työn varjopuolia voimakkaasti esiin tuovia kirjoituksia oli vähän.

6.11.1 Mitattavuus

Peruskoulua uusliberalistinen ajatus mitattavuudesta ei ole niinkään vallannut, mutta lukioiden ranking-listoista käytiin keväällä 2008 jälleen ahkeraa kirjoittelua niin toimittajat kuin yleisön osastolle kirjoittajakin. Koulujen välistä vertailua asettuu puolustamaan HS:ssa paljon koulumaailman asioista kirjoittava toimittaja Marjukka Liiten 11.6.2008 kolumnityyppisessä kirjoituksessaan ”*Koulujen välisiä eroja ei pidä salailia*”. Tutkijoilla Liiten viittaa Räisäsen Opettajalehdessä ilmestyneeseen artikkeliin Transformatiivisuuden säikeitä opettajapuheessa, diskurssianalyysi opettajan yhteiskuntasuhteen rakentumisesta.

---”Uusliberalismia ja markkinamuotoistumisesta paasaavat tutkijat tapaavat myös vastustaa valtakunnallisia tasokokeita ja koulujen vertailua tulosten perusteella: kouluihin pitää luottaa sokeasti, eikä surkeimpiakaan niistä saa häiritä.

Samalla saatetaan – etenkin jos asialla on opettajankouluttaja – kehua Suomen menestystä Pisa-tutkimuksessa, vaikka sekin leimaa kokonaisia kansakuntia koulutuksen kehitysmaaksi.---

Mitenkään itsestään selvää ei ole sekään, että suomalaisten peruskoululaisten hyvät oppimistulokset johtuisivat juuri erinomaisesta opettajankoulutuksesta.”

Lehtijutussa Liiten kyseenalaistaa sekä erinomaiseen opettajankoulutukseen liittyvän hegemonian samoin kuin Pisa-tulosten merkittävyyden. Liiten tuo kolumnissaan esiin ajatuksen siitä, että heikkoja oppimistuloksia saavuttavien koulujen tulokset olisi saatava tietää, sillä hän perustelee heikon tuloksen johtuvan oppilasaineksen lisäksi huonosti tehdystä opetustyöstä. Avoimuus tulosten julkistamisessa toimisi. Kirjoituksessa kyseenalaistetaan koulujen tämänhetkinen autonomia. Liiten näkee, että huonosti menestyvien koulujen toimintaan pitäisi pystyä puuttumaan enemmän ulkopuolelta. Lehtijutussa kirjoitetaan kriittisesti koulua ja opettajuutta koskevasta tutkimuksesta, sillä se suhtautuu ylikriittisesti uusliberalismiin.

Liiten tuo esiin myös ajatuksen opettajankoulutuksen merkityksen kyseenalaistamisesta Pisa-tulosten selittäjänä. Hieman erikoistakin on, ettei tämä toimittajan kirjoitus herättänyt jatkossa vastineiden ryöppyä, vaikka kirjoitusta voi kuvata melko provokatiiviseksi.

Vaikka Liiten korostaa koulun tarvitsevan enemmän ulkopuolista valvontaa hyvien oppimistulosten takaamiseksi on tunnettu koulutuksen tutkija Hargreaves tyystin eri mieltä. Hänen mukaansa opettajat asettavat itse työlleen hyvinkin korkeat vaatimukset eikä alakoulun opettajien kova työnteko suinkaan selity ulkoa asetetuilla paineilla vaan opettajan sisäisellä palolla tehdä työnsä hyvin ja tahdolla asettaa pedagogiset tavoitteensa korkealle. (1994, 126.)

6.11.2 Suvivirrestä työttömäksi

Pääkirjoitussivulla kritisoitiin 14.5.2008 kuntien tapaa palkata sijaisopettajat vain lukukauden ajaksi. Lehtijutussa tuotiin esiin epäkohtana sijaisuuksien ketjutukseen perustuva työvoiman käyttö opetuslalla. Määräaikaisten sijaisuuksien käyttö opetuslalla asettuu osaksi työvoimapolitiittista diskurssia naisvaltaisten alojen palkkauksesta. Sairaanhoidtajien lakkoa koskeva uutisointi oli myös muutamia vuosia sitten yksi osa tätä diskurssia, jossa keskeisenä tekijänä on tuoda esiin työmarkkinoilla vallitseva ero naisvaltaisten ja miesvaltaisten alojen välillä. Osaksi tätä diskurssia asettuu naisen euron vertaaminen miehen euroon. Ainoa syy sijaisuuksien vähentämiselle ei ole kirjoituksessa palkkaus, vaan tuodaan myös esiin motivoituneen opettajan merkitys hyvälle opetukselle. Opettajien kesäajan palkkausta perustellaan myös koulua koskevassa diskurssissa yleisellä lapsen etu-diskurssilla.

---”Naisvaltaisella alalla sijaisten tarve on erilaisten perhevapaiden vuoksi kuitenkin suuri, ja sen vuoksi sijaisopettajien palkkauksen vääristymä olisi jo korkea aika korjata. Lapset tarvitsevat motivoituneita opettajia, eikä motivaatio kasva kesäkuukausina työttömyyskortistossa.”

6.11.3 Väsyneet opettajat

Kotilieden ja OAJ:n yhteisen tutkimuksen tuloksen esittely rakentaa kuvaa työn uuvuttamista opettajista. Syiksi mainitaan mm. työmäärän kasvu. Olennaista on muun kuin varsinaisen opetukseen liittyvän työn lisääntyminen.

”Luokanopettajat ovat uupuneet työtaakan alle

Luokanopettajat ovat uupuneet työtaakkansa alle. Kotiliesi-lehden ja Opetusalan Ammattijärjestön OAJ:n yhteisestä tutkimuksesta käy ilmi, että luokanopettajilla on aiempaa enemmän työpaineita ja vähemmän aikaa oppilailleen.

Tutkimukseen vastasi 526 luokanopettajaa. Lähes kolme neljäsosaa heistä kokee työmääränsä lisääntyneen uransa aikana.

”Opettajat ovat joutuneet jopa vähentämään oppituntejaan selvittääkseen kaikesta muusta työstä, joka tapahtuu tuntien ulkopuolella”, toteaa OAJ:n puheenjohtaja Erkki Kangasniemi. ”

6.11.4 Opettaja puolisona

Koulutus-liitteessä 28.2.2008 HS-gallup oli kyselyt ihmisiltä, mihin ammattiryhmään he toivoisivat oman puolisonsa kuuluvan. Sekä naiset, että miehet asettivat opettajan hyvin korkealle puolison toiveammateissa. Vastanneista miehistä 41 prosenttia näki opettajan ihanteelliseksi ammatiksi puolisolleen ja opettaja oli korkeimmalla sijalla ammattitoiveista, kun taas naisista 30 prosenttia nosti opettajan toivotuimmaksi puolison ammatiksi. Korkeimmalla sijalla naisten toiveissa parhaasta puolison ammatista oli kuitenkin lääkäri. Gallupin tulokset heijastivat muutosta, jossa naiset arvostivat enemmän pehmeitä arvoja korostavaa työtä ja perinteisiä miesten ammatteja edustavat lentokapteeni ja palomies olivat jääneet alemmas puolison ihanneammattina.

---”Naiset hakevat puolisosta turvaa, perinteitä ja sivistyspääomaa”, Heli Vaaranen sanoo. ”Taloudellinen turva on tärkeä asia, koska maailma on hyvin epävarma ja työpaikat myös.”

Mies puolestaan on romanttisempi olento. ”Miehellä on mielikuva naisellisesta ja ihanasta sairaanhoitajasta: valkoisiin pukeutuneesta enkelistä. Tai asiallisesta, hienosta ja älyllisestä opettajapuolisosta. Nainen, joka huolehtii työkseen: hänessä on romantiikka.” ---

Mitä nämä oletukset sitten, kertovat ihmisten ajatuksista opettajan työstä ja opettajaan työhyvinvoinnista? Opettajan työtä ei nähdä HS Gallupin tutkimuksessa vain naisellista hoivaa edustava ammattina, sillä sekä naiset, että miehet asettivat ammatin korkealle puolison ihanneammattitoiveissa. Kuitenkin on erotettavissa erilaisia odotuksia ja asenteita, mitä naiset ja miehet liittävät opettajan ammattiin. Naiset korostivat miesopettajassa sivistystä ja taloudellista turvaa, kun taas miehet liittivät opettajan ammattiin hoivan ja muista huolehtimisen, kuten sairaanhoitajan ammattiin.

Vuorikoski (2007) kirjoitti artikkelissaan mies- ja naisopettajien erilaisista rooleista. Naisopettajien roolissa korostui hoiva kun taas miesopettajan rooliin liitettiin tieto ja osaaminen. (Vuorikoski, M. 2007, 472.) HS Gallupin teettämä tutkimus vahvistaa Vuorikosken väitteet erilaisista nais- ja miesopettajuuteen liitettävistä oletuksista. Naisopettajuus liitetään pikemmin hoivan ja huolehtimisen diskurssiin kun taas miesopettajuudesta korostuu tiedon välittämisen ja sivistyksen diskurssi.

6.11.5 Palkkaus

OAJ:n puheenjohtajaa haastateltiin koulujen alkamisen kynnyksellä 5.8.2008 opettajien palkkausta koskien.

”OAJ:n Erkki Kangasniemi: Veronkevennykset keskituloisille.

--- ”Juuri keskituloiset kuten lähes kaikki naisvaltaiset julkisen sektorin ryhmät ovat hänen mukaansa jääneet väliinputoajiksi useissa viime vuosien vero- ja tulonsiirtoratkaisuissa.---

Viime palkkaratkaisusta jäi Kangasniemen mukaan korotuksista huolimatta kovia paineita kunta-alalle-”---

Kysymys opettajan työstä maksettavan palkkauksen osalta rakentuu sukupuolisuuden pohjalle. Elinkeinoelämässä puhutaan edelleen vahvasti nais- ja miesvaltaisista aloista. Tilastoissa ilmenevä jako yhteiskunnan miesten ja naisten töistä on legimoinut yhteiskunnan jakamista sukupuolittain. (Kinnunen 1996, 29.) Miesten ja naisten välisiä palkkaeroja ei voi kiteyttää vain tilastojen tapaan luokitella ihmisiä sukupuolen mukaan, mutta Kinnunen näkee kuitenkin tilastojen olleen osaltaan pitämässä voimassa mieselättäjyyden mallia Suomessa (Kinnunen 1996,49).

Ammattijärjestön edustaja jäsentää opettajat osaksi keskituloisten palkkaryhmää. Linden pohti väitöksessään opettajan työn elämäntavan rakentumista keskiluokkaiseksi ja liberaaliksi, jolloin

kuluttajuus on osa elämäntapaa. Työn tulee pystyä tarjoamaan tekijälleen sekä materiaallinen toimeentulotaso että hyväksytyksi tulemisen kokemus mielekkään työn kautta. (Linden 2010,29.)

Linden vertaa opettajan ja lääkärin työn palkkausta kunnallisella alalla. Julkinen terveydenhoito on osittain avattu yksityistämislle, mutta opettajan työn on pitäytynyt puhtaasti julkisen sektorin järjestämänä toimintana. Kunnallisen palvelusektorin on pitänyt määrittää uudelleen palkkausperusteitaan. Opettaja kamppailee kilpailutilanteessa paremmasta elintasosta vauraamman elämän toivossa ja toisaalta haluaa yksinkertaisesti taata perheelleen kunniallisen elintason pystyäkseen järjestämään mm. asumisen ja ruuan. (Linden 2010, 128.)

Keskiluokkaisuuteen liittyy ajatus työn raskaudesta, työn arvoa kiire ja kuormitus eivät kuitenkaan lisää, mutta ne nähdään kuuluvan nykyisin jokapäiväisenä osana opettajan arkeen. Opettajan työstä ei puhuta enää ennen kaikkea lyhyiden työpäivien ja pitkien lomien kautta, vaan puhetta leimaa pikemminkin juuri kiire ja kuormittuneisuus. (Linden 2010, 129.)

Lehto kirjoittaa artikkelissaan sukupuolten palkkaeroista naisten kokevan palkkansa miehiä useammin liian matalaksi. Opetusalan naisista 34 prosenttia naisista piti palkkaansa selvästi liian matalana kun esimerkiksi terveydenhoitoalalla 50 prosenttia naisista piti työtään selvästi liian matalapalkkaisena. Kunnallisen alan palkkatyytyväisyys jää selvästi jälkeen valtion ja yksityisen sektorin palkkatyytyväisyyttä. Yksityisen sektorin työntekijät olivat tyytyväisimpiä, 14 prosenttia työntekijöistä piti palkkaansa matalana. Kunnallisen alan työntekijöistä palkkaansa heikkona piti huomattava 40 prosentin osuus, eroa valtion työntekijöidenkin palkkatyytyväisyyteen löytyy, sillä valtion työntekijöistä osuus oli 24 prosenttia tyytymättömiä. (Lehto 2007, 73.)

Työelämän ja johtamisen kysymyksiin perehtynyt valtiotieteiden tohtori Mattila kirjoitti 13.9.2008 Vieraskynä-palstalle kirjoituksen julkisen sektorin palkkaehdoista ja sen vetovoimaisuudesta. Kirjoitus käsittelee julkisen sektorin palkkausta ja vetovoimaisuuden ylläpitämistä. Kirjoittaja ei pidä realistisena tilannetta, jossa yksityisen ja julkisen sektorin palkat olisivat yhdenmukaiset. Kirjoituksessa käytetty sanamuoto palkkaralli kuvanee julkisen sektorin palkkavaatimuksiin vastaamisesta todennäköisesti seuraavaa tilannetta. Jos palkankorotus annetaan yhdelle ryhmälle, on vieressä monta vaatimassa vähintään samaa omalle ryhmälleen. Kirjoittaja näkee kuitenkin julkisen sektorille parempana vaihtoehtona kehittää omaa johtamistaan ja tarjoamiaan työelämän joustoja kilpailuvaltiaksi yksityissektoria vastaan.

”Joustavat työehdot ja hyvä johto julkisen sektorin vetonauloiksi

---”Kiusallinen tosiseikka on, ettei julkisen sektorin palkkausta laajasti ottaen aivan hevillä nosteta yksityisen sektorin rinnalle varsinkaan toimihenkilö-, asiantuntija- ja esimiestehtävissä.---

Paineita aiheuttaa verorahoitteisuuden lisäksi henkilöstön suuri määrä. Onhan jo yksin Helsingin kaupunki 40 000 työntekijällään Suomen suurin työnantaja. Palkkaralli kävisi helposti kohtalokkaan kalliiksi.

Palkkausta varmemmat vetonaulat löytyvät yhtäältä työelämän joustoista ja toisaalta johtamisen laadusta. Useiden tutkimusten mukaan työn merkityksellisyys, työyhteisön henki sekä työn ja vapaa-ajan tasapaino ovat rahaa keskeisempiä perusteita työpaikan valinnalle. Näiden tekijöiden merkitys vain korostuu nuorempien koulutettujen vastauksissa.

”Viime vuosina myös koettu työn henkinen rasittavuus on julkisella sektorilla lisääntynyt selvästi yksityisiä aloja nopeammin. Henkilöstön sisäiset ristiriidat ja henkinen väkivalta sekä työpaikkakiusaaminen ovat kuntien ja valtion palveluksessa toimivien kokemuksissa tavallisempia kuin yksityisellä sektorilla.”---

7 POHDINTA

Koulusta oli vuoden 2008 aikana kirjoitettu Helsingin Sanomissa paljon. Aineistosta ilmeni, että kouluun ja opettajille asetettujen vaateiden määrä oli suuri. Työn merkityksellisyydestä ja näkyvyydestä yhteiskunnassa kertoo se, että opettajien työlle annetaan myös arvoa tekemällä työtä näkyväksi kirjoittamalla siitä valtakunnan mediassa. Diskurssianalyysin kannalta tämä merkitsee päätelmää siitä, että koulutuksella ja opetuksesta voi vapaasti puhua ristiriitaisinkin äänin ja vaiettuja aiheita on vähän.

Eniten koulua koskevissa toimittajan laatimissa jutuissa kuultiin opetushallinnon ja rehtorien ääntä. Opettajien Ammattijärjestön OAJ:n merkityksen suurena edunvalvontajärjestönä huomaa, siitä, että HS julkaisi vuoden 2008 aikana hyvin monia OAJ:n lausuntoja ja selvityksiä. Opettajien ja lasten ääni kuului kirjoituksissa vähiten. Sanomalehti viikko toi uutisjuttuihin paremmin lasten ja opettajien äänen esiin muusta kirjoittelusta poiketen enenevässä määrin. Valtaa edustavien äänen korostuminen uutisoinnissa vastaa siten Fairclough'n käsitystä vallan ilmenemisestä diskursseissa. (Fairclough 1997, 58.)

Lähikouluperiaatteen rinnalla kulkee resurssipuheen diskurssi ylisuurista luokista, joissa ammattitaitoisena opettajan on mahdotonta inklusiivisen koulun ideaalia toteuttaa. Suurten ryhmäkokojen aihetta käsiteltiin niin ammattijärjestön, poliitikkojen, vanhempien kuin opettajien näkökulmasta. Se oli yksi eniten palstatilaa saanut aihe. Resurssipuheen hegemonia vei kuitenkin usein voiton ryhmäkokojen pienentämisen pedagogisilta perusteilta. Niin vanhemmat kuin ammattijärjestö asettuivat vetoamaan myös opettajien jaksamisen puolesta.

Resurssipuheen yleisyys aiheesta riippumatta koulua koskien palauttaa myös pohtimaan Laitilan (2009, 61–63) väitteitä lamaretoriikan yleisyydestä niin 1930-luvun kuin 1990-luvun laman yhteydessä. Kansalaisten etu rakentui tuossa retoriikassa tiukan menokurin varaan, mutta samalla jouduttiin toteamaan, että tasa-arvossa ja kansalaisoikeuksissa oli tapahtunut heikennyksiä. 2000-luvun lopun talouden taantuma on todennäköisesti vaikuttanut siihen, että resursseihin vetoaminen oli aineistossa niin vahvasti edustettuna.

Työhyvinvointiin kuuluu Mamian (2001) mukaan keskeisesti työn vaativuuden asettuminen työntekijän kykyjä ja voimavaroja vastaavalle tasolle. Työn vaativuuden lisäksi keskeisesti vaikuttaa työyhteisö. Lehtikirjoituksia, joissa ilmeni opettajien työyhteisön vaikutusta opettajien

työhyvinvointi, ei HS:n vuoden 2008 kirjoituksista suoranaisesti löytynyt. Kuitenkin työn vaatimustason ylittyminen ilmeni kirjoituksissa, joissa käsiteltiin opettajan työnkuvan moninaistumista ja työmäärän kasvua. Vaikka työyhteisö on merkittävä työhyvinvointiin vaikuttava tekijä, ei se luultavasti ilmennyt aineistossa, sillä työyhteisön sisäisiä asioita ei katsota kuuluvan julkiseen tilaan, kuten sanomalehden palstoille.

Työelämää leimaa vahvasti puhe tuottavuudesta, johon on perinteisesti liitetty miehisiä arvoja kuten kilpailu ja tehokkuus. Näiden arvojen vahva näkyminen naisvaltaisten alojen työn arvioinnin tuottavuuden tarkastelussa on ongelmallista, sillä naisvaltaisiin aloihin liittyy usein sellaisia arvoja, kuten sosiaaliset arvot sekä työntekijän oma kokemus, joita ei voida mitata ulkonaisesti. (Lehto 1996, 76–77.) Useassa aiheessa oli esillä opettajan työn kiireisyys. Opettaja ei kerinnyt kevätkuuhlapäivänä itkeä ja luokanopettajan ensimmäistä työpäivää kuvaava juttu aloitettiin kuvauksella kiireestä. Kiireen kuvaus koulutyöhön liittäen vaikuttaa lähes normilta.

Hoitajien lakkoa uutisoinnissa medialla oli keskeinen rooli työtaistelussa, sillä esimerkiksi Iltalehti asettautui puolustamaan hoitajien palkkavaatimuksia. Julkisuudessa syntyi vahva kuva siitä, että hoitajille kuuluu korkeampi palkka. Media rakensi vastakkainasettelun hallituspuolue kokoomuksen lupaamasta 500 euron palkankorotuksesta hoitajien etujärjestön ja hallituksen välille. (Kunelius, Noppari, Reunanen 2008, 31–32.) Ilmiö sairaanhoitajien puolella asettuneesta mediasta oli ilmeisen ainutlaatuinen. Mikäli OAJ asettuisi vaatimaan vastaavia palkankorotuksia opettajille, olisi palkkavaatimusten yleisen hyväksyttävyyden kannalta tärkeää saada media asettumaan puolustamaan opettajien palkkavaatimusta. Vaikka medialla ei nykyisen tulkinnan mukaan voida sanoa olevan väkijoukkoihin lääkeruiskun kaltaista suoraa vaikutusta, on edelleen nähtävissä sen voima ihmisten mielipiteiden muokkaajana.

On mielenkiintoista nähdä, miten ennakoitu ammattitaitoisten opettajien pula tulevaisuudessa suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle vaikuttaa opettajien palkkaukseen. Lehto (2007, 74) nimittäin ennakoi, että hoiva-alan tuleva työvoimapula tulee nostamaan alan palkkoja. Hoiva-alalla on jo nyt turvaututtu vierastyövoiman käyttöön, mutta pidän epätodennäköisenä sen toteutumista opetuslalla, vaikka vallitsisi suurikin työvoimapula. Työssä edellytetty kielitaitovaatimus on korkea eikä nopeaa muuntokoulutusta suomalaisen koulujärjestelmään yhteensopivaksi ole tarjolla.

Vaikka aiemmissa tutkimuksissa nostettiin opettajan työhyvinvoinnin uhkatekijänä lasten tai heidän vanhempiansa opettajaan kohdistama kiusaaminen, ei tällaista kiusaamista ilmentävää diskurssia HS:n kirjoituksissa kuitenkaan ilmennyt lukuun ottamatta ylisuojelevia vanhempia, jotka puuttuvat koulun toimintaan liiaksi. Sen sijaan lasten yleinen pahoinvointi heijastuu koulumaailmaan kirjoitusten perusteella. Lasten tai nuorten aiheuttamia tilanteita, joissa oppilas oli

kiusannut opettajaa, ei HS uutisoanut. Koulusurmat aiheuttivat vakavan uhan koulussa toimineiden opettajien terveydelle ja niistä seuranneita koulu-uhkauksia käsiteltiin pikemmin koko koulua koskevana haitantekona ja ilkeänä kuin yksittäiseen opettajaan kohdistuneena väkivaltana tai kiusaamisena.

Lapsiperheitä tulisi pystyä tukemaan kasvatustehtävässään kotona, jotta ongelmat eivät kärjistyisi liiaksi koulun kannettavaksi. Lapsiperheiden taloudellisen aseman parantaminen ja vanhempien työelämän joustot olisivat yksi keino tukea vanhempien kasvatustehtävää. Keskustelu kasvatustalouden jakautumisesta koulun ja kodin välillä on myös tulevaisuudessa tervetullutta.

Koulun fyysisestä työympäristöstä kirjoitettaessa oli usein esillä ennen kaikkea lapsille aiheutuneet ongelmat esimerkiksi homekouluista. Pääkirjoituksessa perusteltiin myös opettajien sijaisuuksien vähentämistä lapsen oikeudella saada motivoitunut opettaja. Yhteiskunnassa vahvana ilmenevä halu suojella lasta ja käy usein yli opettajia koskevan diskurssin. On helpompaa perustella asioita lapsen edun näkökulmasta kuin vaatia tietyille ammattiryhmälle lisää oikeuksia tai parannuksia asemaan. Ihmisten tunteisiin on helppoa vedota esimerkiksi kirjoittamalla pidentyneistä koulumatkoista, jotka johtuvat sisäilmaongelmien vuoksi tehdyistä erityisjärjestelyistä. Pitkälle sairauslomalle koulun homeongelman vuoksi joutunut ikääntynyt opettaja ei ole median näkökulmasta yhtä myyvä kuin jääkiekkoharrastuksensa lopettamaan joutunut urheilijanuorukainen, joka myös on kärsinyt sisäilmaongelmista. Oppilaiden heikompaan oppimiseen johtavat fyysisen työympäristön ongelmia on helppoa kritisoida perustellusti ja saada väitteilleen vastakaikua, sillä korkeatasoinen oppiminen peruskouluissa on seikka, jota monet ovat valmiita vaatimaan. Fyysistä työympäristöä koskeneissa kirjoituksissa ammattijärjestön ääntä ei kuultu ja haastatellut opettajat toivat ennen kaikkea ongelmat oppimiselle esiin. Putuksen (2009, 129) väite siitä, että opettajien kokema haitta homeongelmasta on pitkäaikaisempi kuin oppilaiden pitkän altistuksen vuoksi, ei nouse aineistossa erityisenä ongelmana esiin. Lapsen edun toteutumisen rinnalla voisi yhtä hyvin kulkea koulun henkilökunnan vaade terveellisen työympäristön puolesta, jotta ymmärrettäisiin, kuinka vakavia ja pysyviä terveyshaittoja homeesta aiheutuu mm. opettajille.

Opettajien työhyvinvoinnin tarkastelu HS:n lehtijuttujen ja mielipidekirjoitusten perusteella asettuu osaksi laajempaa työvoimapolitiittista diskurssia naisvaltaisista aloista niin palkkauksen kuin ammattia koskevien oletusten perusteella. Opetusala on edelleen hyvin naisvoittoinen. Tutkimusaineistossa nousi myös esiin opettajuuteen liittyvä sukupuolisuus. Opettaja nähdään ihanteellisena ammattina tulevalle puolisolalle, mutta toisaalta nousi esiin myös naisvaltaisten alojen heikompi palkkaus. Olisi mielenkiintoista pohtia laajemminkin, miten opettaja asettuu osaksi niin sanottua mieselättäjäyysmallia, jossa miehellä on pääasiallinen vastuu taloudellisesta hyvinvoinnista, kun taas nainen vastaa perheen hoivasta. Naisopettajuuteen liitettävä hoiva asettuu paremmin osaksi

hoitoalan diskurssia kuin lujaa akateemista osaamista edellyttävää professionaalisuutta. Tutkivaa opettajuutta ilmentävää diskurssia ei HS:n kirjoituksissa ilmennyt, vaikka yleisesti pidetään korkeakoulutuksen saanutta opettajaa yhtenä peruskoulun menestystarinan tekijänä. Pisa-tuloksia uutisoitaessa korkea opettajankoulutus oli esillä, mutta muihin arkipäivän haasteisiin korkean opettajankoulutuksen ei nähty kuitenkaan pystyvän sellaisenaan vastaamaan.

Kouluammuskelutapaukset nostivat koulua koskevaan diskurssiin esille turvattomuuspuheen. Koulun turvallisuutta pohdittiin laajasti erityisesti kiusaamisen estämisen näkökulmasta. Näkökulma koulun turvallisuuden järkkymisessä oli ennen kaikkea oppilaiden kokema turvattomuus. Koulusurmia seuranneesta koulu-uhkausaallosta seurasi kuitenkin lukuisia kouluja ja opettajia koskenut turvallisuusuhka ja arkista koulutyötä haitannut tekijä evakuoinneista johtuvine koulupäivän keskeytyksineen. Koulu-uhkaukset uutisoitiin usein pikku-uutisina, uutisoinnissa korostui uhkauksista seurannut rikosoikeudellinen vastuu tekijälle. Näin koulua koulun turvallisuutta koskevat uhkaukset eivät jääneet koulujen oman selvityksen varaan, vaan uhkauksista tuli aina poliisiasia. Koulujen turvallisuutta parannettaessa korostui muutenkin moniammatillisen työn vaade, tästä tehtävästä koulun ei odotettukaan selviävän yksin. Opettajan kokemaa rasitetta ja pelkoa koulu-uhkauksista ei uutisoinnissa korostettu. Koulusurmia koskevissa uutisoinneissa ja mielipidekirjoituksissa nousi esiin samanaikaisesti sekä pelon merkityssysteemistä rakentuva diskurssi että tilanteen normalisaatiota painottava diskurssi.

Kotouttamisesta ja monikulttuurisuudesta puhutaan niin suvaitsevaisuutta, alueiden erilaisuutta korostavasta kuin normalisaatioon pyrkivistä merkityssysteemeistä. Aineistossa ilmeni pääkaupunkikeskeisyyden korostuminen maahanmuuttajakysymystä käsiteltäessä. Tutkimusaineistossa esiintyi paljon maahanmuuttajaoppilaisiin liittyvien haasteiden esiintuontia. 25.2.2011 julkaistussa Opettaja-lehden artikkelissa Hannu Laaksola kirjoitti Opettaja-lehden kyselyn tuloksista opettajien suhtautumisesta maahanmuuttajiin. Tutkimusaineistossani esiinnoussut haastepuhe ja Opettaja-lehden kyselyn tulokset toivat esiin monitahoisia maahanmuuttajaoppilaisiin nousseita ongelmia, jotka aiheuttavat ongelmia myös opettajien työssäjaksamiseen ja hyvinvoinnille. Opettaja-lehden kyselyn mukaan lähes puolet opettajista olisi valmiita asettamaan rajoituksia maahanmuuttajien määrälle kouluissa niin, että maahanmuuttajien määrä tulisi rajata kouluissa 20–30 prosenttiin.

Maahanmuuttajuuteen liittyvät kirjoitukset ovat sävyiltään pääasiassa negatiivisia ja jatkotutkimukselle olisikin mielenkiintoinen aihe tutkia opettajaopiskelijoiden ja noviisiopettajien asenteita maahanmuuttajien opetusta koskien. Tutkimuksen arvoista olisi myös, mitä muita keinoja opettajat kokisivat hyödyllisiksi jaksamisensa kannalta kuin maahanmuuttajaoppilaiden määrän rajoittamisen kouluissa. Jo vuoden 2008 kirjoituksissa ilmenneiden asenteiden ja nyt Opettaja-

lehden kyselyn käynnistämän maahanmuuttaja kiintiö kouluihin -keskustelussa piilee vaaransa. Niille alueille, joissa maahanmuuttajia on paljon, on entistä vaikeampaa saada päteviä opettajia, sillä seurauksella, että nyt kouluissa työskentelevät opettajat joutuvat entistä tiukemmille. Se vaikuttaako maahanmuuttajista ja koulun haasteista käyty keskustelu laajemminkin opettajan ammatin vetovoimaisuuteen olisi laaja, mutta mielenkiintoinen tutkimusaihe.

Eri medioiden erilaiset suhtautumistavat monikulttuurisuus ja koulu -aiheesta olisi myös jatkotutkimukselle antoisa aihe. HS painottuu pääkaupunkiseudun aiheiden käsittelyyn ja pääkaupunkiseudulla maahanmuuttajien määrä on muuta Suomea korkeampi. Korostuvatko muissa paikallisuutta ilmentävissä medioissa monikulttuurisuuteen liittyen muut teemat kuin koulu ja kirjoitetaanko aiheesta ylipäänsä ollenkaan?

Opettajan identiteetin rakentuminen kaiken hallitsevasta sekä aina iloisesta messiaankaltaisesta yksilöstä ei rakennu HS:n kirjoituksissa vastaavalla tavalla kuin Ellsmoren tutkimuksessa opettajien kuvaamisesta elokuvissa ja tv-sarjoissa (Ellsmore, 2005). Suomalaiselle opettajalle rima hyvästä opettajuudesta ei voida tämän aineiston perusteella nähdä asetettavan samanlaisia yksilön ominaisuuksia koskevia epärealistisia vaateita. Sen sijaan moninaiset koululle ja opettajalle esitettävät vaatimukset siitä, mitä kaikkea opettajan tulisi kyetä opettamaan, asettavat vakavia haasteita opettajan ammattitaidolle ja ajanhallinnalle. Ristiriita ideaaliopettajuuden ja todellisuuden välillä ei kuitenkaan ole yhtä ristiriitainen kuin angloamerikkalaisen mediakuvaston kautta välittyen. Mikäli kuilu ideaalin ja todellisuuden välillä alkaa kasvaa merkittäväksi, syntyy riski voimattomuuden ja kykenemättömyyden tunteesta. Tämä luonnollisesti vaikuttaa negatiivisesti opettajan kokemukseen omasta ammatillisesta kompetenssista ja koettu työhyvinvointi heikkenee.

Sitran näkemyksissä suomalaisesta tulevaisuuden yhteiskunnasta on keskeisellä sijalla talouskasvu, jonka avulla pystytään ylläpitämään Suomen kilpailukykyä maailmanlaajuisessa toimintaympäristössä. Tärkeänä tekijänä toimii myös kansalaisten välinen tasa-arvo, jonka avulla pystymme estämään syrjäytymistä sekä ottamaan kaikkien kyvyt parhaiten esiin. (Hautamäki 2008, 39.) Sitran tulevaisuuden visioissa keskeisellä sijalla tulevaisuuden menestyksessä ovat hyvät instituutiot, kuten koulujärjestelmä. Jatkuvan tuottavuuden tehostamisenpuheen sijaan tulisi instituutioiden pyrkiä voimaannuttamaan kansalaista. Voimaannuttaminen on mahdollista, kun kansalaisille annetaan mahdolliseksi tulla kuulluiksi ja palvelut järjestetään epäbyrokraattisesti. Palvelujen pirstoutuminen on julkisen sektorin kannalta uhka. (Hautamäki 2008, 43–45). Tulevaisuuden koulun kannalta olisi keskeistä, että kouluinstituutioiden edustajat pystyisivät tekemään monimuotoisesti yhteistyötä eri ammattiryhmien kanssa ja koulu toimisi esimerkkinä epäbyrokraattisesta instituutiosta. Eväät tähän ovat hyvät, sillä suomalaisessa koulussa opettajan autonomia on edelleen verrattain korkea ja tämän Sitran vision toteutumiseksi on tärkeitä, että

suomalaiset opettajat kokevat voivansa itse määrittää omaa työtään ja olla osana aktiivista kansalaisyhteiskuntaa.

Kirjoituksissa korostuu enemmän opettajan työhyvinvoinnille uhkatekijän muodostavat seikat kuin työn imua ja työhyvinvointia vahvistavat tekijät. Aineiston perusteella on pikemminkin siis syytä puhua opettajien työpahoinvoinnista kuin työhyvinvoinnista. Vaikka moitteita opettajien ja koulun toimintaa kohtaan esitetäänkin, ei kirjoituksissa kuitenkaan usein esiintynyt vaihtoehtoista uutta ratkaisumallia ongelmalliseksi koetulle tilanteelle. Resurssien lisääminen on monessa kirjoituksessa yksi keino parantaa tilannetta, mutta on toki selvää, ettei tulevaisuudessa pelkkä resurssien lisääminen voi olla ainoa keino lisätä opettajien työhyvinvoinnin lisäämiseksi. Yhtenä keinona voisi nähdä esimerkiksi luokkahuoneen oven avautumisen yhteistyölle muiden opettajien kanssa. Opettaja tekee edelleen työnsä pääasiassa yksin, jolloin myös luokassa ilmenevät ongelmat saattavat kasautua kestävämmän suurina paineina yhden ihmisen niskaan. Riittävä työnohjaus ja työyhteisön tuki vaikeissa tilanteissa ovat keskeisiä avaimia niihin ongelmiin, jotka saavat opettajat uupumaan ja haluamaan hakeutua muuhun työhön.

LÄHTEET

- Alasuutari, M. 2003.** Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa. Tampere: Gaudeamus.
- Alasuutari, P. 1999.** Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Vastapaino.
- Alasuutari, P. 2001.** Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus.
- Anttonen, A. & Sipilä, J. 2000.** Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.
- Aro, A. W. 2006.** Onko työssä tolkkua? Helsinki: Edita.
- Ellsmore, S. 2005.** Carry on teachers! Representations of the teaching profession in screen culture. Trentham Books.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1992.** Kvalitatiivisten aineistojen analyysitapoja luokittelemassa – eli noin 8 tapaa ainesiton erittelyyn. Kasvatus 23 (3). 276–280.
- Euroopan työturvallisuus- ja työterveysvirasto. 2003.** Henkilökuntaan kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen opetuslalla. Facts 47. <http://osha.europa.eu/fi/publications/factsheets/47>. tulostettu 23.9.2009.
- Fairclough, N. 1997.** Miten media puhuu. Tampere: Vastapaino.
- Fiske, J. 1996.** Merkkien kieli. Jyväskylä: Vastapaino.
- Hall, S. 1999.** Identiteetti. Tampere: Vastapaino.
- Hall, S. 1992.** Sisäänkoodaus/uloskoodaus. Teoksessa J. Koivisto, M. Lehtonen, T. Uusitupa, L. Grossberg (toim.) Kulttuurin ja politiikan murroksia. Tampere: Vastapaino. 133–148.
- Hakanen, J. 2004.** Työuupumuksesta työn imuun. Työhyvinvointitutkimuksen ytimessä ja reuna-alueilla. Työ ja ihminen Tutkimusraportti 27. Tampere: Työterveyslaitos.
- Hargreaves, A. 1994.** Changing teachers, changing times. Teacher's work and culture in the postmodern age. London: Cassell.
- Hautamäki, A. (toim.) 2008.** Muutoksen Suomi. Ihmiset muutoksen tekijöinä, instituutiot ihmisten tukijoina. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. Helsinki: Lönnberg painot.
- Heinonen, A. 2008.** Yleisön sanansijat sanomalehdessä. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin julkaisuja sarja A108/2008. Tampere: Kopio Niini Finland Oy.
- Hietala, V. 2004.** Kevyestä vakavaa: John Fiske ja populaarikulttuuri tutkimuskohteena. Teoksessa T. Mörä, I. Salovaara-Moring & S. Valtonen (toim.) Mediatutkimuksen vaeltava teoria. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen E. 2000. Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila. & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino. 17–47.

Julkunen, R. 2009. Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. Jyväskylä: Vastapaino.

Kantola, A., Moring, I. & Väliverronen, E. 1998. Miten mediaa luetaan? Teoksessa A. Kantola, I. Moring, E. Väliverronen (toim.) Medianalyysi. Tekstistä tulkintaan. Tampere: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 5–12.

Karhu, P. Väistö, M. 2009. Hakeminen opettajankoulutukseen. Teoksessa T. Kumpulainen (toim.) Opettajat Suomessa. Tampere: Opetushallitus. 19–28.

Karppanen, K. 2006. Esimiestyö ja hyvinvointi. Teoksessa P. Vesterinen (toim.) Työhyvinvointi ja esimiestyö. Juva: WSOY. 155–162.

Kiilakoski, T. 2005. Koululaitos ja toiveet kehityksestä. Teoksessa T. Kiilakoski, T. Tomperi & M. Vuorikoski (toim.) Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino. 139–165.

Kinnunen, M. 1996. Naiset ja miehet väestötilastoissa. Teoksessa M. Kinnunen & P. Korvajärvi (toim.) Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Jyväskylä: Vastapaino. 27–49

Kinnunen, U. & Mauno, S. 2002. Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: PS-kustannus. 99–118.

Kiviniemi, K. 2000. Opettajan työtodellisuus haasteena opettajan koulutukselle. Opettajien ja opettajan kouluttajien käsityksiä opettajan työstä, opettajuuden muuttumisesta sekä opettajan koulutuksen kehittämishaasteista. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakkointihankkeen (OPEPRO) selvitys 14. Helsinki: Opetushallitus.

Kivivuori, J., Tuominen, M. & Aromaa K. 1999. ”Mä teen mitä mä haluan.” Oppilaiden opettajiin kohdistama häirintä ja väkivalta Helsingin kouluissa 1997-1998. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 44. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Kolehmainen, S. 1999. Naisten ja miesten työt. Työmarkkinoiden segregoituminen Suomessa 1970–1990. Tilastokeskus. Tutkimuksia 227. Helsinki: Hakapaino.

Kuivakangas, J. 2002. Kuuluuko ääni? Lähtökohtia lasten pahoinvoinnin tarkasteluun. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. 30–50.

Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset 2008. 2009. Tilastokeskus. Helsinki.

Kunelius, R. 2003. Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. Porvoo: WSOY.

- Kunelius, R., Noppari, E. & Reunanen, E. 2009.** Media vallan verkoissa. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos julkaisuja sarja A112/2009. <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/978-951-44-8070-6.pdf>. luettu 15.3.2011.
- Laaksola, H. 2011.** Kolmannes riittäisi osuudeksi. Opettaja 25.2.2011.
- Laitila, T. 2009.** Teoksessa M. Suortamo, H. Laaksola & J. Välijärvi (toim.) Opettajan vuosi 2009–2010: terve työympäristö! PS-kustannus: Juva. 57–69.
- Laitinen, K. 2003.** Turvallinen hyvinvointi. Teoksessa S. Ranta-Tyrkkö & Arja Ropo (toim.) Turvallista hyvinvointia. Tampere: Tampere University Press. 21–46.
- Launis, K. & Koli A. 2005.** Opettajien työhyvinvointi muutoksessa. Työ ja ihminen 19 (2005):3, 350–366.
- Lapinoja, K-P. 2006.** Opettajan kadonnutta autonomiaa etsimässä. Chydenius-instituutin tutkimuksia 2/2006. Gummerus: Vaajakoski.
- Lehto, A-M 1996.** Tuottavuus- ja joustavuuspuheen sukupuoli. Teoksessa M. Kinnunen & P. Korvajärvi (toim.) Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Jyväskylä: Vastapaino. 71–87.
- Lehto, A-M. 2007.** Sukupuolten palkkaero Suomessa. Teoksessa H. Sutela & A–M Lehto (toim.) Tasa-arvo työ takana. Tilastokeskus: Helsinki. 60–75.
- Lindén, J. 2010.** Kutsumuksesta palkkatyöhön? Perusasteen opettajan työn muuttunut luonne ja logiikka. Acta Universitatis Tamperensis 1502. Tampere: Tampere University Press.
- Nivala, V. 2006.** Kokonainen ihminen – ehjä organisaatio. Teoksessa P. Vesterinen (toim.) Työhyvinvointi ja esimiestyö. Juva WSOY. 93–106.
- Malin, V. 2008.** Sanomalehti on mielikuvavoittaja. Suomen lehdistö 2008: 5, 4.
- Mamia, T. 2001.** Mistä työhyvinvointi syntyy? Teoksessa R. Blom & A. Hautaniemi (toim.) Työelämä muuttuu, joutaako työhyvinvointi?. Helsinki: Gaudeamus. 20–55.
- Manka, M-L, Kaikkonen, M-L. & Nuutinen, S. 2007.** Hyvinvointia työyhteisöön. Eväitä kehittämistyön avuksi. Synergos, Tampereen yliopisto ja Euroopan sosiaalirahasto. <http://www.uta.fi/synergos/projektit/tyhy/tyhyopas.pdf>. tulostettu 22.9.2009.
- Manka, M-L., Hakala, L., Nuutinen, S. & Harju, R. 2010.** Työn iloa ja imua. Työhyvinvoinnin ratkaisuja pientyöpaikoille. Tampere: Tutkimus ja koulutuskeskus Synergos Tampereen yliopisto.
- Metsämuuronen. 2009.** Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerus.
- Van Niekerk & Savin-Baden, M. 2010. Teoksessa Relocating truths in the qualitative research paradigm. M. Savin-Baden & C. Howell Major (toim.) New Approaches to Qualitative Research. Wisdom and Uncertainty. Routledge. 28–36.
- Nieminen, H. & Pantti M. 2009.** Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Helsinki: Loki-kirjat.

Ojala, M-L. 2008. Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opettajat kevätkaudella 2008. Teoksessa T. Kumpulainen (toim.) Opettajat Suomessa 2008. Tampere: Opetushallitus. 29–56.

Opetusministeriö. 2005. Kouluhyvinvointiryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005: 27. Opetusministeriö.

Pantti, M. 2004. Taistelu sydämistä ja mielistä: Stuart Hall ja kulttuurintutkimus. Teoksessa T. Möra, I. Salovaara-Moring & S. Valtonen (toim.) Mediatutkimuksen vaeltava teoria. Helsinki: Gaudeamus. 230–253.

Perkiö-Mäkelä, M., Mäkitalo, M. & Nevala, N. 2002. Opettajan työn fyysinen kuormittavuus ja työympäristön ergonomia ja esteettömyys perusopetuksessa. Työterveyslaitos.

Pitkänen, P. 1998. Moniarvoisuuteen kasvaminen. Teoksessa P. Pitkänen (toim.) Monikulttuurinen koulu. Kulttuurien kohtaaminen opetustyössä. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuksen julkaisuja sarja B n:o 19. Joensuun yliopistopaino. 71–74.

Putus, T. 2009. Koulujen sisäilmaongelmien yleisyys ja taloudelliset haitat. Teoksessa M. Suortamo, Laaksola H. & Välijärvi J. (toim.) Opettajan vuosi 2009–2010. Terve työympäristö! 123–135.

Pyöriä, P. 2001. Johdanto: Suomi 2000-luvulla. Teoksessa Tietotyö ja työelämän muutos R. Blom, H. Melin & S. Pyöriä (toim.). Tampere: Gaudeamus. 13–23.

Pyöriä, P. 2001. Tietotyön idea. Teoksessa Tietotyö ja työelämän muutos R. Blom, H. Melin & S. Pyöriä (toim.). Tampere: Gaudeamus. 24–40.

Pärnänen, A. Sutela, H. 2009. Tyypillisestä epätyypilliseen? Muutokset erilaisissa työsuhteissa neljänä vuosikymmenenä. Teoksessa A. Pärnänen & K-M Okkonen (toim.) Työelämän suurten muutosten vuosikymmenet. Helsinki: Tilastokeskus. 149–169.

Rantala, T. & Keskinen, S. 2005. ”Ei meidän koulussa... Eihän?” Opettajat oppilaiden kiusaamina. Teoksessa S. Keskinen (toim.) Valta kilpailu ja kiusaaminen opettajan työssä. Saarijärvi: Okka-säätiö. 120–160.

Rantanen, T. 1997. Maailman ihmeellisin asia. Johdatus viestinnän oppihistoriaan. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

M. Rimpelä, J. Kuusela, A-M Rigoff , V. Saaristo & K. Wiss (toim.). 2008. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskoulussa 2. Perusraportti kyselystä 1.–6. vuosiluokkien kouluille 2008. Vammala: Opetushallitus & Stakes.

Ruohonen, V. 1994. Yksiulotteisesta moni-ilmeiseksi: näkökulma tiedostusopin massakulttuurikeskusteluun. Teoksessa J. Kupiainen & E. Sevänen (toim.) Kulttuuritutkimus. Johdanto. Tietolipas 130. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Jyväskylä: Gummerus. 270–292.

Saaranen, T., Tossavainen, K., Turunen, H. & Vertio, H. Työhyvinvoinnin rakentuminen kouluyhteisössä – henkilöstön ja työterveyshoitajien arviointia. Työ ja ihminen 18 (2004):4. 328–341.

- Siltala, J. 2004.** Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Keuruu: Otava.
- Suoninen, E. 2001.** Miten tutkia moniäänistä ihmistä? Acta Universitatis Tamperensis 580.
- Suoranta, J. 2008.** Markkinavoimat vastaan kasvatusvoimat. Teoksessa J. Ojajärvi & L. Steinby (toim.) Minä ja markkinavoimat. Yksilö kulttuuri ja yhteiskunta uusliberalismin valtakaudella. Helsinki: Avain
- Oppilaitostilastot 2008. 2009.** Tilastokeskus. Helsinki.
- Torkkola, S. 2008.** Sairas juttu. Tutkimus terveystjournalismin teoriasta ja sanomalehden sairaalasta. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 781.
- Tuomala, M. 2009.** Julkistalous. Tampere Gaudeamus.
- Valtonen, S. 1998.** Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa A. Kantola, I. Moring, E. Väliverronen (toim.) Medianalyysi. Tekstistä tulkintaan. Tampere: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 93-121.
- Viitalahti, M. & Silvennoinen, P. 1998.** Maahanmuuttajaopetuksen erityiskysymyksiä oppilaanohjauksen näkökulmasta. Teoksessa P. Pitkänen (toim.) Monikulttuurinen koulu. Kulttuurien kohtaaminen opetustyössä . Joensuun yliopiston täydennyskoulutuksen julkaisuja sarja B n:o 19. Joensuun yliopistopaino. 53–59.
- Virtanen, P. 2005.** Houkutteleva työyhteisö. Helsinki: Edita.
- Vuorikoski, M. 2007.** Naisopettajan oma tila. Opettajakurssit identiteettien muovaajina. Kasvatus 38 (5), 468–478.
- Väliverronen, E. 1998.** Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa A. Kantola, I. Moring, E. Väliverronen (toim.) Medianalyysi. Tekstistä tulkintaan. Tampere: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 13–39.
- Wink, H. 2006.** Dialoginen kehityskeskustelu työhyvinvoinnin edistäjänä. Teoksessa P. Vesterinen (toim.) Työhyvinvointi ja esimiestyö. Juva WSOY. 139–153.
- Ylöstalo, P. & Jukka, P. 2009.** Työolobarometri. Lokakuu 2008. Työ- ja elinkeinoelämän julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 33/2009. Edita. http://www.tem.fi/files/23217/TEM_33_2009_tyo_ja_yrittajyys.pdf. tulostettu 23.9.2009.